

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1 (14. Jātaka-
aṭṭhakathā-1)

7. Το κεφάλαιο των επτά (7. Sattakanipāto)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1

7. Sattakanipāto

1. Kukkuvaggo

396. Kukkujātakavaṇṇanā

Diyaḍḍhakukkūti idaṃ satthā jetavane viharanto rājovādaṃ ārabba kathesi.
Paccuppannavatthu tesakuṇajātake āvi bhavissati.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa
atthadhammānusāsako amacco ahosi. Rājā agatigamane patiṭṭhāya adhammena
rajjaṃ kāresi, janapadaṃ pīletvā dhanameva saṃhari. Bodhisatto rājānaṃ
ovaditukāmo ekaṃ upamaṃ upadhārento vicarati, rañño uyyāne vāsāgāraṃ
vipakataṃ hoti anīṭṭhitacchadanaṃ, dārukaṇṇikaṃ āropetvā gopānasiyo
pavesitamattā honti. Rājā kīḷanattāya uyyānaṃ gantvā tattha vicaritvā taṃ geḥaṃ
pavisitvā ullokeno kaṇṇikamaṇḍalaṃ disvā attano uparipatanabhayaena nikkhamitvā
bahi ṭhito puna oloketvā “kiṃ nu kho nissāya kaṇṇikā ṭhitā, kiṃ nissāya
gopānasiyo”ti cintetvā bodhisattaṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha -

1. “Diyaḍḍhakukkū udayena kaṇṇikā, vidatthiyo aṭṭha parikkhipanti naṃ;
Sā siṃsapā, sāramayā apheggukā, kuhiṃ ṭhitā upparito na dhaṃsatī”ti.

Tattha diyaḍḍhakukkūti diyaḍḍharatanā. Udayenāti uccattena. Parikkhipanti nanti
taṃ panetaṃ aṭṭha vidatthiyo parikkhipanti, parikkhepato aṭṭhavidatthipamāṇāti
vuttaṃ hoti. Kuhiṃ ṭhitāti kattha patiṭṭhitā hutvā. Na dhaṃsatīti na patati.

Taṃ sutvā bodhisatto “laddhā dāni me rañño ovādatthāya upamā”ti cintetvā imā
gāthā āha -

2. “Yā tiṃsati sāramayā anujjukā, parikiriya gopānasiyo samaṃ ṭhitā;
Tāhi susaṅgahitā balasā pīlitā, samaṃ ṭhitā upparito na dhaṃsati.
3. “Evampi mittehi daḷhehi paṇḍito, abhejjarūpehi sucīhi mantibhi;
Susaṅgahito siriya na dhaṃsati, gopānasībhāravahāva kaṇṇikā”ti.

2-3. Tattha yā tiṃsati sāramayāti yā etā sāraruḁkhamayā tiṃsati gopānasiyo.
Parikiriyaṭi parivāretvā. Samaṃ ṭhitāti samabhāgena ṭhitā. Balasā pīlitāti tāhi tāhi
gopānasīhi balena pīlitā suṭṭhu saṅgahitā ekābaddhā hutvā. Paṇḍitoti ṇāṇasampanno
rājā. Sucīhīti sucisamācārehi kalyāṇamittehi. Mantibhīti mantakusalehi.
Gopānasībhāravahāva kaṇṇikāti yathā gopānasīnaṃ bhāraṃ vahanāna kaṇṇikā na
dhaṃsati na patati, evaṃ rājāpi vuttappakārehi mantīhi abhijjahadayehi susaṅgahito
sirito na dhaṃsati na patati na parihāyati.

Rājā bodhisatte kathenteyeva attano kiriyaṃ sallakkhetvā kaṇṇikāya asati gopānasiyo na tiṭṭhanti, gopānasīhi asaṅgahitā kaṇṇikā na tiṭṭhati, gopānasīsu bhijjantīsu kaṇṇikā patati, evameva adhammiko rājā attano mittāmacce ca balakāye ca brāhmaṇagahapatike ca asaṅgaṇhanto tesu bhijjantesu tehi asaṅgahito issariyā dhaṃsati, rañña nāma dhammikenā bhavitabbanti. Athassa tasmim̐ khaṇe paṇṇākāratthāya mātuluṅgaṃ āharim̐su. Rājā “sahāya, imaṃ mātuluṅgaṃ khādā”ti bodhisattaṃ āha. Bodhisatto taṃ gahetvā “mahārāja, imaṃ khādituṃ ajānantā tittakaṃ vā karonti ambilaṃ vā, jānantā pana paṇḍitā tittakaṃ hāretvā ambilaṃ anīharitvā mātuluṅgarasaṃ anāsetvāva khādanti”ti rañño imāya upamāya dhanasaṅgharaṇūpāyaṃ dassento dve gāthā abhāsi -

4. “Kharattacaṃ bellaṃ yathāpi satthavā, anāmasantopi karoti tittakaṃ;
Samāharaṃ sādum̐ karoti patthiva, asādum̐ kayirā tanubandhamuddharaṃ.
5. “Evampi gāmanigamesu paṇḍito, asāhasaṃ rājadhanāni saṅgharaṃ;
Dhammānuvattī paṭipajjamāno, sa phāti kayirā aviheṭṭhayaṃ para”nti.

4-5. Tattha kharattacanti thaddhatacaṃ. Bellanti mātuluṅgaṃ. ‘Bela’ntipi pāṭho, ayamevattho. Satthavāti satthakahattho. Anāmasantoti bahitacaṃ tanukampi atacchanto idaṃ phalaṃ tittakaṃ karoti. Samāharanti samāharanto bahitacaṃ tacchanto anto ca ambilaṃ anīharanto taṃ sādum̐ karoti. Patthivāti rājānaṃ ālapati. Tanubandhamuddharanti tanukaṃ pana tacaṃ uddharanto sabbaso tittakassa anapanītattā taṃ asādumeva kayirā. Evanti evaṃ paṇḍito rājāpi asāhasaṃ sāhasiyā taṇhāya vasaṃ agacchanto agatigamaṇaṃ pahāya raṭṭhaṃ apīletvā upacikānaṃ vammikavaḍḍhananiyāmena madhukarānaṃ reṇum̐ gahetvā madhukaraṇaniyāmena ca dhaṇaṃ saṅgharanto -

“Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ, ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ;
Akkodhaṃ avihiṃsaṇca, khantiṇca avirodhana”nti. -

Iti imesaṃ dasannaṃ rājadhammānaṃ anuvattanena dhammānuvattī hutvā paṭipajjamāno so attano ca paresaṇca phātiṃ vaḍḍhiṃ kareyya paraṃ aviheṭṭhento evāti.

Rājā bodhisattena saddhiṃ mantento pokkharaṇītiraṃ gantvā supupphitaṃ bālasūriyavaṇṇaṃ udakena anupalittaṃ padumaṃ disvā āha - “sahāya, imaṃ padumaṃ uduke sañjātameva udakena alimpamānaṃ ṭhita”nti. Atha naṃ bodhisatto “mahārāja, rañña nāma evarūpena bhavitabba”nti ovaḍanto imā gāthā āha -

6. “Odātamūlaṃ sucivārisambhavaṃ, jātaṃ yathā pokkharaṇīsu ambujaṃ;
Padumaṃ yathā agginikāsiphālīmaṃ, na kaddamo na rajo na vāri limpati.
7. “Evampi vohārasuciṃ asāhasaṃ, visuddhakammantamapetaṇṇapaṇṇaṃ;
Na limpati kammakilesa tādiso, jātaṃ yathā pokkharaṇīsu ambuja”nti.

6-7. Tattha odātamūlanti paṇḍaramūlaṃ. Ambujanti padumasseva vevacanaṃ. Agginikāsiphālīmanti agginikāsinā sūriyena phālitaṃ vikasitanti attho. Na kaddamo na rajo na vāri limpatīti neva kaddamo na rajo na udakaṃ limpati, na makkhetīti attho. “Lippati”ccheva vā pāṭho, bhummatthe vā etāni paccattavacanāni, etesu kaddamādīsū na lippati, na allīyatīti attho. Vohārasucinti porāṇakehi dhammikaṇṇajūhi likhāpetvā ṭhapitavinicchayaṇṇaṃ sucim̐, agatigamaṇaṃ pahāya dhammena

vinicchayakārakanti attho. Asāhasanti dhammikavinicchaye t̥hitattāyeva sāsahasakiriyāya virahitaṃ. Visuddhakammantanti teneva asāhasikaṭṭhena visuddhakammantaṃ saccavādiṃ nikkodhaṃ majjhantaṃ tulābhūtaṃ lokassa. Apetaṇṇapāpakanti apagatapāpakammaṃ. Na limpanti kammakilesa tādīsoti taṃ rājānaṃ pāṇātipāto adinnādānaṃ kāmesumicchācāro musāvādoti ayaṃ kammakilesa na allīyati. Kimkāraṇā? Tādīso jātaṃ yathā pokkharaṇīsu ambujaṃ. Tādīso hi rājā yathā pokkharaṇīsu jātaṃ padumaṃ anupalittaṃ, evaṃ anupalitto nāma hoti.

Rājā bodhisattassa ovādaṃ sutvā tato paṭṭhāya dhammena rajjaṃ kārento dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā rājā ānando ahoṣi, paṇḍitāmacco pana ahameva ahoṣi”nti.

Kukkujātakavaṇṇanā paṭhamā.

397. Manojajātakavaṇṇanā

Yathā cāpo ninnamatīti idaṃ satthā veḷuvane viharanto vipakkhasevakaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Vatthu pana heṭṭhā mahiḷāmukhajātake vitthāritameva. Tadā pana satthā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa vipakkhasevakoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sīho hutvā sīhiyā saddhiṃ saṃvasanto dve potake labhi - puttañca dhītarañca. Puttassa manojoti nāmaṃ ahoṣi, so vayappatto ekaṃ sīhapotikaṃ gaṇhi. Iti te pañca janā ahesuṃ. Manojō vanamahimsādayo vadhitvā maṃsaṃ āharitvā mātāpitāro ca bhaginiñca pajāpatiñca poseti. So ekadivasaṃ gocarabhūmiyaṃ giriyaṃ nāma siṅgālaṃ palāyituṃ appahantaṃ urena nipannaṃ disvā “kiṃ, sammā”ti pucchitvā “upaṭṭhātukāmomhi, sāmī”ti vutte “sādhū, upaṭṭhahassū”ti taṃ gahetvā attano vasanaguhaṃ ānesi. Bodhisatto taṃ disvā “tāta manojā, siṅgālā nāma dussilā pāpadhammā akicce niyojenti, mā etaṃ attano santike karī”ti vāretuṃ nāsakkhi.

Athekadivasaṃ siṅgālo assamaṃsaṃ khādītukāmo manojāṃ āha - “sāmī, amhehi t̥hapetvā assamaṃsaṃ aññaṃ akhādītapubbaṃ nāma natthi, assaṃ gaṇhissāmā”ti. “Kahaṃ pana, samma, assā hontī”ti? “Bārāṇasiyaṃ nadītīre”ti. So tassa vacanaṃ gahetvā tena saddhiṃ assānaṃ nadiyā nhānavelāyaṃ gantvā ekaṃ assaṃ gahetvā piṭṭhiyaṃ āropetvā vegena attano guhādvārameva āgato. Athassa pitā assamaṃsaṃ khādītva “tāta, assā nāma rājabhogā, rājāno ca nāma anekamāyā kusalehi dhanuggahehi vijjhāpenti, assamaṃsakhādanasīhā nāma dīghāyukā na honti, ito paṭṭhāya mā assaṃ gaṇhī”ti āha. So pitu vacanaṃ akatvā gaṇhateva. “Sīho asse gaṇhātī”ti sutvā rājā antonagareyeva assānaṃ pokkharaṇiṃ kārāpesi. Tatopi āgantvā gaṇhiyeva. Rājā assasālaṃ kāretvā antosālāyameva tiṇodakaṃ dāpesi. Sīho pākāramatthakena gantvā antosālātopi gaṇhiyeva.

Rājā ekaṃ akkhaṇavedhiṃ dhanuggahaṃ pakkosāpetvā “sakkhissasi tāta, sīhaṃ vijjhitu”nti āha. So “sakkomī”ti vatvā pākāraṃ nissāya sīhassa āgamanamagge atṭakaṃ kāretvā atṭhāsī. Sīho āgantvā bahisusāne siṅgālaṃ t̥hapetvā assagahaṇatthāya nagaraṃ pakkhandi. Dhanuggaho āgamanakāle “atitikhīṇo vego”ti sīhaṃ avijjhītvā assaṃ gahetvā gamanakāle garubhāratāya olīnavegaṃ sīhaṃ tikhiṇena nārācena pacchābhāge vijjhi. Nārāco purimakāyena nikkhamitvā

ākāsaṃ pakkhandi. Sīho “viddhosmī”ti viravi. Dhanuggaho taṃ vijjhitvā asani viya jiyaṃ pothesi. Siṅgālo sīhassa ca jiyāya ca saddaṃ sutvā “sahāyo me dhanuggahena vijjhitvā mārito bhavissati, matakena hi saddhiṃ vissāso nāma natthi, idāni mama pakatiyā vasanavanameva gamissāmī”ti attanāva saddhiṃ sallapanto dve gāthā abhāsi -

8. “Yathā cāpo ninnamati, jiyā cāpi nikūjati;
Haññate nūna manojo, migarājā sakhā mama.
9. “Handa dāni vanantāni, pakkamāmi yathāsukhaṃ;
Netādisā sakhā honti, labbhā me jīvato sakhā”ti.

8-9. Tattha yathāti yenākāreneva cāpo ninnamati. Haññate nūnāti nūna haññati. Netādisāti evarūpā matakā sahāyā nāma na honti. Labbhā meti jīvato mama sahāyo nāma sakkā laddhuṃ.

Sīhopi ekavegena gantvā assaṃ guhādvāre pātetvā sayampi maritvā pati. Athassa ñātakā nikkhamitvā taṃ lohitamakkhitaṃ pahāramukhehi paggharitalohitaṃ pāpajanasevitāya jīvitakkhayaṃ pattaṃ addasaṃsu, disvā cassa mātā pitā bhaginī pajāpatīti paṭipāṭiyā catasso gāthā bhāsiṃsu -

10. “Na pāpajanasamsevī, accantaṃ sukhamedhati;
Manojaṃ passa semānaṃ, giriyaśānusāsānī.
11. “Na pāpasampavaṅkena, mātā puttena nandati;
Manojaṃ passa semānaṃ, acchannaṃ samhi lohite.
12. “Evamāpajjate poso, pāpiyo ca nigacchati;
Yo ve hitānaṃ vacanaṃ, na karoti atthadassinaṃ.
13. “Evañca so hoti tato ca pāpiyo, yo uttamo adhamajanūpasevī;
Passuttamaṃ adhamajanūpasevitaṃ, migādhipaṃ saravaraveganiddhuta”nti.

10-13. Tattha accantaṃ sukhamedhatīti na ciraṃ sukhaṃ labhati. Giriyaśānusāsānīti ayaṃ evarūpā giriyaśānusāsānīti garahanto āha. Pāpasampavaṅkenāti pāpesu sampavaṅkena pāpasahāyena. Acchannanti nimuggaṃ. Pāpiyo ca nigacchatīti pāpañca vindati. Hitānanti atthakāmānaṃ. Atthadassinanti anāgataatthaṃ passantānaṃ. Pāpiyoti pāpataro. Adhamajanūpasevīti adhamajanaṃ upasevī. Uttamanti sarīrabalena jeṭṭhakaṃ.

Pacchimā abhisambuddhagāthā -

- 14.** “Nihīyati puriso nihīnasevī, na ca hāyetha kadāci tulyasevī;
Seṭṭhamupagamaṃ udeti khippaṃ, tasmāttanā uttaritaraṃ bhajethā”ti.

Tattha nihīyatīti bhikkhave, nihīnasevī nāma manojo sīho viya nihīyati parihāyati vināsaṃ pāpuṇāti. Tulyasevīti sīlādīhi attanā sadisaṃ sevamāno na hāyati, vaḍḍhiyeva panassa hoti. Seṭṭhamupagamanti sīlādīhi uttaritaraṃyeva upagacchanto. Udeti khippanti sīghameva sīlādīhi guṇehi udeti, vuddhiṃ upagacchatīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne vipakkhasevako sotāpattiphale patitṭhahi.

Tadā siṅgālo devadatto ahosi, manojō vipakkhasevako, bhaginī uppalavaṇṇā, bhariyā khemā bhikkhunī, mātā rāhulamātā, pitā sīharājā pana ahameva ahosinti.

Manojajātakavaṇṇanā dutiyā.

398. Sutanujātakavaṇṇanā

Rājā te bhattanti idaṃ satthā jetavane viharanto mātuposakabhikkhuṃ ārabbhā kathesi. Vatthu sāmajātake āvi bhavissati.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto duggatagahapatikule nibbatti, sutanūtissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto bhatīṃ katvā mātāpitāro posetvā pitari kālakate mātaraṃ poseti. Tasmīṃ pana kāle bārāṇasirājā migavittako ahosi. So ekadivasāṃ mahantena parivārena yojanadvijojanamattaṃ araṇṇaṃ pavisitvā “yassa tṭhitatṭhānena migo palāyati, so imaṃ nāma jito”ti sabbesaṃ ārocāpesi. Amaccā raṇṇo dhuvaṃ maggaṭṭhāne koṭṭhakaṃ chādetvā adāṃsu. Manussehi migānaṃ vasanaṭṭhānāni parivāretvā unnādentehi utṭhāpitesu migesu eko eṇimigo raṇṇo tṭhitatṭhānaṃ paṭipajji. Rājā “taṃ vijjhissāmī”ti saraṃ khiṇi. Uggahitaṃ mīgo migo saraṃ mahāphāsukābhimukhaṃ āgacchantāṃ nātva parivattitvā sareṇa viddho viya hutvā pati. Rājā “migo me viddho”ti gahaṇatthāya dhāvi. Migo utṭhāya vātavegena palāyi, amaccādayo rājānaṃ avahasīṃsu. So migāṃ anubandhitvā kilantakāle khaggena dvidhā chinditvā ekasmiṃ daṇḍake laggitvā kājaṃ vahanto viya āgacchanto “thokaṃ vissamissāmī”ti maggasaṃpāpe tṭhitaṃ vaṭarukkhaṃ upagantvā nipajjitvā niddaṃ okkami.

Tasmīṃ pana vaṭarukkhe nibbatta maghadevo nāma yakkho tattha pavitṭhe vessavaṇassa santikā khādituṃ labhi. So rājānaṃ utṭhāya gacchantāṃ “tṭṭha bhakkhosi me”ti hatthe gaṇhi. “Tvaṃ konāmosi”ti? “Ahaṃ idha nibbattayakkho, imaṃ tṭhānaṃ pavitṭhake khādituṃ labhāmī”ti. Rājā satīṃ upatṭhapetvā “kiṃ ajjeva maṃ khādissasi, udāhu nibaddhaṃ khādissasi”ti pucchi. “Labhanto nibaddhaṃ khādissāmī”ti. Rājā “imaṃ ajja migāṃ khāditvā maṃ vissajjehi, ahaṃ te sve paṭṭhāya ekāya bhattapātiyā saddhiṃ ekaṃ manussaṃ pesessāmī”ti. “Tena hi appamatto hohi, apesitadivase taṇṇeva khādissāmī”ti. “Ahaṃ bārāṇasirājā, mayhaṃ avijjamānaṃ nāma natthī”ti. Yakkho paṭiṇṇaṃ gahetvā taṃ vissajjesi. So nagaraṃ pavisitvā tamatthaṃ ekassa atthacarakassa amaccassa kathetvā “idāni kiṃ kātabba”nti pucchi. “Divasaparicchedo kato, devā”ti? “Na kato”ti. “Ayuttaṃ vo kataṃ, evaṃ santepe mā cintayittha, bahū bandhanāgāre manussā”ti. “Tena hi tvaṃ etaṃ kammaṃ kara, mayhaṃ jīvitaṃ dehī”ti.

Amacco “sādhū”ti sampāṭicchitvā devasikaṃ bandhanāgārato manussaṃ nīharitvā bhattapātiṃ gahetvā kañci ajānāpetvā ya yakkhassa pesesi. Yakkho bhattaṃ bhuñjitvā manussaṃ khādati. Aparabhāge bandhanāgārāni nimmanussāni jātāni. Rājā bhattahāraṃ alabhanto maraṇabhayaṇa kampi. Atha naṃ amacco assāsetvā “deva, jīvitasāto dhanāsāva balavatarā, hatthikkhandhe sahaṃ sabhaṇḍikaṃ tṭhapetvā ‘ko imaṃ dhaṇaṃ gahetvā yakkhassa bhattaṃ ādāya gamissatī’ti bheriṃ carāpema”ti vatvā tathā kāresi. Atha taṃ sutvā bodhisatto cintesi “ahaṃ bhatiyā māsakaḍḍhamāsakaṃ saṅgharitvā kicchena mātaraṃ posemi, imaṃ dhaṇaṃ gahetvā mātu datvā yakkhassa santikaṃ gamissāmi, sace yakkhaṃ dametuṃ

sakkhissāmi, iccetaṃ kusalaṃ, no ce sakkhissāmi, mātā me sukhaṃ jīvissatī”ti. So tamatthaṃ mātu ārocetvā “alaṃ tātā, na mama attho dhanenā”ti dve vāre paṭikkhipitvā tatiyavāre taṃ anāpucchitvāva “āharatha, ayya, sahaṣsaṃ, ahaṃ bhattaṃ harissāmī”ti sahaṣsaṃ gahetvā mātu datvā “amma, mā cintayi, ahaṃ yakkhaṃ dametvā mahājanassa sotthiṃ karissāmi, ajjeva tava assukilinnamukhaṃ hāsāpentova āgacchissāmī”ti mātaraṃ vanditvā rājapurisehi saddhiṃ rañño santikaṃ gantvā vanditvā aṭṭhāsi.

Tato rañña “tātā, tvaṃ bhattaṃ harissasī”ti vutte “āma, devā”ti āha. “Kiṃ te laddhuṃ vaṭṭatī”ti? “Tumhākaṃ suvaṇṇapādukā, devā”ti. “Kiṃkāraṇā”ti? “Deva, so yakkho attano rukkhamaṇe bhūmiyaṃ ṭhitake khādituṃ labhati, ahaṃ etassa santakabhūmiyaṃ aṭṭhatvā pādukāsu ṭhassāmī”ti. “Aññaṃ kiṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti? “Tumhākaṃ chattaṃ, devā”ti. “Idaṃ kimatthāyā”ti? “Deva, yakkho attano rukkhacchāyāya ṭhitake khādituṃ labhati, ahaṃ tassa rukkhacchāyāya aṭṭhatvā chattaṃchāyāya ṭhassāmī”ti. “Aññaṃ kiṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti. “Tumhākaṃ khaggaṃ, devā”ti. “Iminā ko attho”ti? “Deva, amanussāpi āvudhahatthānaṃ bhāyantiyevā”ti. “Aññaṃ kiṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti? “Suvaṇṇapātiṃ pūretvā tumhākaṃ bhuñjanakabhattaṃ detha, devā”ti. “Kiṃkāraṇā, tātā”ti? “Deva, mādisassa nāma paṇḍitassa purisassa mattikapātiyā lūkhahojanaṃ harituṃ ananucchavika”nti. “Sādhu, tātā”ti rājā sabbaṃ dāpetvā tassa veyyāvaccakare paṭipādesi.

Bodhisatto “mahārāja, mā bhāyittha, ajjāhaṃ yakkhaṃ dametvā tumhākaṃ sotthiṃ katvā āgamissāmī”ti rājānaṃ vanditvā upakaraṇāni gāhāpetvā tattha gantvā manusse rukkhassāvidūre ṭhapetvā suvaṇṇapādukānaṃ āruya khaggaṃ sannayhitvā setacchattaṃ matthake katvā kañcanapātiyā bhattaṃ gahetvā yakkhassa santikaṃ pāyāsi. Yakkho maggaṃ olokento taṃ disvā “ayaṃ puriso na aññesu divasesu āgamananiyāmena eti, kiṃ nu kho kāraṇa”nti cintesi. Bodhisattopi rukkhasamīpaṃ gantvā asitūṇḍena bhattapātiṃ antochāyāya karitvā chāyāya pariyante ṭhito paṭhamāṃ gāthamāha.

15. “Rājā te bhattaṃ pāhesi, suciṃ maṃsūpasēcanaṃ;
Maghadevasmiṃ adhivatthe, ehi nikkhamma bhuñjasū”ti.

Tattha pāhesīti paṇiṇi. Maghadevasmiṃ adhivattheti maghadevoti vaṭarukkho vuccati, tasmīṃ adhivattheti devataṃ ālapati.

Taṃ sutvā yakkho “imaṃ purisaṃ vañcetvā antochāyāya pavitṭhaṃ khādissāmī”ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha -

16. “Ehi māṇava orena, bhikkhamādāya sūpitaṃ;
Tvañca māṇava bhikkhā ca, ubho bhakkhā bhavissathā”ti.

Tattha bhikkhanti mama nibaddhabhikkhaṃ. Sūpitanti sūpasampannaṃ.

Tato bodhisatto dve gāthā abhāsi -

17. “Appakena tuvaṃ yakkha, thullamatthaṃ jahissasi;
Bhikkhaṃ te nāharissanti, janā maraṇasaññino.

18. “Laddhāya yakkhā tava niccabhikkhaṃ, suciṃ paṇītaṃ rāsasā upetaṃ;
Bhikkhañca te āhariyo naro idha, sudullabho hehiti bhakkhite mayī”ti.

17-18. Tattha thullamatthanti appakena kāraṇena mahantaṃ atthaṃ jahissasīti dasseti. Nāharissantīti ito paṭṭhāya maraṇasaññino hutvā na āharissanti, atha tvaṃ milātasākho viya rukkho nirāhāro dubbalo bhavissasīti. Laddhāyanti laddhaayaṃ laddhāgamaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - samma yakkha, yaṃ ahaṃ ajja āhariṃ, idaṃ tava niccabhikkhaṃ sucīṃ paṇītaṃ uttamaṃ rasena upetaṃ laddhāgamaṃ devasikaṃ te āgacchissati. Āhariyoti āharaṇako. Idaṃ vuttaṃ hoti - “sace tvaṃ imaṃ bhikkhaṃ gahetvā āgataṃ maṃ bhakkhasi, athevaṃ mayi bhakkhite bhikkhañca te āharaṇako añño naro idha sudullabho bhavissati. Kiṃkāraṇā? Mādiso hi bārāṇasiyaṃ añño paṇḍitamanusso nāma natthi, mayi pana khādite sutanupi nāma yakkhena khādito, aññassa kassa so lajjissatī”ti bhattāharaṇakaṃ na labhissasi, atha te ito paṭṭhāya bhojanaṃ dullabhaṃ bhavissati, amhākampi rājānaṃ gaṇhituṃ na labhissasi. Kasmā? Rukkhato bahibhāvena. Sace panidaṃ bhattaṃ bhuñjitvā maṃ paṇiṇissasi, ahaṃ te rañño kathetvā nibaddhaṃ bhattaṃ pesessāmi, attānampi ca te khādituṃ na dassāmi, ahampi tava santike ṭhāne na ṭhassāmi, pādukāsu ṭhassāmi, rukkhacchāyāyampi te na ṭhassāmi, attano chattacchāyāyameva ṭhassāmi, sace pana mayā saddhiṃ virujjhissasi, khaggena taṃ dvidhā bhindissāmi, ahañhi ajja etadatthameva sajjo hutvā āgatoti. Evaṃ kira naṃ mahāsatto tajjesi.

Yakkho “yuttarūpaṃ māṇavo vadatī”ti sallakkhetvā pasannacitto dve gāthā abhāsi -

19. “Mameva sutano attho, yathā bhāsasi māṇava;
Mayā tvaṃ samanuññāto, sotthiṃ passāhi mātaraṃ.
20. “Khaggaṃ chattañca pātiñca, gacchamādāya māṇava;
Sotthiṃ passatu te mātā, tvañca passāhi mātara”nti.

19-20. Tattha sutanoti bodhisattaṃ ālapati. Yathā bhāsasīti yathā tvaṃ bhāsasi, tathā yo esa tayā bhāsito attho, eso mamevattho, mayhameva vaḍḍhīti.

Yakkhassa kathaṃ sutvā bodhisatto “mama kammaṃ nipphannaṃ, damito me yakkho, bahuñca dhaṇaṃ laddhaṃ, rañño ca vacanaṃ kata”nti tuṭṭhacitto yakkhassa anumodanaṃ karonto osānagāthamaṃ -

- 21.** “Evaṃ yakkha sukhī hohi, saha sabbehi ñātibhi;
Dhanañca me adhigataṃ, rañño ca vacanaṃ kata”nti. -

Vatvā ca pana yakkhaṃ āmantetvā “samma, tvaṃ pubbe akusalakammaṃ katvā kakkhaḷo pharuso paresaṃ lohitamaṃ sabhakkho yakkho hutvā nibbatto, ito paṭṭhāya paṇātipātādīni mā karī”ti sīle ca ānisaṃsaṃ, dussīle ca ādīnavaṃ kathetvā yakkhaṃ pañcasu sīlesu patitṭhāpetvā “kiṃ te araṇṇavāsena, ehi nagaradvāre taṃ nisīdāpetvā aggabhaddalābhīṃ karomī”ti yakkhena saddhiṃ nikkhamitvā khaggādīni yakkhaṃ gāhāpetvā bārāṇasiṃ agamāsi. “Sutanu māṇavo yakkhaṃ gahetvā etī”ti rañño ārocesuṃ. Rājā amaccaparivuto bodhisattassa paccuggamaṃ katvā yakkhaṃ nagaradvāre nisīdāpetvā aggabhaddalābhinaṃ katvā nagaraṃ pavisitvā bheriṃ carāpetvā nāgare sannipātāpetvā bodhisattassa guṇaṃ kathetvā senāpatitṭhānaṃ adāsi. Ayañca bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā saggaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Tadā yakkho aṅgulimālo ahoṣi, rājā ānando, māṇavo pana ahameva ahoṣinti.

399. Mātuposakagijjhajātakavaṇṇanā

Te kathaṃ nu karissantīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
mātuposakabhikkhuṃ ārabbhā kathesi. Vatthu sāmajātake āvi bhavissati.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gijjhayoniyaṃ nibbattitvā
vayappatto vuddhe parihīnacakkhuke mātāpitaro gijjhaguhāyaṃ ṭhapetvā
gomaṃsādīni āharitvā posesi. Tasmīṃ kāle bārāṇasiyaṃ susāne eko nesādo
aniyametvā gijjhānaṃ pāse oḍḍesi. Athekadivasaṃ bodhisatto gomaṃsādiṃ
pariyesanto susānaṃ pavitṭho pādena pāse bajjhitvā attano na cintesi, vuddhe
parihīnacakkhuke mātāpitaro anussaritvā “kathaṃ nu kho me mātāpitaro yāpessanti,
mama baddhabhāvampi ajānantā anāthā nippaccayā pabbataguhāyameva sussitvā
marissanti maññe”ti vilapanto paṭhamāṃ gāthamāha -

- 22.** “Te kathaṃ nu karissanti, vuddhā giridarīsaya;
Ahaṃ baddhosmi pāsena, nilīyassa vasaṃ gato”ti.

Tattha nilīyassāti evaṃnāmakassa nesādaputtassa.

Atha nesādaputto gijjharājassa paridevitasaddaṃ sutvā dutiyaṃ gāthamāha -

- 23.** “Kiṃ gijjha paridevasi, kā nu te paridevanā;
Na me suto vā diṭṭho vā, bhāsanto mānusiṃ dijo”ti.

Gijjho āha -

- 24.** “Bharāmi mātāpitaro, vuddhe giridarīsaye;
Te kathaṃ nu karissanti, ahaṃ vasaṃ gato tavā”ti.

Nesādo āha -

- 25.** “Yaṃ nu gijjho yojanasataṃ, kuṇapāni avekkhati;
Kasmā jālañca pāsañca, āsajjāpi na bujjhasī”ti.

Gijjharājā āha -

26. “Yadā parābhavo hoti, poso jīvitasāṅkhaye;
Atha jālañca pāsañca, āsajjāpi na bujjhatī”ti.
27. “Bharassu mātāpitaro, vuddhe giridarīsaye;
Mayā tvaṃ samanunñāto, sotthiṃ passāhi ñātake.
28. “Evaṃ luddaka nandassu, saha sabbehi ñātibhi;
Bharissaṃ mātāpitaro, vuddhe giridarīsaye”ti. -

Nesādaputtena dutiyā, gijjhena tatiyāti imā gāthā paṭipāṭiyā vuttā.

26-28. Tattha yaṃ nūti yaṃ nu etaṃ loke kathīyati. Gijjho yojanasataṃ, kuṇapāni
avekkhatīti yojanasataṃ atikkamma ṭhitānipi kuṇapāni passati, taṃ yadi tathaṃ,
atha kasmā tvaṃ imaṃ jālañca pāsañca āsajjāpi na bujjhasi, santikaṃ āgantvāpi na
jānāsīti.

Parābhavoti vināso. Bharassūti idaṃ so bodhisattassa dhammakathaṃ sutvā
“paṇḍito gijjharājā paridevanto na attano paridevati, mātāpitūnaṃ paridevati, nāyaṃ
māretuṃ yutto”ti tussitvā āha, vatvā ca pana piyacittena muducittena pāsāṃ mocesi.

Athassa bodhisatto maraṇamukhā pamutto sukhito anumodanaṃ karonto
osānagāthaṃ vatvā mukhapūraṃ maṃsaṃ ādāya mātāpitūnaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiṃphale patitṭhahi.

Tadā nesādaputto channo ahosi, mātāpitāro mahārājakulāni, gijjharājā pana ahameva
ahosinti.

Mātuposakagijjhajātakavaṇṇanā catutthā.

400. Dabbhapupphajātakavaṇṇanā

Anutīracārī bhaddanteti idaṃ satthā jetavane viharanto upanandaṃ sakyaputtaṃ
ārabbha katesi. So hi sāsane pabbajitvā appicchatādiguṇe pahāya mahātaṇho ahosi.
Vassūpanāyikāya dve tayo vihare pariggahetvā ekasmiṃ chattaṃ vā upāhanaṃ vā
ekasmiṃ kattarayaṭṭhiṃ vā udakatumbaṃ vā ṭhapetvā ekasmiṃ sayāṃ vasati. So
ekasmiṃ janapadavihāre vassaṃ upagantvā “bhikkhūhi nāma appicchehi
bhavitabba”nti ākāse candaṃ utthāpento viya bhikkhūnaṃ paccayasantosadīpakaṃ
ariyavaṃsapaṭipadaṃ katesi. Taṃ sutvā bhikkhū manāpāni pattacīvarāni chaḍḍetvā
mattikāpattāni ceva paṃsukūlacīvarāni ca gaṇhiṃsu. So tāni attano vasanaṭṭhāne
ṭhapetvā vutthavasso pavāretvā yānakaṃ pūretvā jetavanaṃ gacchanto
antarāmagge ekassa araññavihārassa piṭṭhibhāge pāde vallyā palibuddho “addhā
ettha kiñci laddhabbaṃ bhavissati”ti taṃ vihāraṃ pāvīsi. Tattha pana dve mahallakā
bhikkhū vassaṃ upagacchiṃsu. Te dve ca thūlasāṭake ekañca sukhumakambalaṃ
labhitvā bhājetuṃ asakkontā taṃ disvā “thero no bhājetvā dassati”ti tuṭṭhacittā
“mayaṃ, bhante, imaṃ vassāvāsikaṃ bhājetuṃ na sakkoma, imaṃ no nissāya
vivādo hoti, idaṃ amhākaṃ bhājetvā dethā”ti āhaṃsu. So “sādhu bhājessāmi”ti dve
thūlasāṭake dvinnampi bhājetvā “ayaṃ amhākaṃ vinayadharānaṃ pāpuṇāti”ti
kambalaṃ gahetvā pakkāmi.

Tepi therā kambale sālayā teneva saddhiṃ jetavanaṃ gantvā vinayadharānaṃ
bhikkhūnaṃ tamatthaṃ ārocetvā “labbhati nu kho, bhante, vinayadharānaṃ evaṃ
vilopaṃ khāditu”nti āhaṃsu. Bhikkhū upanandattherena ābhaṭaṃ pattacīvararāsiṃ
disvā “mahāpuñṇosi tvaṃ āvuso, bahuṃ te pattacīvaraṃ laddha”nti vadiṃsu. So
“kuto me āvuso, puñṇaṃ, iminā me upāyena idaṃ laddha”nti sabbāṃ katesi.
Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, upanando sakyaputto
mahātaṇho mahālobho”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya
sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, upanandena
paṭipadāya anucchavikaṃ kataṃ, parassa paṭipadaṃ kathentena nāma bhikkhunā
paṭhamaṃ attano anucchavikaṃ katvā pacchā paro ovaditabbo”ti.

“Attānameva paṭhamaṃ, patirūpe nivesaye;
Athaññamanusāseyya, na kilisseyya paṇḍito”ti. -

Imāya dhammapade gāthāya dhammaṃ desetvā “na, bhikkhave, upanando idāneva, pubbepesa mahātaṇho mahālobhova, na ca pana idāneva, pubbepesa imesaṃ santakaṃ vilumpiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto nadītīre rukkhadevatā ahoṣi. Tadā eko siṅgālo māyāviṃ nāma bhariyaṃ gahetvā nadītīre ekasmiṃ ṭhāne vasi. Athekadivasaṃ siṅgālī siṅgālaṃ āha “dohaḷo me sāmī, uppanno, allarohitamacchaṃ khādituṃ icchāmī”ti. Siṅgālo “appossukkā hohi, āharissāmi te”ti nadītīre caranto valliyaṃ pāde palibujjhivā anutīrameva agamāsi. Tasmīṃ khaṇe gambhīracārī ca anutīracārī cāti dve uddā macche pariyesantā tīre aṭṭhaṃsu. Tesu gambhīracārī mahantaṃ rohitamacchaṃ disvā vegena uduke pavisitvā taṃ naṅguṭṭhe gaṇhi. Balavā maccho parikaḍḍhanto yāsi. So gambhīracārī uddo “mahāmaccho ubhinnaṃpi no pahossati, ehi me sahāyo hohī”ti itarena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha -

29. “Anutīracārī bhaddante, sahāyamanudhāva maṃ;
Mahā me gahito maccho, so maṃ harati vegasā”ti.

Tattha sahāyamanudhāva manti sahāya anudhāva maṃ, sandhivasena ma-kāro vutto. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathāhaṃ iminā macchena na saṃhīrāmi, evaṃ maṃ naṅguṭṭhakhaṇḍe gahetvā tvaṃ anudhāvāsi.

Taṃ sutvā itaro dutiyaṃ gāthamāha -

30. “Gambhīracārī bhaddante, daḷhaṃ gaṇhāhi thāmasā;
Ahaṃ taṃ uddharissāmi, supaṇṇo uragāmivā”ti.

Tattha thāmasāti thāmena. Uddharissāmīti nīharissāmi. Supaṇṇo uragāmivāti garuḷo sappam viya.

Atha dvepi te ekato hutvā rohitamacchaṃ nīharitvā thale ṭhapetvā māretvā “tvaṃ bhājeḥi, tvaṃ bhājeḥī”ti kalahaṃ katvā bhājetuṃ asakkontā ṭhapetvā nisīdiṃsu. Tasmīṃ kāle siṅgālo taṃ ṭhānaṃ anupatto. Te taṃ disvā ubhopi paccuggamaṃ katvā “ayaṃ, samma, dabbhapupphamaccho amhehi ekato hutvā gahito, taṃ no bhājetuṃ asakkontānaṃ vivādo uppanno, samabhāgaṃ no bhājetvā dehī”ti tatiyaṃ gāthamāhaṃsu -

31. “Vivādo no samuppanno, dabbhapuppha suṇohi me;
Samehi medhagaṃ sammā, vivādo vūpasammata”nti.

Tattha dabbhapupphāti dabbhapupphasamānavaṇṇatāya taṃ ālapanti. Medhaganti kalahaṃ.

Tesaṃ vacanaṃ sutvā siṅgālo attano balaṃ dīpento -

32. “Dhammaṭṭhoḥaṃ pure āsiṃ, bahū aḍḍā me tīritā;
Samemi medhagaṃ sammā, vivādo vūpasammata”nti. -

Idaṃ gāthaṃ vatvā bhājento -

33. “Anutīracārī naṅguṭṭhaṃ, sīsaṃ gambhīracārino;
Accāyaṃ majjhimo khaṇḍo, dhammaṭṭhassa bhavissatī”ti. -

Imaṃ gāthamāha -

Tattha paṭhamagāthāya ayamattho - ahaṃ pubbe rājūnaṃ vinicchayāmacco āsiṃ,
tena mayā vinicchaye nisīditvā bahū aḍḍā tīritā, tesam tesam
brāhmaṇagahapatikādīnaṃ bahū aḍḍā tīritā vinicchitā, svāhaṃ tumhādisānaṃ
samajātikānaṃ catuppadānaṃ aḍḍaṃ tīretuṃ kiṃ na sakkhissāmi, ahaṃ vo samemi
medhagaṃ, sammā maṃ nissāya tumhākaṃ vivādo vūpasammatūti.

Evañca pana vatvā macchaṃ tayo koṭṭhāse katvā anutīracāri tvaṃ naṅguṭṭhaṃ
gaṇha, sīsaṃ gambhīracārino hotu. Accāyaṃ majjhimo khaṇḍoti apica ayaṃ
majjhimo koṭṭhāso. Atha vā accāti aticca, ime dve koṭṭhāse atikkamitvā tṭhito ayaṃ
majjhimo khaṇḍo dhammaṭṭhassa vinicchayasāmikassa mayhaṃ bhavissatīti.

Evaṃ taṃ macchaṃ vibhajitvā “tumhe kalahaṃ akatvā naṅguṭṭhañca sīsañca
khādathā”ti vatvā majjhimakhaṇḍaṃ mukhena ḍaṃsitvā tesam passantānaṃyeva
palāyi. Te sahassaṃ parājita viya dummukhā nisīditvā gāthamāhaṃsu -

- 34.** “Cirampi bhakkho abhavissa, sace na vivademase;
Asīsakaṃ anaṅguṭṭhaṃ, siṅgālo harati rohita”nti.

Tattha cirampīti dve tayo divase sandhāya vuttaṃ.

Siṅgālopi “ajja bhariyaṃ rohitamacchaṃ khādāpessāmī”ti tuṭṭhacitto tassā santikaṃ
agamāsi. Sā taṃ āgacchantaṃ disvā abhinandamānā -

- 35.** “Yathāpi rājā nandeyya, rajjaṃ laddhāna khattiyo;
Evāhamajja nandāmi, disvā puṇṇamukhaṃ pati”nti. -

Imaṃ gāthaṃ vatvā adhigamūpāyaṃ pucchantī -

- 36.** “Kathaṃ nu thalajo santo, udae macchaṃ parāmasi;
Puṭṭho me samma akkhāhi, kathaṃ adhigataṃ tayā”ti. -

Imaṃ gāthamāha -

Tattha kathaṃ nūti “khāda, bhadde”ti macchakhaṇḍe purato tṭhapite “kathaṃ nu
tvaṃ thalajo samāno udae macchaṃ gaṇhī”ti pucchi.

Siṅgālo tassā adhigamūpāyaṃ ācikkhanto anantaragāthamāha -

- 37.** “Vivādena kisā honti, vivādena dhanakkhayā;
Jīnā uddā vivādena, bhuñja māyāvi rohita”nti.

Tattha vivādena kisā hontīti bhadde, ime sattā vivādaṃ karontā vivādaṃ nissāya kisā
appamaṃsalohitā honti. Vivādena dhanakkhayāti hiraññasuvaṇṇādīnaṃ dhanānaṃ
khayā vivādeneva honti. Dvīsupi vivadantesu eko parājito parājitatā dhanakkhayaṃ
pāpuṇāti, itaro jayabhāgadānena. Jīnā uddāti dve uddāpi vivādeneva imaṃ macchaṃ
jīnā, tasmā tvaṃ mayā ābhatassa uppattiṃ mā puccha, kevalaṃ imaṃ bhuñja
māyāvi rohitanti.

Itarā abhisambuddhagāthā -

- 38.** “Evameva manussesu, vivādo yattha jāyati;
Dhammaṭṭhaṃ paṭidhāvati, so hi nesam vināyako;

Dhanāpi tattha jīyanti, rājakoso pavaḍḍhatī”ti.

Tattha evamevāti bhikkhave, yathā ete uddā jīnā, evameva manussesupi yasmim̐ ṭhāne vivādo jāyati, tattha te manussā dhammaṭṭhaṃ patidhāvanti, vinicchayasāmikam̐ upasaṅkamanti. Kimkāraṇā? So hi nesaṃ vināyako, so tesam̐ vivādāpannānaṃ vivādavūpasamakoti attho. Dhanāpi tatthāti tattha te vivādāpannā dhanatopi jīyanti, attano santakā parihāyanti, daṇḍena ceva jayabhāgaggahaṇena ca rājakoso pavaḍḍhatīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā siṅgālo upanando ahosi, uddā dve mahallakā, tassa kāraṇassa paccakkhakārikā rukkhadevatā pana ahameva ahosi”nti.

Dabbhapupphajātakavaṇṇanā pañcamā.

401. Paṇṇakajātakavaṇṇanā

Paṇṇakam̐ tikhiṇadhāranti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Tañhi bhikkhum̐ satthā “saccam̐ kira tvam̐ bhikkhu ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “saccam̐, bhante”ti vutte “kena ukkaṇṭhāpito”ti vatvā “purāṇadutiyikāyā”ti vutte “bhikkhu ayam̐ itthī tuyham̐ anattakārikā, pubbepi tvam̐ imaṃ nissāya cetasikarogena maranto paṇḍite nissāya jīvitam̐ alatthā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam̐ maddavamahārāje rajjam̐ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbatti, senakakumārōtissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto takkasīlāyam̐ sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiṃ paccāgantvā maddavaraṇṇo atthadhammānusāsako amacco ahosi, “senakapaṇḍito”ti vutte sakalanagare cando viya sūriyo viya ca paññāyi. Tadā raṇṇo purohitaputto rājupaṭṭhānaṃ āgato sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ uttamarūpadharaṃ raṇṇo aggamahesiṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā gehaṃ gantvā nirāhāro nipajjitvā sahāyakehi puṭṭho tamatthaṃ ārocesi. Rājāpi “purohitaputto na dissati, kahaṃ nu kho”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā taṃ pakkosāpetvā “aham̐ te imaṃ satta divasāni dammi, sattāham̐ ghare katvā atṭhame divase āneyyāsi”ti āha. So “sādhū”ti sampaṭicchitvā taṃ gehaṃ netvā tāya saddhiṃ abhiramī. Te aññamaññaṃ paṭibaddhacittā hutvā kañci ajānāpetvā aggadvārena palāyitvā aññassa raṇṇo vijitaṃ agamasuṃ, koci gataṭṭhānaṃ na jāni, nāvāya gatamaggo viya ahosi. Rājā nagare bheriṃ carāpetvā nānappakārena vicinantopi tassa gataṭṭhānaṃ na aññāsi. Athassa taṃ nissāya balavasoko uppajji, hadayaṃ uṇhaṃ hutvā lohitaṃ pagghari. Tato paṭṭhāya cassa kucchito lohitaṃ nikkhami, byādhi mahanto ahosi. Mahantāpi rājavejjā tikicchitum̐ nāsakkhiṃsu.

Bodhisatto “imassa raṇṇo byādhi natthi, bhariyam̐ pana apassanto cetasikarogena phuṭṭho, upāyena taṃ tikicchissāmī”ti āyuraṇca pukkusañcāti dve raṇṇo paṇḍitāmacce āmantetvā “raṇṇo deviyā adassanena cetasikaṃ rogaṃ ṭhapetvā añño rogo natthi, bahūpakāro ca kho pana amhākaṃ rājā, tasmā upāyena naṃ tikicchāma, rājahaṅge samajjam̐ kāretvā asim̐ gilitum̐ jānantena asim̐ gilāpetvā rājānaṃ sīhapañjare katvā samajjam̐ olokāpessāma, rājā asim̐ gilantaṃ disvā ‘atthi nu kho ito aññaṃ dukkaratara’nti pañhaṃ pucchissati. Taṃ samma āyura, tvam̐ ‘asukaṃ nāma dadāmīti vacanaṃ ito dukkaratara’nti byākareyyāsi, tato samma pukkusa, taṃ pucchissati, athassa tvam̐ ‘mahārāja, dadāmīti vatvā adadato sā vācā

aphalā hoti, tathārūpaṃ vācaṃ na keci upajīvanti na khādanti na pivanti, ye pana tassa vacanassānucchavikaṃ karonti, yathāpaṭiññātamattaṃ dentiyeva, idaṃ tato dukkaratara’nti evaṃ byākareyyāsi, ito paraṃ kattabbaṃ ahaṃ jānissāmī”ti vatvā samajjaṃ kāresi.

Atha te tayopi paṇḍitā rañño santikaṃ gantvā “mahārāja, rājaṅgaṇe samajjo vattati, taṃ olokentānaṃ dukkhampi na dukkhaṃ hoti, ehi gacchāmā”ti rājānaṃ netvā sihapañjaraṃ vivaritvā samajjaṃ olokāpesuṃ. Bahū janā attano attano jānanakasippaṃ dassetuṃ. Eko pana puriso tettiṃsaṅgulaṃ tikhiṇadhāraṃ asiratanāṃ gilati. Rājā taṃ disvā “ayaṃ puriso etaṃ asiṃ gilati, ‘atthi nu kho ito aññaṃ dukkaratara’nti ime paṇḍite pucchissāmī”ti cintetvā āyuraṃ pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha -

- 39.** “Paṇṇakaṃ tikhiṇadhāraṃ, asiṃ sampannapāyinaṃ;
Parisāyaṃ puriso gilati, kiṃ dukkarataraṃ tato;
Yadaññaṃ dukkaraṃ ṭhānaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Tattha paṇṇakanti paṇṇakaraṭṭhe uppannaṃ. Sampannapāyinenti sampannaṃ paralohitapāyinaṃ. Parisāyanti parisamajjhe dhanalobhena ayaṃ puriso gilati. Yadaññanti ito asigilanato yaṃ aññaṃ dukkarataraṃ kāraṇaṃ, taṃ mayā pucchito kathehīti.

Athassa so taṃ kathento dutiyaṃ gāthamāha -

- 40.** “Gileyya puriso lobhā, asiṃ sampannapāyinaṃ;
Yo ca vajjā dadāmīti, taṃ dukkarataraṃ tato;
Sabbaññaṃ sukaraṃ ṭhānaṃ, evaṃ jānāhi maddavā”ti.

Tattha vajjāti vadeyya. Taṃ dukkarataranti “dadāmī”ti vacanaṃ tato asigilanato dukkarataraṃ. Sabbaññanti “asukāṃ nāma tava dassāmī”ti vacanaṃ ṭhapetvā aññaṃ sabbampi kāraṇaṃ sukaraṃ. Maddavāti rājānaṃ gottena ālapati.

Rañño āyurapaṇḍitassa vacanaṃ sutvā “asigilanato kira ‘idaṃ nāma dammī’ti vacanaṃ dukkaraṃ, ahañca ‘purohitaputtassa devīṃ dammī’ti avacaṃ, atidukkaraṃ vata me kata”nti vīmaṃsantasseeva hadayasoko thokaṃ tanuttaṃ gato. So tato “parassa imaṃ dammīti vacanato pana aññaṃ dukkarataraṃ atthi nu kho”ti cintetvā pukkusapaṇḍitena saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha -

- 41.** “Byākāsi āyuro pañhaṃ, atthaṃ dhammassa kovido;
Pukkusaṃ dāni pucchāmi, kiṃ dukkarataraṃ tato;
Yadaññaṃ dukkaraṃ ṭhānaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Tattha pañhaṃ atthanti pañhassa atthaṃ byākāsīti vuttaṃ hoti. Dhammassa kovidoti tadatthajotake ganthe kusalo. Tatoti tato vacanato kiṃ dukkarataranti.

Athassa byākaronto pukkusapaṇḍito catutthaṃ gāthamāha -

- 42.** “Na vācamupajīvanti, aphalaṃ giramudīritaṃ;
Yo ca datvā avākayirā, taṃ dukkarataraṃ tato;
Sabbaññaṃ sukaraṃ ṭhānaṃ, evaṃ jānāhi maddavā”ti.

Tattha datvāti “asukam nāma dammī”ti paṭiññaṃ datvā. Avākayirāti taṃ paṭiññātamattaṃ dadanto tasmim lobhaṃ avākareyya chindeyya, taṃ bhaṇḍaṃ dadeyyāti vuttaṃ hoti. Tatoti tato asigilanato “asukam nāma te dammī”ti vacanato ca tadeva dukkarataraṃ.

Raṇṇo taṃ vacanaṃ sutvā “ahaṃ ‘purohitaputtassa devim dammī’ti paṭhamam vatvā vācāya anucchavikaṃ katvā taṃ adāsim, dukkaraṃ vata me kata”nti parivitakkentassa soko tanukatara jāto. Athassa etadahosi “senakapaṇḍitato aṇṇo paṇḍitataro nāma natthi, imaṃ pañhaṃ etaṃ pucchissāmi”ti. Tato taṃ pucchanto pañcamaṃ gāthamāha -

- 43.** “Byākāsi pukkuso pañhaṃ, atthaṃ dhammassa kovido;
Senakaṃ dāni pucchāmi, kiṃ dukkarataraṃ tato;
Yadaññaṃ dukkaraṃ tñhaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Athassa byākaronto senako chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 44.** “Dadeyya puriso dānaṃ, appaṃ vā yadi vā bahuṃ;
Yo ca datvā nānutappe, taṃ dukkarataraṃ tato;
Sabbaññaṃ sukaraṃ tñhaṃ, evaṃ jānāhi maddavā”ti.

Tattha nānutappeti attano atikantaṃ atimanāpaṃ piyabhaṇḍaṃ parassa datvā “kimattaṃ mayā idaṃ dinna”nti evaṃ taṃ piyabhaṇḍaṃ ārabha yo pacchā na tappati na socati, taṃ asigilanato ca “asukam nāma te dammī”ti vacanato ca tassa dānato ca dukkarataraṃ.

Iti mahāsatto rājānaṃ saññāpentā kathesi. Dānañhi datvā aparacetanāva dussandhāriyā, tassā sandhāraṇadukkaratā vessantarajātakena dīpitā. Vuttañhetam -

“Adu cāpaṃ gahetvāna, khaggaṃ bandhiya vāmato;
Ānessāmi sake putte, puttānañhi vadho dukho.

“Aṭṭhānametaṃ dukkharūpaṃ, yaṃ kumārā vihaññare;
Satañca dhammamaññāya, ko datvā anutappatī”ti.

Rājāpi bodhisattassa vacanaṃ sutvā sallakkhesi “ahaṃ attano maneneva purohitaputtassa devim datvā sakamanaṃ sandhāretuṃ na sakkomi, socāmi kilamāmi, na me idaṃ anucchavikaṃ, sace sā mayi sasinehā bhavēyya, imaṃ issariyaṃ chaḍḍetvā na palāyeyya, mayi pana sinehaṃ akatvā palātāya kiṃ tāya mayha”nti. Tassevaṃ cintentassa padumapatte udakabindu viya sabbasoko nivattitvā gato, taṅkhaṇaṇṇevassa kucchi parisaṇṭhāsi. So nirogo sukhito hutvā bodhisattassa thutiṃ karonto osānagāthamāha -

- 45.** “Byākāsi āyuro pañhaṃ, atho pukkusaporiso;
Sabbe pañhe atibhoti, yathā bhāsati senako”ti.

Tattha yathā bhāsati yathā paṇḍito bhāsati, tatthevetam dānaṃ nāma datvā neva anutappitabbanti. Imaṃ panassa thutiṃ katvā tuṭṭho bahuṃ dhanamadāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṃphale paṭiṭṭhahi. Tadā rājamaheśī purāṇadutiyikā ahosi, rājā ukkaṇṭhitabhikkhu, āyurapaṇḍito moggallāno,

pukkusapaṇḍito sārīputto, senakapaṇḍito ahameva ahosinti.

Paṇṇakajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

402. Sattubhastajātakavaṇṇanā

Vibbhantacittoti idaṃ satthā jetavane viharanto attano paññāpāramiṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu umaṅgajātake āvi bhavissati.

Atīte bārāṇasiyaṃ janako nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto brāhmaṇakule nibbatti, senakakumārōtissa nāmaṃ karimṃsu. So vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiṃ paccāgantvā rājānaṃ passi, rājā taṃ amaccaṭṭhāne ṭhapesi, mahantañcassa yasaṃ anuppadāsi. So rañño atthañca dhammañca anusāsi, madhurakatho dhammakathiko hutvā rājānaṃ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā dāne uposathakamme dasasu kusalakammapathesūti imāya kalyāṇapaṭipadāya patiṭṭhāpesi, sakalaraṭṭhe buddhānaṃ uppannakālo viya ahosi. Pakkhadivasesu rājā ca uparājādayo ca sabbe sannipatitvā dhammasabhaṃ sajjenti. Mahāsatto sajjitadhammasabhāyaṃ ratanapallaṅkavaragato buddhalīlāya dhammaṃ deseti, buddhānaṃ dhammakathāsadisāvassa kathā hoti.

Atha aññataro mahallakabrāhmaṇo dhanabhikkhaṃ caritvā kahāpaṇasahassaṃ labhitvā ekasmiṃ brāhmaṇakule nikkhipitvā puna “bhikkhaṃ carissāmī”ti gato. Tassa gatakāle taṃ kulaṃ kahāpaṇe vaḷaṇṇesi. So āgantvā kahāpaṇe āharāpesi. Brāhmaṇo kahāpaṇe dātuṃ asakkonto attano dhītaraṃ tassa pādaparicārikaṃ katvā adāsi. Brāhmaṇo taṃ gahetvā bārāṇasito avidūre ekasmiṃ brāhmaṇagāme vāsaṃ kappesi. Athassa bhariyā daharatāya kāmesu atittā aññena taruṇabrāhmaṇena saddhiṃ micchācāraṃ cari. Soḷasa hi atappaṇīyavatthūni nāma. Katamāni soḷasa? Sāgaro sabbasavantīhi na tappati, aggi upādānena na tappati, rājā raṭṭhena na tappati, bālo pāpehi na tappati, itthī methunadhammena alaṅkārena vijāyanenāti imehi tīhi na tappati, brāhmaṇo mantehi na tappati, jhāyī vihārasamāpattiyā na tappati, sekkho apacayena na tappati, appiccho dhutaṅgaguṇena na tappati, āraddhavīriyo vīriyārambhena na tappati, dhammakathiko sākacchāya na tappati, visārado parisāya na tappati, saddho saṅghupaṭṭhānena na tappati, dāyako pariccāgena na tappati, paṇḍito dhammassavanena na tappati, catasso parisā tathāgatadassanena na tappantīti.

Sāpi brāhmaṇī methunadhammena, atittā taṃ brāhmaṇaṃ nīharitvā vissatthā pāpakammaṃ kātukāmā hutvā ekadivasaṃ dummanā nipajjitvā “kiṃ bhotī”ti vuttā “brāhmaṇa, ahaṃ tava gehe kammaṃ kātuṃ na sakkomi, dāsīdāsaṃ ānehī”ti āha. “Bhoti dhanam me natthi, kiṃ datvā ānemī”ti. “Bhikkhaṃ caritvā dhanam pariyesitvā ānehī”ti. “Tena hi bhoti pātheyyaṃ me sajjehī”ti. “Sā tassa baddhasattūnañca abaddhasattūnañca cammapasibbakaṃ pūretvā adāsi”. Brāhmaṇo gāmanigamarājadhānīsu caranto satta kahāpaṇasatāni labhitvā “alaṃ me ettakaṃ dhanam dāsīdāsamūlāyā”ti nivattitvā attano gāmaṃ āgacchanto ekasmiṃ udakaphāsukaṭṭhāne pasibbakaṃ muñcitvā sattum khāditvā pasibbakamukhaṃ abandhitvāva pāṇīyaṃ pivitum otiṇṇo. Athekasmiṃ rukkhassure eko kaṇhasappo sattugandhaṃ ghāyitvā pasibbakaṃ pavisitvā bhogaṃ ābhujitvā sattum khādanto nipajji. Brāhmaṇo āgantvā pasibbakassa abbhantaraṃ anoloketvā pasibbakaṃ bandhitvā aṃse katvā pāyāsi. Antarāmagge ekasmiṃ rukkhe nibbattadevatā khandhaviṭṭape ṭhatvā “brāhmaṇa, sace antarāmagge vasissasi, sayaṃ marissasi,

sace ajja gharaṃ gamissasi, bhariyā te marissatī”ti vatvā antaradhāyi. So olokeno devataṃ adisvā bhīto maraṇabhayaatajjito rodanto paridevanto bārāṇasinagaradvāraṃ sampāpuṇi.

Tadā ca pannarasuposatho hoti alaṅkatadhammāsane nisīditvā bodhisattassa dhammakathanadivaso. Mahājano nānāgandhapupphādihattho vaggavaggo hutvā dhammiṃ kathaṃ sotuṃ gacchati. Brāhmaṇo taṃ disvā “kahaṃ gacchathā”ti pucchitvā “brāhmaṇa, ajja senakapaṇḍito madhurassarena buddhalīlāya dhammaṃ deseti, kiṃ tvampi na jānāsī”ti vutte cintesi “paṇḍito kira dhammakathiko, ahañcamhi maraṇabhayaatajjito, paṇḍitā kho pana mahantampi sokaṃ harituṃ sakkonti, mayāpi tattha gantvā dhammaṃ sotuṃ vaṭṭatī”ti. So tehi saddhiṃ tattha gantvā mahāsattaṃ parivāretvā nisinnāya sarājikāya parisāya pariyante sattupasibbakaṇa khandhagatena dhammāsanato avidūre maraṇabhayaatajjito rodamaṇo aṭṭhāsī. Mahāsatto ākāsaṅgaṃ otaranto viya amatavassaṃ vassento viya ca dhammaṃ desesi. Mahājano sañjātasomanasso sādhuḥkāraṃ datvā dhammaṃ assosi.

Paṇḍitā ca nāma disācakkhukā honti. Tasmiṃ khaṇe mahāsatto pasannapañcapasādāni akkhāni ummīletvā samantato parisāṃ olokeno taṃ brāhmaṇaṃ disvā cintesi “ettakā parisā somanassajātā sādhuḥkāraṃ datvā dhammaṃ suṇanti, ayaṃ paneko brāhmaṇo domanassappatto rodati, etassa abbhantare assujananasamatthena sokena bhavitabbaṃ, tamassa ambilena paharitvā tambamalaṃ viya padumapālāsato udakabinduṃ viya vinivattetvā ettheva naṃ nissokaṃ tuṭṭhamānaṃ katvā dhammaṃ desessāmi”ti. So taṃ āmantetvā “brāhmaṇa, senakapaṇḍito nāmāhaṃ, idāneva taṃ nissokaṃ karissāmi, vissattho kathehi”ti tena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha -

46. “Vibbhantacitto kupitindriyosi, nettehi te vārigaṇā savanti;
Kiṃ te naṭṭhaṃ kiṃ pana patthayāno, idhāgamā brahme tadinṅha brūhī”ti.

Tattha kupitindriyosīti cakkhundriyameva sandhāya “kupitindriyosī”ti āha. Vārigaṇāti assubindūni. Inṅhāti codanatthe nipāto. Tañhi mahāsatto codento evamāha “brāhmaṇa, sattā nāma dvīhi kāraṇehi socanti paridevanti sattasaṅkhāresu kismiñcīdeva piyajātike naṭṭhe vā, kiñcīdeva piyajātikaṃ patthetvā alabhantā vā. Tattha kiṃ te naṭṭhaṃ, kiṃ vā pana patthayanto tvaṃ idha āgato, idaṃ me khippaṃ brūhī”ti.

Athassa attano sokakāraṇaṃ kathento brāhmaṇo dutiyaṃ gāthamāha -

47. “Miyyetha bhariyā vajato mamaṃja, agacchato maraṇamāha yakkho;
Etena dukkhena pavedhitoṃ, akkhāhi me senaka etamattha”nti.

Tattha vajatoti gehaṃ gacchantassa. Agacchatoti agacchantassa. Yakkhoti antarāmagge ekā rukkhadevatā evamāhāti vadati. Sā kira devatā “pasibbake te brāhmaṇa, kaṇhasappo”ti anācikkhantī bodhisattassa ñāṇānubhāvappakāsanatthaṃ nācikkhi. Etena dukkhenāti gacchato bhariyāya maraṇadukkhena, agacchato attano maraṇadukkhena, tenasmi pavedhito ghaṭṭito kampito. Etamatthanti etaṃ kāraṇaṃ. Yena me kāraṇena gacchato bhariyāya maraṇaṃ, agacchato attano maraṇaṃ hoti, etaṃ me kāraṇaṃ ācikkhāhīti attho.

Mahāsatto brāhmaṇassa vacanaṃ sutvā samuddamatthake jālaṃ khipanto viya ñāṇajālaṃ pattharivā “imesaṃ sattānaṃ bahūni maraṇakāraṇāni. Samudde nimuggāpi maranti, tattha vāḷamacchehi gahitāpi, gaṅgāya patitāpi, tattha susumārehi gahitāpi, rukkhato patitāpi, kaṇṭakena viddhāpi, nānappakārehi āvudhehi pahaṭāpi, visaṃ khāditvāpi, ubbandhitvāpi, papāte patitāpi, atisītādīhi vā nānappakārehi vā rogehi upaddutāpi marantiyeva, evaṃ bahūsu maraṇakāraṇesu katarena nu kho kāraṇena ajjesa brāhmaṇo antarāmagge vasanto sayāṃ marissati, gehamassa vajato bhariyā marissatī”ti cintesi. Cinto eva brāhmaṇassa khandhe pasibbakaṃ disvā “imasmim pasibbake ekena sappena pavittṭhena bhavitabbaṃ, pavisanto ca paneso imasmim brāhmaṇe pātārāsasamaye sattum khāditvā pasibbakamukhaṃ abandhitvā pāṇiyaṃ pātuṃ gate sattugandhena sappo pavittṭho bhavissati. Brāhmaṇopi pāṇiyaṃ pivitvā āgato sappassa pavittṭhabhāvaṃ ajānitvā pasibbakaṃ bandhitvā ādāya pakkanto bhavissati, sacāyaṃ antarāmagge vasanto sāyaṃ vasanaṭṭhāne “sattum khādissāmī”ti pasibbakaṃ muñcitvā hatthaṃ pavesessati, atha naṃ sappo hatthe ḍaṃsitvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, idamassa antarāmagge vasantassa maraṇakāraṇaṃ. Sace pana geḥaṃ gaccheyya, pasibbako bhariyāya hatthagato bhavissati, sā ‘antobhaṇḍaṃ olokessāmī”ti pasibbakaṃ muñcitvā hatthaṃ pavesessati, atha naṃ sappo ḍaṃsitvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, idamassa ajja geḥaṃ gatassa bhariyāya maraṇakāraṇa”nti upāyakosallañāṇeneva aññāsi.

Athassa etadahosi “iminā kaṇhasappena sūrena nibbhayena bhavitabbaṃ. Ayañhi brāhmaṇassa mahāphāsukaṃ paharantopi pasibbake attano calanaṃ vā phandanaṃ vā na dasseti, evarūpāya parisāya majjhepi attano atthibhāvaṃ na dasseti, tasmā iminā kaṇhasappena sūrena nibbhayena bhavitabba”nti. Idampi so upāyakosallañāṇeneva dibbacakkhunā passanto viya aññāsi. Evaṃ sarājīkāya parisāya majjhe sappam pasibbakaṃ pavisantaṃ disvā tṭhapuriso viya mahāsatto upāyakosallañāṇeneva paricchinditvā brāhmaṇassa pañhaṃ kathento tatiyaṃ gāthamāha -

48. “Bahūni tṭhānāni vicintayitvā, yamettha vakkhāmi tadeva saccaṃ;
Maññāmi te brāhmaṇa sattubhantaṃ, ajānato kaṇhasappo pavittṭho”ti.

Tattha bahūni tṭhānānīti bahūni kāraṇāni. Vicintayitvāti paṭivijjhivā cintāvasena pavattapaṭivedho hutvā. Yamettha vakkhāmīti yaṃ te ahaṃ etesu kāraṇesu etaṃ kāraṇaṃ vakkhāmi. Tadeva saccanti tadeva tathaṃ dibbacakkhunā disvā kathitasadisam bhavissatīti dīpeti. Maññāmīti sallakkhemi. Sattubhantanti sattupasibbakaṃ. Ajānatoti ajānantasseva eko kaṇhasappo pavittṭhoti maññāmīti.

Evañca pana vatvā “atthi te brāhmaṇa, etasmim pasibbake sattū”ti pucchi. “Atthi, paṇḍitā”ti. “Ajja pātārāsavelāya sattum khādī”ti? “Āma, paṇḍitā”ti. “Kattha nisīditvā”ti? “Arañhe rukkhamaḷasmim, paṇḍitā”ti. “Sattum khāditvā pāṇiyaṃ pātuṃ gacchanto pasibbakamukhaṃ bandhi, na bandhī”ti? “Na bandhim, paṇḍitā”ti. “Pāṇiyaṃ pivitvā āgato pasibbakaṃ oloketvā bandhī”ti. “Anoloketvā bandhim, paṇḍitā”ti. “Brāhmaṇa, tava pāṇiyaṃ pātuṃ gatakāle ajānantasseva te sattugandhena pasibbakaṃ sappo pavittṭhoti maññāmi, evamettha āgato tvaṃ, tasmā pasibbakaṃ otāretvā parisamajjhe tṭhapetvā pasibbakamukhaṃ mocetvā paṭikkamma

ṭhito ekaṃ daṇḍakaṃ gahetvā pasibbakaṃ tāva pahara, tato patthaṭaphaṇaṃ
susūṭisaddaṃ katvā nikkhamantaṃ kaṇhasappaṃ disvā nikkakko bhavissatī”ti
catutthaṃ gāthamāha -

49. “Ādāya daṇḍaṃ parisumbha bhastaṃ, passeḷamūgaṃ uragaṃ dujivhaṃ;
Chindajja kaṅkhaṃ vicikicchitāni, bhujaṅgamaṃ passa pamañca bhasta”nti.

Tattha parisumbhāti pahara. Passeḷamūganti eḷaṃ paggharantena mukhena
eḷamūgaṃ pasibbakato nikkhamantaṃ dujivhaṃ uragaṃ passa. Chandajja kaṅkhaṃ
vicikicchitānīti “atthi nu kho me pasibbake sappo, udāhu natthī”ti kaṅkhameva
punappunaṃ uppajjamānāni vicikicchitāni ca ajja chinda, mayhaṃ saddaha,
avitathañhi me veyyākaraṇaṃ, idāneva nikkhamantaṃ bhujaṅgamaṃ passa
pamañca bhastanti.

Brāhmaṇo mahāsattassa kathaṃ sutvā saṃviggo bhayappatto tathā akāsi. Sappopi
sattubhaste daṇḍena pahaṭe pasibbakamukhā nikkhamitvā mahājanaṃ olokento
aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāseto satthā pañcamaṃ gāthamāha -

50. “Saṃviggārūpo parisāya majjhe, so brāhmaṇo sattubhastaṃ pamañci;
Atha nikkhami urago uggatejo, āsīso sappo phaṇaṃ karitvā”ti.

Sappassa phaṇaṃ katvā nikkhantakāle “mahāsattassa sabbaññubuddhasseva
byākaraṇaṃ aho”ti mahājano celukkhepasahassāni pavattesi,
aṅguliphoṭanasahassāni paribbhamiṃsu, ghanameghavassaṃ viya
sattaratanavassaṃ vassi, sādhuḷāsahassāni pavattiṃsu,
mahāpathavibhijjanasaddo viya aho. Idaṃ pana buddhalīlāya evarūpassa pañhassa
kathanaṃ nāma neva jātiyā balaṃ, na gottakulappadesānaṃ balaṃ, kassa panetaṃ
balanti? Paññāya balaṃ. Paññavā hi puggalo vipassanaṃ vaḍḍhetvā
ariyamaggadvāraṃ vivaritvā amatamahānibbānaṃ pavisati, sāvakaḷāramimpi
paccekabodhipi sammāsambodhipi paṭivijjhati. Amatamahānibbānasampāpakesu
hi dhammesu paññāva seṭṭhā, avasesā tassā parivārā honti. Tenetaṃ vuttaṃ -

“Paññā hi seṭṭhā kusalā vadanti, nakkhattarājāriva tārakānaṃ;
Sīlaṃ sirī cāpi satañca dhammo, anvāyikā paññavato bhavanti”ti.

Evam kathite ca pana mahāsattena pañhe eko ahituṇḍiko sappassa
mukhabandhanaṃ katvā sappam gahetvā araññe vissajjesi. Brāhmaṇo rājānaṃ
upasaṅkamtivā jayāpetvā añjaliṃ paggayha rañño thutiṃ karonto
upaḍḍhagāthamāha -

51. “Suladdhalābhā janakassa rañño;
Yo passatī senakaṃ sādhuḷaṇṇa”nti.

Tassattho - yo sādhuḷaṇṇaṃ uttamapaññaṃ senakapaṇḍitaṃ akkhīni ummīletvā
icchiticchitakkhaṇe piyacakkhūhi passituṃ labhati, tassa rañño janakassa ete
icchiticchitakkhaṇe dassanalābhā suladdhalābhā vata, etena laddhesu sabbalābhesu
eteva lābhā suladdhalābhā nāmāti.

Brāhmaṇopi rañño thutiṃ katvā puna pasibbakato satta kahāpaṇasatāni gahetvā
mahāsattassa thutiṃ katvā tuṭṭhidāyaṃ dātukāmo diyaḍḍhagāthamāha -

“Vivaṭṭachaddo nusi sabbadassī, ñaṇaṃ nu te brāhmaṇa bhiṃsarūpaṃ.

52. “Imāni me sattasatāni atthi, gaṇhāhi sabbāni dadāmi tuyhaṃ;
Tayā hi me jīvitamajja laddhaṃ, athopi bhariyāya makāsi sotthi”nti.

Tattha vivaṭṭachaddo nusi sabbadassīti kiṃ nu kho tvaṃ sabbesu dhammākāresu vivaṭṭachadano vivaṭṭaneyyadhammo sabbaññubuddhoti thutivasena pucchati. Ñāṇaṃ nu te brāhmaṇa bhiṃsarūpanti udāhu asabbaññussapi sato tava ñāṇaṃ ativiya bhiṃsarūpaṃ sabbaññutaññāṇaṃ viya balavanti. Tayā hi meti tayā hi dinnattā ajja mayā jīvitaṃ laddhaṃ. Athopi bhariyāya makāsi sotthinti athopi me bhariyāya tvameva sotthiṃ akāsi.

Iti so vatvā “sacepi satahassaṃ bhaveyya, dadeyyamevāhaṃ, ettakameva me dhaṇaṃ, imāni me satta satāni gaṇhā”ti punappunaṃ bodhisattaṃ yāci. Taṃ sutvā bodhisatto aṭṭhaṃ gāthamāha -

53. “Na paṇḍitā vetanamādiyanti, citrāhi gāthāhi subhāsītāhi;
Itopi te brahme dadantu vittaṃ, ādāya tvaṃ gaccha sakāṃ niketa”nti.

Tattha vetananti vettanaṃ, ayameva vā pāṭho. Itopi te brahmeti brāhmaṇa, ito mama pādamūlatopi tuyhaṃ dhaṇaṃ dadantu. Vittaṃ ādāya tvaṃ gacchāti ito aññāni tīṇi satāni gahetvā saḥassabhaṇḍikaṃ ādāya sakanivesanaṃ gaccha.

Evañca pana vatvā mahāsatto brāhmaṇassa saḥassaṃ pūrāpento kahāpaṇe dāpetvā “brāhmaṇa, kena tvaṃ dhanabhikkhāya pesito”ti pucchi. “Bhariyāya me paṇḍitā”ti. “Bhariyā pana te mahallikā, daharā”ti. “Daharā, paṇḍitā”ti. “Tena hi sā aññena saddhiṃ anācāraṃ karontī ‘nibbhayā hutvā karissāmi’ti taṃ pesesi, sace ime kahāpaṇe gharaṃ nessasi, sā te dukkhena laddhakahāpaṇe attano jārassa dassati, tasmā tvaṃ ujukameva gehaṃ agantvā bahigāme rukkhamūle vā yattha katthaci vā kahāpaṇe ṭhapetvā paviseyyāsī”ti vatvā taṃ uyyojesi. So gāmasamīpaṃ gantvā ekasmiṃ rukkhamūle kahāpaṇe ṭhapetvā sāyaṃ gehaṃ agamāsi. Bhariyāpissa tasmīṃ khaṇe jārena saddhiṃ nisinnā ahosi. Brāhmaṇo dvāre ṭhatvā “bhotī”ti āha. Sā tassa saddaṃ sallakkhetvā dīpaṃ nibbāpetvā dvāraṃ vivaritvā brāhmaṇe anto pavitṭhe itaraṃ nīharitvā dvāramūle ṭhapetvā gehaṃ pavisitvā pasibbake kiñci adisvā “brāhmaṇa, kiṃ te bhikkhaṃ caritvā laddha”nti pucchi. “Saḥassaṃ me laddha”nti. “Kahaṃ pana ta”nti. “Asukaṭṭhāne nāma ṭhapitaṃ, pātova āharissāmi, mā cintayī”ti. Sā gantvā jārassa ācikkhi. So nikkhamitvā attanā ṭhapitaṃ viya gaṇhi.

Brāhmaṇo punadivase gantvā kahāpaṇe aṇṇanto bodhisattassa santikaṃ gantvā “kiṃ, brāhmaṇā”ti vutte “kahāpaṇe na passāmi, paṇḍitā”ti āha. “Bhariyāya te ācikkhī”ti? “Āma, paṇḍitā”ti. Mahāsatto tāya jārassa ācikkhitabhāvaṃ ñatvā “atthi pana te brāhmaṇa, bhariyāya kulūpakabrāhmaṇo”ti pucchi. “Atthi, paṇḍitā”ti. “Tuyhampi atthī”ti? “Āma, paṇḍitā”ti. Athassa mahāsatto sattannaṃ divasānaṃ paribbayaṃ dāpetvā “gaccha paṭhamadivase tava satta, bhariyāya te sattāti cuddasa brāhmaṇe nimantetvā bhojetha, punadivasato paṭṭhāya ekekaṃ hāpetvā sattame divase tava ekaṃ, bhariyāya te ekanti dve brāhmaṇe nimantetvā bhariyāya te satta divase nimantitabrāhmaṇassa nibaddhaṃ āgamanabhāvaṃ ñatvā mayhaṃ ārocehi”ti āha. Brāhmaṇo tathā katvā “sallakkhito me paṇḍita, nibaddhaṃ bhuñjanakabrāhmaṇo”ti mahāsattassa ārocesi.

Bodhisatto tena saddhiṃ purise pesetvā taṃ brāhmaṇaṃ āharāpetvā “asukarukkhamūlato te imassa brāhmaṇassa santakaṃ kahāpaṇasahassaṃ gahita”nti pucchi. “Na gaṇhāmi, paṇḍitā”ti. “Tvam mama senakapaṇḍitabhāvaṃ na jānāsi, āharāpessāmi te kahāpaṇe”ti. So bhūto “gahitā me”ti sampañcicchi. “Kuiṃ te tṭhapitā”ti? “Tattheva, paṇḍita, tṭhapitā”ti. Bodhisatto brāhmaṇaṃ pucchi “brāhmaṇa, kiṃ te sāyeva bhariyā hotu, udāhu aññaṃ gaṇhissasī”ti. “Sāyeva me hotu, paṇḍitā”ti. Bodhisatto manusse pesetvā brāhmaṇassa kahāpaṇe ca brāhmaṇiṃca āharāpetvā corabrāhmaṇassa hatthato kahāpaṇe brāhmaṇassa dāpetvā itarassa rājāṇaṃ kāretvā nagarā nīharāpetvā brāhmaṇiyāpi rājāṇaṃ kāretvā brāhmaṇassa mahantaṃ yasaṃ datvā attanoyeva santike vasāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīni sacchikariṃsu. Tadā brāhmaṇo ānando ahosi, rukkhadevatā sārīputto, parisā buddhapaṇḍito, senakapaṇḍito pana ahameva ahosinti.

Sattubhastajātakavaṇṇanā sattamā.

403. Aṭṭhisenajātakavaṇṇanā

Yeme ahaṃ na jānāmīti idaṃ satthā ālaviṃ nissāya aggālave cetiye viharanto kuṭīkārasikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā maṇikaṇṭhajātake kathitameva. Satthā pana te bhikkhū āmantetvā “bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā pubbe anuppanne buddhe bāhirakapabbajjāya pabbajitvā rājūhi pavāritāpi ‘yācanā nāma paresaṃ appiyā amanāpā’ti na yāciṃsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ nigame brāhmaṇakule nibbatti, aṭṭhisenakumārotissa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā aparabhāge kāmesu ādīnavaṃ disvā gharāvāsato nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīññāsamāpattiyo nibbattetvā himavantapadese ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ otaritvā anupubbena bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bhikkhāya caranto rājāṇaṃ agamāsi. Rājā tassācāravihāre paṇḍitvā taṃ nimantāpetvā pāsādatale pallaṅke nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā bhojanāvasāne anumodanaṃ sutvā pasanno paṭiññaṃ gahetvā mahāsattaṃ rājuyyāne vasāpesi, divasassa ca dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ agamāsi. So ekadivasaṃ dhammakathāya pasanno rajjaṃ ādiṃ katvā “yena vo attho, taṃ vadeyyāthā”ti pavāresi. Bodhisatto “idaṃ nāma me dehī”ti na vadati. Aññe yācakā “idaṃ dehi, idaṃ dehi”ti icchiticchitaṃ yācanti, rājā asajjamāno detiyeva. So ekadivasaṃ cintesi “aññe yācanakavanibbakā ‘idañcidaṇca amhākaṃ dehī’ti maṃ yācanti, ayyo pana aṭṭhiseno pavāritakālato paṭṭhāya na kiñci yācati, paññavā kho panesa upāyakusalo, pucchissāmi na”nti. So ekadivasaṃ bhuttapātārāso gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinna aññesaṃ yācanakāraṇaṃ tassa ca ayācanakāraṇaṃ pucchanto paṭṭhamaṃ gāthamāha -

54. “Yeme ahaṃ na jānāmi, aṭṭhisena vanibbake;
Te maṃ saṅgamma yācanti, kasmā maṃ tvam na yācasī”ti.

Tattha vanibbake ti yācanake. Saṅgammāti samāgantvā. Idaṃ vuttaṃ hoti - ayya, aṭṭhisena, yeme vanibbake ahaṃ nāmagottajātikulappadesena “ime nāmete”tipi na jānāmi, te maṃ samāgantvā icchiticchitaṃ yācanti, tvam pana kasmā maṃ kiñci na yācasīti.

Taṃ sutvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha -

- 55.** “Yācako appiyo hoti, yācaṃ adadamappiyo;
Tasmāhaṃ taṃ na yācāmi, mā me videssanā ahū”ti.

Tattha yācako appiyo hotīti yo hi, mahārāja, puggalo “idaṃ me dehī”ti yācako, so mātāpitūnampi mittāmaccādīnampi appiyo hoti amanāpo. Tassa appiyabhāvo maṇikaṇṭhajātakena dīpetabbo. Yācanti yācitabhaṇḍaṃ. Adadanti adadamāno. Idaṃ vuttaṃ hoti - yopi yācitaṃ na deti, so mātāpitāro ādiṃ katvā adadamāno puggalo yācakassa appiyo hotīti. Tasmāti yasmā yācakopi dāyakassa, yācitaṃ bhaṇḍaṃ adadantopi yācakassa appiyo hoti, tasmā ahaṃ taṃ na yācāmi. Mā me videssanā ahūti sace hi ahaṃ yāceyyameva, tava videsso bhavēyya, sā me tava santikā uppannā videssanā, sace pana tvaṃ na dadeyyāsi, mama videsso bhavēyyāsi, sā ca mama tayi videssanā, evaṃ sabbathāpi mā me videssanā ahu, mā no ubhinnaṃpi mettā bhijjīti etamattaṃ sampassanto ahaṃ taṃ na kiñci yācāmīti.

Athassa vacanaṃ sutvā rājā tisso gāthā abhāsi -

56. “Yo ve yācana jīvāno, kāle yācaṃ na yācati;
Paraṇca puññaṃ dhamseti, attanāpi na jīvati.
57. “Yo ca yācana jīvāno, kāle yācañhi yācati;
Paraṇca puññaṃ labbheti, attanāpi ca jīvati.
58. “Na vedessanti sappañña, disvā yācakamāgate;
Brahmacāri piyo mesī, vada tvaṃ bhañña micchasi”ti.

56-58. Tattha yācana jīvānoti yācana jivamāno, ayameva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti - ayya, aṭṭhisena yo yācanena jivamāno dhammiko samaṇo vā brāhmaṇo vā yācitabbayuttapattakāle kiñcideva yācitabbaṃ na yācati, so paraṇca dāyakaṃ puññaṃ dhamseti parihāpeti, attanāpi ca sukhaṃ na jīvati. Puññaṃ labbhetīti kāle pana yācitabbaṃ yācanto paraṇca puññaṃ adhigameti, attanāpi ca sukhaṃ jīvati. Na vedessantīti yaṃ tvaṃ vadesi “mā me videssanā ahū”ti, taṃ kasmā vadasi. Sappañña hi dānaṇca dānaphalaṇca jānantā paṇḍitā yācake āgate disvā na vedessanti na kujjhanti, aññadatthu pana pamuditāva hontīti dīpeti. Yācakamāgateti ma-kāro byañjanasandhivasena vutto, yācake āgateti attho. Brahmacāri piyo mesīti ayya aṭṭhisena, parisuddhacāri mahāpuñña, tvaṃ mayhaṃ ativiya piyo, tasmā varaṃ tvaṃ maṃ vadehi yācāhiyeva. Bhañña micchasiṃti yaṃkiñci vattabbaṃ icchasi, sabbhaṃ vada, rajjampi te dassāmiyevāti.

Evaṃ bodhisatto rañña rajjenāpi pavārito neva kiñci yāci. Rañño pana evaṃ attano ajjhāsaye kathite mahāsattopi pabbajitapaṭipattiṃ dassetuṃ “mahārāja, yācanā hi nāmesā kāmabhogīnaṃ gihīnaṃ āciṇṇā, na pabbajitānaṃ, pabbajitena pana pabbajitakālato paṭṭhāya gihīhi asamānaparisuddhājīvena bhavitabba”nti pabbajitapaṭipadaṃ dassento chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 59.** “Na ve yācanti sappañña, dhīro ca veditumarahati;
Uddissa ariyā tiṭṭhanti, esā ariyāna yācanā”ti.

Tattha sappaññāti buddhā ca buddasāvakā ca bodhiyā paṭipannā isipabbajjaṃ pabbajitā bodhisattā ca sabbepi sappaññā ca susilā ca, ete evarūpā sappaññā “amhākaṃ idañcidañca dethā”ti na yācanti. Dhīro ca veditumarahatīti upaṭṭhāko pana dhīro paṇḍito gilānakāle ca agilānakāle ca yena yenattho, taṃ sabbaṃ sayameva vedituṃ jānituṃ arahati. Uddissa ariyā tiṭṭhantīti ariyā pana vācaṃ abhinditvā yenatthikā honti, taṃ uddissa kevalaṃ bhikkhācāravattena tiṭṭhanti, neva kāyaṅgaṃ vā vācaṅgaṃ vā kopenti. Kāyavikāraṃ dassetvā nimittaṃ karonto hi kāyaṅgaṃ kopeti nāma, vacībhedaṃ karonto vācaṅgaṃ kopeti nāma, tadubhayaṃ akatvā buddhādayo ariyā tiṭṭhanti. Esā ariyāna yācanāti esā kāyaṅgavācaṅgaṃ akopetvā bhikkhāya tiṭṭhamānā ariyānaṃ yācanā nāma.

Rājā bodhisattassa vacanaṃ sutvā “bhante, yadi sappañño upaṭṭhāko attanāva ñatvā kulūpakassa dātabbaṃ deti, ahampi tumhākaṃ idañcidañca dammi”ti vadanto sattamaṃ gāthamāha -

60. “Dadāmi te brāhmaṇa rohiṇīnaṃ, gavaṃ sahasaṃ saha puṅgavena;
Ariyo hi ariyassa kathaṃ na dajjā, sutvāna gāthā tava dhammayuttā”ti.

Tattha rohiṇīnanti rattavaṇṇānaṃ. Gavaṃ sahasanti khīradadhiādimaḍḍurarasaparibhogatthāya evarūpānaṃ gunnaṃ sahasaṃ tuyhaṃ dammi, taṃ me paṭiggaṇha. Ariyoti ācāraariyo. Ariyassāti ācāraariyassa. Kathaṃ na dajjāti kena kāraṇena na dadeyya.

Evaṃ vutte bodhisatto “ahaṃ mahārāja, akiñcano pabbajito, na me gāvīhi attho”ti paṭikkhipi. Rājā tassovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahosi. Sopi aparihīnājjhāno brahmaloke uppajji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādisu patiṭṭhitā. Tadā rājā ānando ahosi, aṭṭhiseno pana ahameva ahosinti.

Aṭṭhisenajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

404. Kapijātakavaṇṇanā

Yattha verī nivasatīti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa pathavipavesanaṃ ārabha katesi. Tasmiñhi pathaviṃ pavitṭhe dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, devadatto saha parisāya naṭṭho”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva devadatto saha parisāya naṭṭho, pubbepi nassiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā pañcasatakapiparivāro rājuyyāne vasi. Devadattopi kapiyoniyaṃ nibbattitvā pañcasatakapiparivāro tattheva vasi. Athekadivasam purohite uyyānaṃ gantvā nhatvā alaṅkaritvā nikkhamante eko lolakapi puretaraṃ gantvā rājuyyānavāre toraṇamatthake nisīditvā tassa matthake vaccapiṇḍaṃ pātetvā puna uddhaṃ oloketassa mukhe pātesi. So nivattitvā “hotu, jānissāmi tumhākaṃ kattabba”nti makkaṭe santajjetvā puna nhatvā pakkāmi. Tena veraṃ gahetvā makkaṭānaṃ santajjitabhāvaṃ bodhisattassa ārocesuṃ. So “verīnaṃ nivasanaṭṭhāne nāma vasituṃ na vaṭṭati, sabbopi kapigaṇo palāyitvā aññattha gacchatū”ti

kapisahassassapi ārocāpesi. Dubbacakapi attano parivāramakkaṭe gahetvā “pacchā jānissāmī”ti tattheva nisīdi. Bodhisatto attano parivāraṃ gahetvā araṇṇaṃ pāvisi. Athekadivasam ekissā vīhikoṭṭikāya dāsiyā ātape pasāritavīhiṃ khādanto eko eḷako ummukkena pahāraṃ labhitvā ādittasarīro palāyanto ekissā hatthisālaṃ nissāya tiṇakuṭiyā kuṭṭe sarīraṃ ghaṃsi. So aggi tiṇakuṭikaṃ gaṇhi, tato uṭṭhāya hatthisālaṃ gaṇhi, hatthisālāya hatthīnaṃ piṭṭhi jhāyi, hatthivejjā hatthīnaṃ paṭijagganti.

Purohitopi makkaṭānaṃ gahaṇūpāyaṃ upadhārento vicarati. Atha naṃ rājupaṭṭhānaṃ āgantvā nisinnaṃ rājā āha “ācariya, bahū no hatthī vaṇitā jātā, hatthivejjā paṭijaggituṃ na jānanti, jānāsi nu kho kiñci bhesajja”nti? “Jānāmi, mahārājā”ti. “Kiṃ nāmā”ti? “Makkaṭavasā, mahārājā”ti. “Kahaṃ labhissāmā”ti? “Nanu uyyāne bahū makkaṭā”ti? Rājā “uyyāne makkaṭe māretvā vasaṃ ānethā”ti āha. Dhanuggahā gantvā pañcasatepi makkaṭe vijjhivā māresuṃ. Eko pana jeṭṭhakamakkaṭo palāyanto sarapahāraṃ labhitvāpi tattheva apatitvā bodhisattassa vasanaṭṭhānaṃ patvā pati. Vānarā “amhākaṃ vasanaṭṭhānaṃ patvā mato”ti tassa pahāraṃ laddhā matabhāvaṃ bodhisattassa ārocesuṃ. So gantvā kapigaṇamajjhe nisinno “paṇḍitānaṃ ovādaṃ akatvā veritṭhāne vasantā nāma evaṃ vinassanti”ti kapigaṇassa ovādavasena imā gāthā abhāsi -

61. “Yattha verī nivasati, na vase tattha paṇḍito;
Ekarattaṃ dvirattaṃ vā, dukkhaṃ vasati verisu.
62. “Diso ve lahucittassa, posassānuvidhīyato;
Ekassa kapino hetu, yūthassa anayo kato.
63. “Bālova paṇḍitamānī, yūthassa parihārako;
Sacittassa vasaṃ gantvā, sayethāyaṃ yathā kapi.
64. “Na sādhu balavā bālo, yūthassa parihārako;
Ahito bhavati ñātīnaṃ, sakuṇānaṃva cetako.
65. “Dhīrova balavā sādhu, yūthassa parihārako;
Hito bhavati ñātīnaṃ, tidasānaṃva vāsavo.
66. “Yo ca sīlañca paññañca, sutañcattani passati;
Ubhinnaṃmatthaṃ carati, attano ca parassa ca.
67. “Tasmā tuleyya mattānaṃ, sīlapaññaṃsutāmiva;
Gaṇaṃ vā parihare dhīro, eko vāpi paribbaje”ti.

61-67. Tattha lahucittassāti lahucitto assa. Idaṃ vuttaṃ hoti - yo poso lahucittassa mittassa vā ñātino vā anuvidhīyati anuvattati, tassa posassa anuvidhīyato so lahucitto diso hoti, verikiccaṃ karoti. Ekassa kapinoti passatha ekassa lahucittassa andhabālassa kapino hetu ayaṃ sakalassa yūthassa anayo avuḍḍhi mahāvināso katoti. Paṇḍitamānīti yo sayam bālo hutvā “ahaṃ paṇḍito”ti attānaṃ maññaṃmāno paṇḍitānaṃ ovādaṃ akatvā sakassa cittassa vasaṃ gacchati, so sacittassa vasaṃ gantvā yathāyaṃ dubbacakapi matasayanaṃ sayito, evaṃ sayethāti attho.

Na sādhuṭi bālo nāma balasampanno yūthassa parihārako na sādhu na laddhako. Kiṃkāraṇā? So hi ahito bhavati ñātīnaṃ, vināsameva vahati. Sakuṇānaṃva cetakoti yathā hi tittirasakuṇānaṃ dīpakatittiro divasampi vassanto aññe sakuṇe na māreti,

ñātakeva māreti, tesaññeva ahito hoti, evanti attho. Hito bhavatīti kāyenapi vācāyapi manasāpi hitakārakoyeva. Ubhinnamatthaṃ caratīti yo idha puggalo ete sīlādayo guṇe attani passati, so “mayhaṃ ācārasīlampi atthi, paññāpi sutapariyattipi atthi”ti tathato jānitvā gaṇaṃ pariharanto attano ca paresaṇca attānaṃ parivāretvā carantānanti ubhinnampi atthameva carati.

Tuleyya mattānanti tuleyya attānaṃ. Tuleyyāti tuletva. Sīlapaññāsutāmivāti etāni sīlādīni viya. Idaṃ vuttaṃ hoti - yasmā sīlādīni attani samanupassanto ubhinnamatthaṃ carati, tasmā paṇḍito etāni sīlādīni viya attānampi tesu tuletva “paṭiṭṭhito nu khomhi sīle paññāya sute”ti tīretvā paṭiṭṭhitabhāvaṃ paccakkhaṃ katvā dhīro gaṇaṃ vā parihareyya, catūsu iriyāpathesu eko vā hutvā paribbajeyya vatteyya, parisupaṭṭhākenapi vivekacārināpi imehi tīhi dhammehi samannāgateneva bhavitabbanti. Evaṃ mahāsatto kapirājā hutvāpi vinayapariyattikiccaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi - “tadā dubbacakapi devadatto ahosi, parisāpissa devadattaparisa, paṇḍitakapirājā pana ahameva ahosi”nti.

Kapijātakavaṇṇanā navamā.

405. Bakajātakavaṇṇanā

Dvāsattatīti idaṃ satthā jetavane viharanto bakabrahmānaṃ ārabha kathesi. Tassa hi “idaṃ niccaṃ dhuvaṃ sassataṃ acavanadhammaṃ, ito aññaṃ lokanissaraṇaṃ nibbānaṃ nāma natthi”ti evaṃ diṭṭhi uppajji. Heṭṭhūpapattiko kiresa brahmā pubbe jhānaṃ bhāvetvā vehapphalesu nibbatta, tattha pañcakappasataparimāṇaṃ āyuaṃ khepetvā subhakiṇhesu nibbattitvā catusaṭṭhikappaṃ khepetvā tato cuto aṭṭhakappāyukesu ābhassaresu nibbatti, tatrassa esā diṭṭhi uppajji. So hi neva uparibrahmalokato cutiṃ, na tattha upapattiṃ anussari, tadubhayampi apassanto evaṃ diṭṭhiṃ gaṇhi. Bhagavā tassa cetasa cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evameva jetavane antarahito tasmīṃ brahmaloke pāturahosi. Atha brahmā bhagavantaṃ disvā “ehi kho, mārisa, svāgataṃ mārisa, cirassaṃ kho, mārisa, imaṃ pariyāyamakāsi, yadidaṃ idhāgamanāya. Idāñhi mārisa, niccaṃ idaṃ dhuvaṃ idaṃ sassataṃ idaṃ kevalaṃ idaṃ acavanadhammaṃ, idāñhi na ca jāyati na jīyati na mīyati na cavati na upapajjati, ito ca panaññaṃ uttari nissaraṇaṃ natthi”ti āha.

Evaṃ vutte bhagavā bakaṃ brahmānaṃ etadavoca “avijjāgato vata bho bako brahmā, avijjāgato vata bho bako brahmā, yatra hi nāma aniccaññeva samānaṃ niccanti vakkhati...pe... santaṇca panaññaṃ uttari nissaraṇaṃ, natthaññaṃ uttari nissaraṇanti vakkhati”ti. Taṃ sutvā brahmā “tvaṃ evaṃ kathesi, tvaṃ evaṃ kathesi, iti maṃ esa anuyuñjanto anubandhati”ti cintetvā yathā nāma dubbalo coro katipaye pahāre labhitvā “kiṃ ahameva coro, asukopi coro asukopi coro”ti sabbepi sahāyake ācikkhati, tattheva bhagavato anuyogabhayena bhīto aññepi attano sahāyake ācikkhanto paṭhamamā gāthamāha -

- 68.** “Dvāsattati gotama puññakammā, vasavattino jātijaraṃ atītā;
Ayamantimā vedagū brahmapatti, asmābhijappanti janā anekā”ti.

Tattha dvāsattatīti na kevalaṃ bho gotama, ahameva, atha kho imasmiṃ brahmaloke mayaṃ dvāsattati janā puññakammā aññesaṃ upari atthano vasaṃ vattanena vasavattino jātiṇca jaraṇca atītā, ayaṃ no vedehi gatattā vedagū, ayaṃ bho gotama antimā brahmapatti, pacchimakoṭippatti seṭṭhabhāvappatti. Asmābhijappanti janā anekāti amhe aññe bahū janā pañjalikā hutvā - “ayaṃ kho bhavaṃ brahmā mahābrahmā”tiādīni vadantā namassanti patthenti pihayanti, “aho vata mayampi evarūpā bhavyeyāmā”ti icchantīti attho.

Tassa vacanaṃ sutvā satthā dutiyaṃ gāthamāha -

69. “Appaṃ hi etaṃ na hi dīghamāyu, yaṃ tvaṃ baka maññasi dīghamāyūṃ;
Sataṃ sahasāni nirabbudānaṃ, āyūṃ pajānāmi tavāha brahme”ti.

Tattha sataṃ sahasāni nirabbudānanti nirabbudasāṅkhātānaṃ gaṇanānaṃ satahasassāni. Vassānañhi dasadasakaṃ sataṃ, dasa satānaṃ sahasaṃ, sataṃ sahasānaṃ satahasassaṃ, sataṃ satahasassānaṃ koṭi nāma, sataṃ koṭisatasahasassānaṃ pakoṭi nāma, sataṃ pakoṭisatasahasassānaṃ koṭipakoṭi nāma, sataṃ koṭipakoṭisatasahasassānaṃ ekaṃ nahutaṃ nāma, sataṃ nahutasatasahasassānaṃ ekaṃ ninnahutaṃ nāma. Cheko gaṇako ettakaṃ gaṇetum sakkoti, tato paraṃ gaṇanā nāma buddhānameva visayo. Tattha sataṃ ninnahutasatasahasassānaṃ ekaṃ abbudaṃ, vīsati abbudāni ekaṃ nirabbudaṃ, tesāṃ nirabbudasatasahasassānaṃ ekaṃ ahaṃ nāma, ettakaṃ bakassa brahmuno tasmīṃ bhava avasiṭṭhaṃ āyu, taṃ sandhāya bhagavā evamāha.

Taṃ sutvā bako tatiyaṃ gāthamāha -

70. “Anantadassī bhagavāhamasmi, jātijaraṃ sokamupātivatto;
Kiṃ me purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, ācikkha me taṃ yamaṃ vijañña”nti.

Tattha bhagavāti bhagavā tumhe “āyūṃ pajānāmi tavāha”nti vadantā “ahaṃ anantadassī jātijaraṇca sokaṇca upātivattosmī”ti vadatha. Vatasīlavattanti vatasamādānaṇca sīlavattaṇca. Idaṃ vuttaṃ hoti - yadi tumhe sabbaññubuddhā, evaṃ sante kiṃ mayhaṃ purāṇaṃ vataṇca sīlavattaṇca, ācikkha me taṃ, yamaṃ tayā ācikkhitaṃ yāthāvasarasato vijāneyyanti.

Athassa bhagavā atītāni vatthūni āharitvā ācikkhanto catasso gāthā abhāsi -

71. “Yaṃ tvaṃ apāyesi bahū manusse, pipāsite ghammani samparete;
Taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, suttappabuddhova anussarāmi.
72. “Yaṃ eṇikūlasmi janaṃ gahītaṃ, amocayī gayhaka nīyamānaṃ;
Taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, suttappabuddhova anussarāmi.
73. “Gaṇḡyā sotasmīṃ gahītanāvaṃ, luddena nāgena manussakappā;
Amocayi tvaṃ balasā pasayha, taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ;
Suttappabuddhova anussarāmi.
74. “Kappo ca te baddhacaro ahosiṃ, sambuddhimantaṃ vatinaṃ amaññaṃ;
Taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, suttappabuddhova anussarāmi”ti.

71-74. Tattha apāyesīti pāyesi. Ghammani sampareteti ghammena samparete ativiya phuṭṭhe ghammakilante. Suttappabuddhovāti paccūsakāle supanto supinaṃ passitvā taṃ supinakaṃ viya anussarāmi. So kira bakabrahmā ekasmiṃ kappe tāpaso hutvā marukantāre vasanto bahūnaṃ kantārapaṭipannānaṃ pāṇīyaṃ āharitvā adāsi. Athekadivasāṃ eko satthavāho pañcahi sakaṭasatehi marukantāraṃ paṭipajji. Manussā disā vavatthapetuṃ asakkontā satta divasāni āhiṇḍitvā khīṇadārudakā nirāhārā uṇhābhibhūtā “idāni no jīvitāṃ natthī”ti sakaṭe parivattetvā goṇe mocetvā heṭṭhāsakaṭesu nipajjiṃsu. Tadā tāpaso āvajjento te disvā “mayi passante mā nassīṃsū”ti cintetvā attano iddhānubhāvena gaṅgāsotaṃ ubbattetvā satthavāhābhimukhaṃ akāsi, avidūre ca ekaṃ vanasaṇḍaṃ māpesi. Manussā pāṇīyaṃ pivitvā nhatvā goṇe santappetvā vanasaṇḍato tiṇaṃ lāyitvā dārūni gahetvā disaṃ sallakkhetvā arogā kantāraṃ atikkamiṃsu, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Eṇikūlasminti eṇiyā nāma nadiyā kūle. Gayhaka nīyamānanti karamaragāhaṃ gahetvā nīyamānaṃ. So kira tāpaso aparasmiṃ kāle ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya nadītīre vanasaṇḍe vihāsi. Athekasmiṃ divase pabbatato corā otaritvā taṃ gāmaṃ paharitvā mahājanaṃ gahetvā pabbataṃ āropetvā antarāmagge cārakamanusse ṭhapetvā pabbatabilaṃ pavisitvā āhāraṃ pacāpentā nisīdiṃsu. Tāpaso gomahiṃsādīnañceva dārakadārikādīnañca mahantaṃ aṭṭassaraṃ sutvā “mayi passante mā nassīṃsū”ti iddhānubhāvena attabhāvaṃ jahitvā caturaṅginīyā senāya parivuto rājā hutvā yuddhabheriṃ ākoṭāpento taṃ ṭhānaṃ agamāsi. Cārakamanussā taṃ disvā corānaṃ ārocesuṃ. Corā “rañña saddhiṃ viggaho nāma na yutto”ti sabbaṃ gahitagahitaṃ bhaṇḍakaṃ chaḍḍetvā bhattaṃ abhuñjitvāva palāyiṃsu. Tāpaso te sabbe ānetvā sakagāmeyeva patiṭṭhāpesi, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Gahītanāvanti niggahitanāvaṃ. Luddenāti kakkhaḷena. Manussakappāti manusse vināsetukāmatāya. Balasāti balena. Pasayhāti abhibhavitvā. Aparasmiṃ kāle so tāpaso gaṅgātīre vihāsi. Tadā manussā dve tayo nāvāsaṅghāṭe bandhitvā saṅghāṭamatthake pupphamaṇḍapaṃ kāretvā saṅghāṭe nisīditvā khādantā pivantā sambandhakulaṃ gacchanti. Te pītāvasesaṃ suraṃ bhuttakhādītāvasesāni bhattamacchamaṃsatambulādīni gaṅgāyameva pātentī. Gaṅgeyyo nāgarājā “ime ucchiṭṭhakaṃ mama upari khipantī”ti kujjhitvā “sabbe te jane gahetvā gaṅgāya osīdāpessāmī”ti mahantaṃ ekadoṇikanāvappamāṇaṃ attabhāvaṃ māpetvā udakaṃ bhinditvā phaṇaṃ dhārayamāno tesāṃ abhimukho pāyāsi. Te nāgarājānaṃ disvā maraṇabhayatajjitā ekappahāreneva mahāsaddaṃ kariṃsu. Tāpaso tesāṃ paridevitasaddaṃ sutvā nāgarājassa ca kuddhabhāvaṃ ñatvā “mayi passante mā nassīṃsū”ti khippanisantiyā attano ānubhāvena khippaṃ supaṇṇavaṇṇaṃ attānaṃ māpetvā agamāsi. Nāgarājā taṃ disvā maraṇabhayatajjito uduke nimujji. Manussā sotthibhāvaṃ patvā agamaṃsu, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Baddhacaroti antevāsiko. Sambuddhimantaṃ vatinaṃ amaññanti buddhisampanno ceva vatasampanno ca tāpasoti taṃ maññamāno. Iminā kiṃ dasseti? Mahābrahme ahaṃ atīte tava kesavatāpasakāle kappo nāma antevāsiko veyyāvaccakaro hutvā tuyhaṃ nāradena nāma amaccena bārāṇasito himavantaṃ ānītassa rogaṃ vūpasamesiṃ. Atha naṃ nārado dutiyavāre āgantvā nirogaṃ disvā imaṃ gāthaṃ abhāsi -

“Manussindaṃ jahitvāna, sabbakāmasamiddhinaṃ;
Kathaṃ nu bhagavā kesi, kappassa ramati assame”ti.

Tamenam tvaṃ etadavoca -

“Sādūni ramaṇīyāni, santi vakkhā manoramā;
Subhāsītāni kappassa, nārada ramayanti ma’’nti.

Itissa bhagavā imaṃ attanā antevāsikena hutvā rogassa vūpasamitabhāvaṃ dīpento evamāha. Tañca pana brahmunā manussaloke katakammaṃ sabbaṃ mahābrahmānaṃ sallakkhāpentova kathesi.

So satthu vacanena attanā katakammaṃ saritvā tathāgatassa thutiṃ karonto osānagāthamāha -

75. “Addhā pajānāsi mametamāyuṃ, aññampi jānāsi tathā hi buddho;
Tathā hi tāyaṃ jalitānubhāvo, obhāsayam tiṭṭhati brahmaloka’’nti.

Tattha tathā hi buddhoti tathā hi tvaṃ buddho. Buddhānañhi aññātaṃ nāma natthi, sabbadhammānaṃ buddhattāyeva hi te buddhā nāmāti dasseti. Tathā hi tāyanti buddhattāyeva ca pana tava ayaṃ jalito sarīrappabhānubhāvo. Obhāsayam tiṭṭhatīti imaṃ sakalampi brahmalokaṃ obhāsento tiṭṭhati.

Evam satthā attano buddhaguṇaṃ jānāpento dhammaṃ desetvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne sampattānaṃ dasamattānaṃ brahmasahassānaṃ anupādāya āsavehi cittāni vimuccimṣu. Iti bhagavā bahūnaṃ brahmānaṃ avassayo hutvā brahmalokā jetavanaṃ āgantvā tattha kathitaniyāmeneva taṃ dhammadesanaṃ bhikkhūnaṃ kathetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā kesavatāpaso bakabrahmā ahosi, kappamaṇavo pana ahameva ahosi’’nti.

Bakajātakavaṇṇanā dasamā.

Kukkuvaggo paṭhamo.

2. Gandhāravaggo

406. Gandhārajātakavaṇṇanā

Hitvā gāmasahassānīti idaṃ satthā jetavane viharanto bhesajjasannidhikārasikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Vatthu pana rājagahe samuṭṭhitaṃ. Āyasmatā hi pilindavacchena ārāmikakulaṃ mocetuṃ rājanivesanaṃ gantvā rañño pāsāde iddhibalena sovaṇṇamaye kate manussā pasīditvā therassa pañca bhesajjāni paḥiṇimṣu. So tāni parisāya vissajjesi. Parisā panassa bāhullikā ahosi, laddhaṃ laddhaṃ koḷambepi ghaṭepi pattatthavikāyopi pūretvā paṭisāmesi. Manussā disvā “mahicchā ime samaṇā antokotṭhāgārikā’’ti ujjhāyimṣu. Satthā taṃ pavattiṃ sutvā “yāni kho pana tāni gilānānaṃ bhikkhūna’’nti sikkhāpadaṃ paññāpetvā “bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe bāhirakapabbajjaṃ pabbajitvā pañcasīlamattakaṃ rakkhantāpi loṇasakkharamattakaṃ punadivasatthāya nidahante garahimṣu, tumhe pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā dutiyatatiyadivasatthāya sannidhiṃ karontā ayuttaṃ karoṭhā’’ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte gandhāraraṭṭhe bodhisatto gandhārarañño putto hutvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. Majjhimapadesepi videharaṭṭhe videho nāma rājā rajjaṃ kāresi. Te dvepe rājāno aditṭhasahāyā hutvā aññamaññaṃ thiravissāsā ahesuṃ. Tadā manussā dīghāyukā honti, tiṃsa vassasahassāni jīvanti. Athekadā

gandhārarājā puṇṇamuposathadivase samādinnaṣīlo mahātale paññattavarapallaṅkamajjhagato vivaṭena sihapañjarena pācīnalokadhātuṃ olokento amaccānaṃ dhammatthayuttakathaṃ kathento nisīdi. Tasmim̐ khaṇe gaganatalaṃ atilaṅghantamiva paripuṇṇaṃ candamaṇḍalaṃ rāhu avatthari, candappabhā antaradhāyi. Amaccā candālokaṃ apassantā candassa rāhunā gahitabhāvaṃ rañño ārocesuṃ. Rājā candaṃ oloketvā “ayaṃ cando āgantukaupakkilesena upakkiliṭṭho nippabho jāto, mayhampesa rājaparivāro upakkilesa, na kho pana metaṃ patirūpaṃ, yāhaṃ rāhunā gahitacando viya nippabho bhavēyyaṃ, visuddhe gaganatare virocantaṃ candamaṇḍalaṃ viya rajjaṃ pahāya pabbajissāmi, kiṃ me parena ovaditena, kule ca gaṇe ca alaggo hutvā attānameva ovadanto vicarissāmi, idaṃ me patirūpa”nti cintetvā “yaṃ icchatha, taṃ rājānaṃ karothā”ti rajjaṃ amaccānaṃ niyyādesi. So rajjaṃ chaḍḍetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīñṇāyo nibbattetvā jhānaratisamappito himavantapadesa vāsaṃ kappesi.

Videharājāpi “sukhaṃ me sahāyassā”ti vāṇiye pucchitvā tassa pabbajitabhāvaṃ sutvā “mama sahāye pabbajite ahaṃ rajjena kiṃ karissāmi”ti sattayojanike mithilanagare tiyojanasatike videharaṭṭhe soḷasasu gāmasahassesu pūritāni koṭṭhāgārāni, soḷasasahassā ca nāṭakitthiyo chaḍḍetvā puttadhītaro amanasikatvā himavantapadesaṃ pavisitvā pabbajitvā pavattaphalabhojano hutvā samappavattavāsaṃ vasanto vicari. Te ubhopi samavattacāraṃ carantā aparabhāge samāgacchiṃsu, na pana aññaṃaññaṃ sañjāniṃsu, sammodamānā ekatova samappavattavāsaṃ vasiṃsu. Tadā videhatāpaso gandhāratāpasassa upaṭṭhānaṃ karoti. Tesāṃ ekasmiṃ puṇṇamadivase aññatarasmiṃ rukkhamaṇḍale nisīditvā dhammatthayuttakathaṃ kathentānaṃ gaganatale virocamaṇḍalaṃ candamaṇḍalaṃ rāhu avatthari. Videhatāpaso “kiṃ nu kho candassa pabhā naṭṭhā”ti oloketvā rāhunā gahitaṃ candaṃ disvā “ko nu kho esa ācariya, candaṃ avattharitvā nippabhamakāsī”ti pucchi. Antevāsika ayaṃ rāhu nāma candasseko upakkilesa, virocituṃ na deti, ahampi rāhugahitaṃ candamaṇḍalaṃ disvā “idaṃ parisuddhassa candamaṇḍalassa āgantukena upakkilesena nippabhaṃ jātaṃ, mayhampi idaṃ rajjaṃ upakkilesa, yāva candamaṇḍalaṃ rāhu viya idaṃ nippabhaṃ na karoti, tāva pabbajissāmi”ti cintetvā tadeva rāhugahitaṃ candamaṇḍalaṃ ārammaṇaṃ katvā mahārajjaṃ chaḍḍetvā pabbajitoti. “Ācariya, tvaṃ gandhārarājā”ti? “Āma, aha”nti. “Ācariya, ahampi videharaṭṭhe mithilanagare videharājā nāma, nanu mayaṃ aññaṃaññaṃ adiṭṭhasahāyā”ti. “Kiṃ pana te ārammaṇaṃ ahoṣī”ti? Ahaṃ “tumhe pabbajitā”ti sutvā “addhā pabbajjāya mahantaṃ guṇaṃ addasā”ti tumheya ārammaṇaṃ katvā rajjaṃ pahāya pabbajitoti. Te tato paṭṭhāya ativiya samaggā sammodamānā pavattaphalabhojanā hutvā vihariṃsu. Tattha dīgharattaṃ vasitvā ca pana loṇambilasevanatthāya himavantato otaritvā ekaṃ paccantagāmaṃ sampāpuṇiṃsu.

Manussā tesāṃ iriyāpathe pasīditvā bhikkhaṃ datvā paṭiññaṃ gahetvā araññe rattidivaṭṭhānādīni māpetvā vasāpesuṃ. Antarāmaggepi nesāṃ bhattakiccakaraṇatthāya udakaphāsukaṭṭhāne paṇṇasālaṃ kāresuṃ. Te paccantagāme bhikkhaṃ caritvā tāya paṇṇasālāya nisīditvā paribhuñjitvā attano vasanaṭṭhānaṃ gacchanti. Tepi manussā tesāṃ āhāraṃ dadamānā ekadā loṇaṃ patte pakkhipitvā denti, ekadā paṇṇapuṭe bandhitvā denti, ekadā aloṇakāhārameva denti. Te ekadivasāṃ paṇṇapuṭe bahutaraṃ loṇaṃ adaṃsu. Videhatāpaso loṇaṃ ādāya gantvā bodhisattassa bhattakiccakāle pahonakaṃ datvā attanopi pamāṇayuttaṃ gahetvā atirekaṃ paṇṇapuṭe bandhitvā “aloṇakadivase bhavissatī”ti

tiṇavaṭṭikaantare ṭhapesi. Aṭhekaḍivasam aloṇake āhāre laddhe videho gandhārassa bhikkhābhājanam datvā tiṇavaṭṭikaantarato loṇam āharitvā “ācariya, loṇam gaṇhathā”ti āha. “Ajja manussehi loṇam na dinnam, tvam kuto labhasī”ti? “Ācariya, purimadivase manussā bahuṃ loṇamadaṃsu, athāham ‘aloṇakadivase bhavissatī’ti atirekam loṇam ṭhapesi”nti. Atha nam bodhisatto “moghapurisa, tiyojanasatikam videharaṭṭham pahāya pabbajitvā akiñcanabhāvam patvā idāni loṇasakkharāya taṇham janesi”ti tajjetvā ovadanto paṭhamam gāthamāha -

76. “Hitvā gāmasahassāni, paripuṇṇāni soḷasa;
Koṭṭhāgārāni phītāni, sannidhiṃ dāni kubbasī”ti.

Tattha koṭṭhāgārānīti suvaṇṇarajatamaṇimuttādiratanakoṭṭhāgārāni ceva dussakoṭṭhāgārāni ca dhaññakoṭṭhāgārāni ca. Phītānīti pūrāni. Sannidhiṃ dāni kubbasīti idāni “sve bhavissati, tatiyadivase bhavissatī”ti loṇamattam sannidhiṃ karosīti.

Videho evam garahiyamāno garaham asahanto paṭipakkho hutvā “ācariya, tumhe attano dosaṃ adisvā mayhameva dosaṃ passatha, nanu tumhe ‘kiṃ me parena ovaditena, attānameva ovadissāmī’ti rajjam chaḍḍetvā pabbajitā, tumhe idāni maṃ kasmā ovadathā”ti codento dutiyam gāthamāha -

77. “Hitvā gandhāravisayam, pahūtadhanadhāriyam;
Pasāsanato nikkhanto, idha dāni pasāsasī”ti.

Tattha pasāsanatoti ovādānusāsanīdānato. Idha dānīti idāni idha arañhe kasmā maṃ ovadathāti.

Tam sutvā bodhisatto tatiyam gāthamāha -

78. “Dhammam bhaṇāmi vedeha, adhammo me na ruccati;
Dhammam me bhaṇamānassa, na pāpamupalimpatī”ti.

Tattha dhammanti sabhāvam, buddhādīhi vaṇṇitam pasattham kāraṇameva. Adhammo me na ruccatīti adhammo nāma asabhāvo mayham kadācipi na ruccati. Na pāpamupalimpatīti mama sabhāvameva kāraṇameva bhaṇantassa pāpam nāma hadaye na limpati na allīyati. Ovādādānam nāmetam buddhapaccekaḍuddhasāvakaḍodhisattānam pavenī. Tehi dinnovādam bālā na gaṇhanti, ovādādāyakassa pana pāpam nāma natthi.

“Nidhīnamva pavattāram, yam passe vajjadassinam;
Niggayhavādiṃ medhāviṃ, tādisaṃ paṇḍitam bhaje;
Tādisaṃ bhajamānassa, seyyo hoti na pāpiyo.

“Ovadeyyānusāseyya, asabbhā ca nivāraye;
Satañhi so piyo hoti, asatam hoti appiyo”ti.

Videhatāpaso bodhisattassa katham sutvā “ācariya, atthanissitam kathentenapi param ghaṭṭetvā rosetvā kathetum na vaṭṭati, tvam maṃ kuṇṭhasatthakena muṇḍento viya atipharusaṃ kathesi”ti vatvā catuttham gāthamāha -

79. “Yena kenaci vaṇṇena, paro labhati ruppanam;
Mahatthiyampi ce vācam, na tam bhāseyya paṇḍito”ti.

Tattha yena kenacīti dhammayuttenāpi kāraṇena. Labhati ruppananti ghaṭṭanaṃ dussanaṃ kuppanaṃ labhatiyeva. Na taṃ bhāseyyāti tasmā taṃ parapuggalaṃ yāya so vācāya dussati, taṃ mahatthiyaṃ mahantaṃ atthanissitampi vācaṃ na bhāseyyāti attho.

Athassa bodhisatto pañcamaṃ gāthamāha -

80. “Kāmaṃ ruppata vā mā vā, bhusaṃva vikiṛiyatu;
Dhammaṃ me bhaṇamānassa, na pāpamupalimpatī”ti.

Tattha kāmanti ekaṃsena. Idaṃ vuttaṃ hoti - ayuttakārako puggalo “ayuttaṃ te kata”nti ovadiyamāno ekaṃseneva kujjhatu vā mā vā kujjhatu, atha vā bhusamuṭṭhi viya vikiṛiyatu, mayhaṃ pana dhammaṃ bhaṇantassa pāpaṃ nāma natthīti.

Evañca pana vatvā “na vo ahaṃ, ānanda, tathā parakkamissāmi, yathā kumbhakāro āmake āmakamatte. Niggaṃha niggaṃhāhaṃ ānanda, vakkhāmi, yo sāro so ṭhassatī”ti imassa sugatovādassa anurūpāya paṭipattiyā ṭhatvā “yathā kumbhakāro bhājanesu punappunaṃ ākoṭetvā ākoṭetvā āmaṃ aggaḥetvā supakkameva bhājanaṃ gaṇhāti, evaṃ punappunaṃ ovaditvā niggaṇhitvā pakkabhājanasadiso puggalo gaḥetabbo”ti dassetuṃ puna taṃ ovadanto -

81. “No ce assa sakā buddhi, vinayo vā susikkhito;
Vane andhamahiṃsova, careyya bahuko jano.

82. “Yasmā ca panidhekacce, āceramhi susikkhitā;
Tasmā vinītavinayā, caranti susamāhitā”ti. - idaṃ gāthādvayamāha;

81-82. Tassattho - samma vedeha, imesañhi sattānaṃ sace attano buddhi vā paṇḍite ovādadāyake nissāya ācārapaṇṇattivinayo vā susikkhito na bhaveyya, evaṃ sante yathā tiṇalatādigahane vane andhamahiṃso gocarāgocaraṃ sāsāṅkanirāsāṅkañca ṭhānaṃ ajānanto carati, tathā tumhādiso bahuko jano careyya. Yasmā pana idha ekacce sakāya buddhiyā rahitā sattā ācariyasantike ācārapaṇṇattisusikkhitā, tasmā ācariyehi attano attano anurūpena vinayena vinītattā vinītavinayā susamāhitā ekaggacittā hutvā carantīti.

Iminā idaṃ dasseti - iminā hi sattena gihinā hutvā attano kulānurūpā, pabbajitena pabbajitānurūpā sikkhā sikkhitabbā. Gihinopi hi attano kulānurūpesu kasigorakkhādīsu sikkhitāva sampannājīvā hutvā susamāhitā caranti, pabbajitāpi pabbajitānurūpesu pāsādikesu abhikkantapaṭikkantādīsu adhisīlaadhicittaadhipaṇṇāsikkhāsu sikkhitāva vigatavikkhepā susamāhitā caranti. Lokasmiñhi -

“Bāhusaccañca sippañca, vinayo ca susikkhito;
Subhāsītā ca yā vācā, etaṃ maṅgalamuttama”nti.

Taṃ sutvā vedehatāpaso “ācariya, ito paṭṭhāya maṃ ovadatha anusāsatha, ahaṃ anadhivāsanajātikatāya tumhehi saddhiṃ kathesiṃ, taṃ me khamathā”ti vanditvā mahāsattaṃ khamāpesi. Te samaggavāsaṃ vasitvā puna himavantameva agamaṃsu. Tatra bodhisatto vedehatāpasassa kaṣiṇaparikkamaṃ kathesi. So taṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbatesi. Iti te ubhopi aparihīnajjhānā brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā vedeho ānando ahosi, gandhārarājā pana ahameva ahosī”nti.

Gandhārajātakavaṇṇanā paṭhamā.

407. Mahākapijātakavaṇṇanā

Attānaṃ saṅkamaṃ katvāti idaṃ satthā jetavane viharanto ñātattacariyaṃ ārabbhā kathesi. Vatthu bhaddasālajātake āvi bhavissati. Tadā pana dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, sammāsambuddho ñātakānaṃ atthaṃ caratī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathāgato ñātīnaṃ atthaṃ cariyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā vayappatto ārohapariṇāhasampanno thāmabalūpeto pañcahatthibalaparimāṇo asītisahassakapigaṇaparivuto himavantapadese vasati. Tattha gaṅgātīraṃ nissāya sākāhāṇīpasampanno sandacchāyo bahalapatto pabbatakūṭaṃ viya samuggato ambarukkho ahosi “nigrodharukkho”tipi vadanti. Tassa madhurāṇi phalāni dibbagandharasāni mahantāni mahantakumbhappamāṇāni. Tassa ekissā sākāhā phalāni thale patanti, ekissā sākāhā gaṅgājale, dvinnāṃ sākāhā phalāni majjhe rukkhamūle patanti. Bodhisatto kapigaṇaṃ ādāya tattha phalāni khādanto “ekasmiṃ kāle imassa rukkhassa uduke patitaṃ phalaṃ nissāya amhākaṃ bhayaṃ uppajjissatī”ti udakamatthake sākāhā ekaphalampi anavasesetvā pupphakāle kaḷāyamattakālato paṭṭhāya khādāpeti ceva pātāpeti ca. Evaṃ santepi asitīvānarahassehi adiṭṭhaṃ kipillikapuṭapaṭicchannaṃ ekaṃ pakkaphalaṃ nadiyaṃ patitvā uddhañca adho ca jālaṃ bandhāpetvā udakakīlaṃ kīlāntassa bārāṇasirañño uddhaṃjāleaggi. Rañño divasaṃ kīlītvā sāyaṃ gamanasamaye kevaṭṭā jālaṃ ukkhipantā taṃ disvā “asukaphalaṃ nāmā”ti ajānantā rañño dassetuṃ.

Rājā “kimphalaṃ nāmeta”nti pucchi. “Na jānāma, devā”ti. “Ke jānissantī”ti? “Vanacarakā, devā”ti. So vanacarake pakkosāpetvā tesāṃ santikā “ambapakka”nti sutvā churikāya chinditvā paṭhamāṃ vanacarake khādāpetvā pacchā attanāpi khādi, itthāgārassāpi amaccānampi dāpesi. Rañño ambapakkaraso sakalasārīraṃ pharitvā aṭṭhāsi. So rasataṇhāya bajjhītvā tassa rukkhassa ṭhitatṭhānaṃ vanacarake pucchitvā tehi “himavantapadese nadītīre”ti vutte bahū nāvāsāṅghāṭe bandhāpetvā vanacarakehi desitamaggena uddhaṃsotaṃ agamāsi. “Ettakāni divasānī”ti paricchedo na kathito, anupubbena pana taṃ ṭhānaṃ patvā “eso deva, rukkho”ti vanacarakā rañño ācikkhiṃsu. Rājā nāvaṃ ṭhapetvā mahājanaparivuto padasā tattha gantvā rukkhamūle sayanaṃ pañṇāpāpetvā ambapakkāni khāditvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā nipajji, sabbadisāsu ārakkhaṃ ṭhapetvā aggim karimṃsu.

Mahāsatto manussesu niddaṃ okkantesu aḍḍharattasamaye parisāya saddhiṃ agamāsi. Asītisahassavānarā sākāhā sākhaṃ carantā ambāni khādanti. Rājā pabujjhītvā kapigaṇaṃ disvā manusse utṭhāpetvā dhanuggahe pakkosāpetvā “yathā ete phalakhādakā vānarā na palāyanti, tathā te parikkhipitvā vijjhatha, sve ambāni ceva vānaramaṃsaṇa khādissāmī”ti āha. Dhanuggahā “sādhū”ti sampāṭicchitvā rukkhaṃ parivāretvā sare sannayhitvā aṭṭhaṃsu. Te disvā vānarā maraṇabhayaabhītā

palāyitum asakkontā mahāsattam upasaṅkamitvā “deva, ‘palāyanamakkaṭṭe vijjhissāmā’ti rukkhamaṃ parivāretvā dhanuggahā tṭhitā, kiṃ karomā’ti pucchitvā kampamānā aṭṭhamasu. Bodhisatto “mā bhāyittha, ahaṃ vo jīvitaṃ dassāmī’ti vānaragaṇaṃ samassāsetvā ujukaṃ uggatasākhamaṃ āruya gaṅgābhīmukhamaṃ gatasākhamaṃ gantvā tassā pariyantato pakkhanditvā dhanusatamattaṃ tṭhānaṃ atikkamma gaṅgātīre ekasmiṃ gumbamatthake patitvā tato oruya “mamāgataṭṭhānaṃ ettakaṃ bhavissatī’ti ākāsaṃ paricchinditvā ekaṃ vettalataṃ mūle chinditvā sodhetvā “ettakaṃ tṭhānaṃ rukkhe bajjhissati, ettakaṃ ākāsaṭṭhaṃ bhavissatī’ti imāni dve tṭhānāni vavatthapetvā attano kaṭiyaṃ bandhanaṭṭhānaṃ na sallakkhesi.

So taṃ lataṃ ādāya ekaṃ koṭiṃ gaṅgātīre patiṭṭhitarukkhe bandhitvā ekaṃ attano kaṭiyaṃ bandhitvā vātacchinnavalāhako viya vegena dhanusatamattaṃ tṭhānaṃ laṅghitvā kaṭiyaṃ bandhanaṭṭhānassa asallakkhitattā rukkhamaṃ pāpuṇitum asakkonto ubho hi hatthehi ambasākhamaṃ daḷhaṃ gaṇhitvā vānaragaṇassa saññamadāsi “sīghamaṃ mama piṭṭhiṃ maddamānā vettalatāya sotthigamaṃ gacchathā’ti.

Asītisahassavānarā mahāsattam vanditvā khamāpetvā tathā agamaṃsu. Tadā devadattopi makkaṭṭo hutvā tesam abbhantare hoti. So “ayaṃ me paccāmittassa piṭṭhiṃ passitum kālo’ti uccaṃ sākhaṃ āruya vegam janetvā tassa piṭṭhiyaṃ pati. Mahāsattassa hadayaṃ bhijji, balavavedanā uppajji. Sopi taṃ vedanāppattaṃ katvā pakkāmi. Mahāsatto ekakova ahosi. Rājā aniddāyanta vānarehi ca mahāsattena ca katakiriyaṃ sabbaṃ disvā “ayaṃ tiracchāno hutvā attano jīvitaṃ agaṇetvā parisāya sotthibhāvameva akāsi’ti cintento nipajji.

So pabhātāya rattiya mahāsattassa tussitvā “na yuttaṃ imaṃ kapiṛājānaṃ nāsetum, upāyena naṃ otāretvā paṭijaggissāmī’ti antogaṅgāya nāvāsaṅghāṭaṃ tṭhapetvā tattha aṭṭakaṃ bandhāpetvā saṅikaṃ mahāsattam otārāpetvā piṭṭhiyaṃ kāsāvavatthaṃ pattharāpetvā gaṇgodakena nhāpetvā phāṇitodakaṃ pāyetvā parisuddhasarīraṃ sahasapākātēna abbhāṇjāpetvā sayanapiṭṭhe eḷakacammaṃ santharāpetvā saṅikaṃ tattha nipajjāpetvā attanā nīce āsane nisīditvā paṭhamam gāthamāha -

83. “Attānaṃ saṅkamaṃ katvā, yo sotthiṃ samatārayi;
Kiṃ tvaṃ tesam kime tuyhaṃ, honti ete mahākapi’ti.

Tassattho - ambho mahākapi, yo tvaṃ attānaṃ saṅkamaṃ katvā tulaṃ āropetvā jīvitaṃ pariccajitvā ime vānare sotthiṃ samatārayi, khemena santāresi; kiṃ tvaṃ tesam hosi, kime tuyhaṃ vā kiṃsu ete hontīti?

Taṃ sutvā bodhisatto rājānaṃ ovaḍanto sesagāthā abhāsi -

84. “Rājāhaṃ issaro tesam, yūthassa parihārako;
Tesam sokaparetānaṃ, bhītānaṃ te arindama.

85. “Ullaṅghayitvā attānaṃ, vissatṭhadhanuno satam;
Tato aparapādesu, daḷhaṃ bandhaṃ latāguṇam.

86. “Chinnabbhamiva vātena, nuṇṇo rukkhamaṃ upāgamiṃ;
Sohaṃ appabhavaṃ tattha, sākhaṃ hatthehi aggahiṃ.

87. “Taṃ maṃ viyāyataṃ santaṃ, sākāya ca latāya ca;

Samanukkamantā pādehi, sotthiṃ sākhamigā gatā.

88. “Taṃ maṃ na tapate bandho, mato me na tapessati;
Sukhamāharitaṃ tesam, yesam rajjamakārayiṃ.

89. “Esā te upamā rāja, taṃ suṇohi arindama;
Raññā raṭṭhassa yoggassa, balassa nigamassa ca;
Sabbesaṃ sukhametṭhabbam, khattiyena pajānatā”ti.

84-89. Tattha tesanti tesam asītisahassānaṃ vānarānaṃ. Bhītānaṃ teti tava vijjhanatthāya āṇāpetvā t̥hitassa bhītānaṃ. Arindamāti rājānaṃ ālapati. Rājā hi corādīnaṃ arīnaṃ damanato “arindamo”ti vuccati. Vissaṭṭhadhanuno satanti anāropitadhanusatappamānaṃ t̥hānaṃ attānaṃ ākāse ullaṅghayitvā vissajjetvā tato imamahā rukkhā laṅghayitvā gataṭṭhānato. Aparapādesūti pacchāpādesu. Idaṃ kaṭibhāgaṃ sandhāya vuttaṃ. Bodhisatto hi kaṭibhāge taṃ latāguṇaṃ daḷhaṃ bandhitvā pacchimapādehi bhūmiyaṃ akkamitvā vissajjetvā vātavegena ākāsaṃ pakkhandi. Nuṇṇo rukkhaṃ upāgaminti vātacchinnaṃ abbhamiva attano vegajanitena vātena nuṇṇo. Yathā vātacchinabbhaṃ vātena, evaṃ attano vegena nuṇṇo hutvā imaṃ ambarukkhaṃ upāgamiṃ. Appabhavanti so ahaṃ tattha ākāsapadesa rukkhaṃ pāpuṇitum appahonto tassa rukkhassa sākhaṃ hatthehi aggahesinti attho.

Viyāyatanti rukkhasākhāya ca vettalatāya ca vīṇāya bhamaratanti viya vitataṃ ākaḍḍhitasarīraṃ. Samanukkamantāti mayā anuññātā maṃ vanditvā pādehi anukkamantā niraṇṭarameva akkamantā sotthiṃ gatā. Taṃ maṃ na tapate bandhoti taṃ maṃ nāpi so valliyaṃ bandho tapati, nāpi idāni maraṇaṃ tapessati. Kiṃkāraṇā? Sukhamāharitaṃ tesanti yasmā yesaṃ ahaṃ rajjamakārayiṃ, tesam mayā sukhamāharitaṃ. Ete hi “mahārāja, ayaṃ no uppannaṃ dukkhaṃ haritvā sukhaṃ āharissati”ti maṃ rājānaṃ akaṃsu. Ahampi “tumhākaṃ uppannaṃ dukkhaṃ harissāmi”ccea etesaṃ rājā jāto. Taṃ ajja mayā etesaṃ maraṇadukkhaṃ haritvā jīvitasukhaṃ āhaṭaṃ, tena maṃ nāpi bandho tapati, na maraṇavadho tapessati.

Esā te upamāti esā te mahārāja, mayā katakiriyaṃ upamā. Taṃ suṇohīti tasmā imāya upamāya saṃsandetvā attano diyyamānaṃ ovādaṃ suṇāhi. Raññā raṭṭhassāti mahārāja, raññā nāma ucchuyante ucchuṃ viya raṭṭhaṃ apīletvā catubbidhaṃ agatigamaṇaṃ pahāya catūhi saṅghavattūhi saṅghantena dasasu rājadhammesu patitṭhāya mayā viya attano jīvitaṃ pariccajitvā “kintime raṭṭhavāsino vigatabhayā gimhakāle vivaṭadvāre ñātīhi ca parivārahehi ca parivāritā ure putte naccantā sītena vātena bījijamānā yathārucehi attano attano santakaṃ paribhuñjantā kāyikacetāsikasukhasamaṅgino bhavēyyu”nti sakalaraṭṭhassa ca rathasakaṭādiyuttavāhanassa yoggassa ca pattisaṅkhātassa balassa ca nigamajanapadasaṅkhātassa nigamassa ca sabbesaṃ sukhaveva esitabbam gavesitabbanti attho. Khattiyena pajānatāti khetṭānaṃ adhipatibhāvena “khattiyo”ti laddhanāmena pana etena avasesasatte atikkamma pajānatā ñāṇasampannena bhavitabbanti.

Evaṃ mahāsatto rājānaṃ ovaḍanto anusāsantova kālamakāsi. Rājā amacce pakkosāpetvā “imassa kapiṇājassa rājūnaṃ viya sarīrakiccaṃ karoṭhā”ti vatvā itthāgarāmpi āṇāpesi “tumhe rattavattānivatthā vikiṇṇakesā daṇḍadīpikahatthā kapiṇājānaṃ parivāretvā ālāhanaṃ gacchathā”ti. Amaccā dārūnaṃ

sakaṭasatamattena citakaṃ karitvā rājūnaṃ karaṇaniyāmeneva mahāsattassa sarīrakiccaṃ katvā sīsakapālaṃ gahetvā rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā mahāsattassa ālāhane cetiyaṃ kāretvā dīpe jālāpetvā gandhamālādīhi pūjetvā sīsakapālaṃ suvaṇṇakhacitaṃ kāretvā kuntagge ṭhapetvā purato katvā gandhamālādīhi pūjento bārāṇasiṃ gantvā antorājadvāre ṭhapetvā sakalanagaraṃ sajjāpetvā sattāhaṃ dhātupūjaṃ kāresi. Atha naṃ dhātuṃ gahetvā cetiyaṃ kāretvā yāvajīvaṃ gandhamālādīhi pūjetvā bodhisattassa ovāde patitṭhāya dānādīni puññaṇi karonto dhammena rajjaṃ kāretvā saggaṇarāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā rājā ānando ahosi, duṭṭhakapi devadatto, parisā buddhaparisā, kapiṇṇā pana ahameva ahosi”nti.

Mahākapijātakavaṇṇanā dutiyā.

408. Kumbhakārajātakavaṇṇanā

Ambāhamaddaṃ vanamantarasminti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Vatthu pāṇiyajātake āvi bhavissati. Tadā pana sāvattiyaṃ pañcasatā sahāyakā pabbajitvā antokoṭisanthāre vasamānā aḍḍharattasamaye kāmavitakkaṃ vitakkayiṃsu. Satthā attano sāvake rattiyaṃ tayo vāre, divasassa tayo vāreti rattindivaṃ cha vāre olovento kiki aṇḍaṃ viya, camarī vāladhiṃ viya, mātā piyaputtaṃ viya, ekacakkhuko puriso cakkhuṃ viya rakkhati, tasmīṃ tasmīṃyeva khaṇe uppannakilesaṃ niggaṇhāti. So taṃ divasaṃ aḍḍharattasamaye jetavanaṃ pariggaṇhanto tesaṃ bhikkhūnaṃ vitakkasamudācāraṃ ñatvā “imesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare ayaṃ kilesaṃ vaḍḍhanto arahattassa hetuṃ bhindissati, idāneva nesaṃ kilesaṃ niggaṇhitvā arahattaṃ dassāmi”ti gandhakuṭito nikkhamitvā ānandattheraṃ pakkosāpetvā “ānanda, antokoṭisanthāre vasanakabhikkhū sabbe sannipātehi”ti sannipātāpetvā paññattavarabuddhāsane nisīditvā “na, bhikkhave, antopavattakilesānaṃ vase vattituṃ vaṭṭati, kilesaṃ hi vaḍḍhamāno paccāmitto viya mahāvināsaṃ pāpeti, bhikkhunā nāma appamattakampi kilesaṃ niggaṇhituṃ vaṭṭati, porāṇakapaṇḍitā appamattakaṃ ārammaṇaṃ disvā abbhantare pavattakilesaṃ niggaṇhitvā paccekabodhiñāṇaṃ nibbattesu”nti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasinagarassa dvāragāme kumbhakārakule nibbattitvā vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā ekaṃ puttañca dhītarañca labhitvā kumbhakārakammaṃ nissāya puttadāraṃ posesi. Tadā kaliṅgaratṭhe dantapurānagare karaṇḍako nāma rājā mahantena parivārena uyyānaṃ gacchanto uyyānavāre phalabhārabharitaṃ madhuraphalaṃ ambarukkhaṃ disvā hatthikkhandhavaragato yeva hatthaṃ pasāretvā ekaṃ ambapiṇḍaṃ gahetvā uyyānaṃ pavisitvā maṅgalasilāya nisinno dātabbayuttakānaṃ datvā ambaṃ paribhuñji. “Rañña gahitakālato paṭṭhāya sesehi nāma gahetabbamevā”ti amaccāpi brāhmaṇagahapatikādayopi ambāni pātetvā khādiṃsu. Pacchā āgatā rukkhā āruya muggarehi pothetvā obhaggavibhaggasākhāṃ katvā āmakaphalampi asesetvā khādiṃsu.

Rājā divasaṃ uyyāne kilītvā sāyanhasamaye alaṅkatahatthikkhandhavare nisīditvā gacchanto taṃ rukkhāṃ disvā hatthito otaritvā rukkhamaṇḍalaṃ gantvā rukkhāṃ oloketvā “ayaṃ pātova passantānaṃ atittikaro phalabhārabharito sobhamāno atṭhāsi, idāni gahitaphalo obhaggavibhaggo asobhamāno ṭhito”ti cintetvā puna

aññato olokento aparaṃ nipphalaṃ ambarukkhaṃ disvā “esa rukkho attano nipphalabhāvena muṇḍamaṇipabbato viya sobhamāno t̥hito, ayaṃ pana saphalabhāvena imaṃ byasanaṃ patto, idaṃ agāramajjhampi phalitarukkhasadisā, pabbajjā nipphalarukkhasadisā, sadhanasseva bhayaṃ atthi, niddhanassa bhayaṃ natthi, mayāpi nipphalarukkkena viya bhavitabba”nti phalarukkhaṃ ārammaṇaṃ katvā rukkkhamūle t̥hitakova tīṇi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ nibbattetvā “viddhamṣitā dāni me mātukucchikuṭikā, chinnā tīsu bhavesu paṭisandhi, sodhitā saṃsāraukkārabhūmi, sosito mayā assusamuddo, bhinno aṭṭhipākāro, natthi me puna paṭisandhī”ti āvajjento sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitova aṭṭhāsi.

Atha naṃ amaccā āhaṃsu “atibahuṃ t̥hitattha, mahārājā”ti. “Na mayaṃ mahārājāno, paccekabuddhā nāma maya”nti. “Paccekabuddhā nāma tumhādisā na honti, devā”ti. “Atha kīdisā hontī”ti? “Oropitakesamassukāsāvavatthapaṭicchannā kule vā gaṇe vā alaggā vātacchinnavalāhakarāhumuttacandamaṇḍalapaṭibhāgā himavante nandamūlakapabbhāre vasanti, evarūpā deva, paccekabuddhā”ti. Tasmaṃ khaṇe rājā hatthaṃ ukkhipitvā sīsaṃ parāmasi, tāvadevassa gihiliṅgaṃ antaradhāyi, samaṇaliṅgaṃ pāturahosi.

“Ticīvaraṇca patto ca, vāsi sūci ca bandhanaṃ;
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno”ti. -

Evam vuttā samaṇaparikkhārā kāyapaṭibaddhāva ahesuṃ. So ākāse t̥hatvā mahājanassa ovādaṃ datvā anilapathena uttarahimavante nandamūlakapabbhārameva agamāsi.

Gandhāraraṭṭhepi takkasilanagare naggaji nāma rājā uparipāsāde pallaṅkamajjhagato ekaṃ itthiṃ ekekahatthe ekekaṃ maṇivalayaṃ piḷandhitvā avidūre nisīditvā gandhaṃ pisamānaṃ disvā “etāni valayāni ekekabhāvena na ghaṭṭenti na viravantī”ti olokento nisīdi. Atha sā dakkhiṇahatthato valayaṃ vāmahattheyeva piḷandhitvā dakkhiṇahatthena gandhaṃ saṅkaḍḍhitvā pīsituṃ ārabhi, vāmahatthe valayaṃ dutiyaṃ āgamma ghaṭṭiyamānaṃ saddamakāsi. Rājā tāni dve valayāni aññaṃaññaṃ ghaṭṭentāni viravantāni disvā cintesi “idaṃ valayaṃ ekekakāle na ghaṭṭesi, dutiyaṃ āgamma ghaṭṭeti, saddaṃ karoti, evameva ime sattāpi ekekā na ghaṭṭenti na vivadanti, dve tayo hutvā aññaṃaññaṃ ghaṭṭenti, kalahaṃ karonti. Ahaṃ pana kasmīragandhāresu dvīsu rajjesu raṭṭhavāsino vicāremi, mayāpi ekavalayasadisena hutvā paraṃ avicāretvā attānameva vicārentena vasitūṃ vaṭṭatī”ti saṅghaṭṭanavalayaṃ ārammaṇaṃ katvā yathānisinnova tīṇi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ nibbattesi. Sesam purimasadisameva.

Videharaṭṭhe mithilanagare nimi nāma rājā bhuttapātarāso amaccagaṇaparivuto vivaṭasīhapañjarena antaravīthiṃ pekkhamāno aṭṭhāsi. Atheke seno sūnāpaṇato maṃsapesiṃ gahetvā ākāsaṃ pakkhandi. Tameṇaṃ ito cito ca gijjhādayo sakuṇā samparivāretvā āhārahetu tuṇḍena vijjhantā pakkhehi paharantā pādehi maddantā agamaṃsu. So attano vadhaṃ asahamāno taṃ maṃsaṃ chaḍḍesi. Añño gaṇhi, sakuṇā imaṃ muñcitvā taṃ anubandhiṃsu. Tenapi vissatṭhaṃ añño aggahesi, tampi tatheva viheṭṭhesuṃ. Rājā te sakuṇe disvā cintesi “yo yo maṃsapesiṃ gaṇhi, tassa tasseva dukkhaṃ, yo yo taṃ vissajjesi, tassa tasseva sukhaṃ, imepi pañca kāmagaṇe yo yo gaṇhāti, tassa tasseva dukkhaṃ, itarassa sukhaṃ, ime hi bahūnaṃ

sādhāraṇā, mayhaṃ kho pana soḷasa itthisahassāni, mayā vissatṭhamamaṃsapiṇḍena viya senena pañca kāmaguṇe pahāya sukhiteṇa bhavituṃ vaṭṭatī”ti. So yoniso manasi karonto yathāṭṭhitova tīṇi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiñāṇaṃ nibbattesi. Sesama purimasadisameva.

Uttarapañcāraṭṭhe kapilanaḡare dummukho nāma rājā bhuttaṭṭarāso sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito amaccagaṇaparivuto vivaṭasīhapañjare rājaṅgaṇaṃ olovento aṭṭhāsi. Tasmaṃ khaṇe gopālakā vajadvāraṃ vivariṃsu, usabhā vajato nikkhamitvā kilesavasena ekaṃ gāviṃ anubandhiṃsu. Tattheke tikhiṇasiṅgo mahāusabho aññaṃ usabhaṃ āgacchantaṃ disvā kilesamaccherābhībhuṭo tikhiṇena siṅgena antarasatthimhi pahari. Tassa pahāramukhena antāni nikkhamiṃsu, so tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Rājā taṃ disvā cintesi “ime sattā tiracchānagate ādiṃ katvā kilesavasena dukkhaṃ pāpuṇanti, ayaṃ usabho kilesaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patto, aññepi sattā kileseheva kampanti, mayā imesaṃ sattānaṃ kampanakilese pahātuṃ vaṭṭatī”ti. So ṭhitakova tīṇi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiñāṇaṃ nibbattesi. Sesama purimasadisameva.

Athekadivasama cattāro paccekabuddhā bhikkhācāraṇaṃ sallakkhetvā nandaṃulakapabbhārā nikkhamma anotattadahe nāgalatādantakaṭṭhaṃ khāditvā katasarīrapaṭijagganā manosiḷātale ṭhatvā nivāsetvā pattacīvaramādāya iddhiyā ākāse uppatitvā pañcavaṇṇaṇalāhake maddamānā gantvā bārāṇasinagaradvāragāmakassa avidūre otaritvā ekasmiṃ phāsukaṭṭhāne cīvaram pārupitvā pattaṃ gahetvā dvāragāmaṃ pavisitvā piṇḍāya carantā bodhisattassa gehadvāraṃ sampāpuṇiṃsu. Bodhisatto te disvā tuṭṭhacitto hutvā gehaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpetvā dakkhiṇodakaṃ datvā paṇīteṇa khādaniyena bhojaniyena parivisitvā ekamantaṃ nisīditvā saṅghattheraṃ vanditvā “bhante, tumhākaṃ pabbajjā ativiya sobhati, vippasannāni vo indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo, kiṃ nu kho āramaṇaṃ disvā tumhe imaṃ bhikkhācariyapabbajjaṃ upagatā”ti pucchi. Yathā ca saṅghattheraṃ, evaṃ sesepi upasaṅkamitvā pucchi. Athassa te cattāropi janā “ahaṃ asukanagare asukarāṭṭhe asukarājā nāma hutvā”tiādinā nayeṇa attano attano abhinikkhamanavattūni kathetvā paṭipāṭhiyā ekekaṃ gāthamāhaṃsu -

90. “Ambāhamaddama vanamantarasmaṃ, nilobhāsaṃ phaliṭaṃ saṃvirūḷhaṃ;
Tamaddasaṃ phalaḡetu vibhaggaṃ, taṃ disvā bhikkhācariyaṃ carāmi.
91. “Selaṃ sumaṭṭhaṃ naravīraṇiṭṭhitaṃ, nārī yugaṃ dhārayi appasaddama;
Dutiyañca āgamma ahosi saddo, taṃ disvā bhikkhācariyaṃ carāmi.
92. “Dijā dijaṃ kuṇapamāharantaṃ, ekaṃ samānaṃ bahukā samecca;
Āhāraḡetū paripātayiṃsu, taṃ disvā bhikkhācariyaṃ carāmi.
93. “Usabhāhamaddama yūthassa majjhe, calakkakuma vaṇṇabalūpapannaṃ;
Tamaddasaṃ kāmaḡetu vitunnaṃ, taṃ disvā bhikkhācariyaṃ carāmī”ti.

90-93. Tattha ambāhamaddanti ambarukkhaṃ ahaṃ addasaṃ. Vanamantarasminti vanaantare, ambavanamajjheti attho. Saṃvirūḷhanti suvaḍḍhitaṃ. Tamaddasanti taṃ uyyānato nikkhanto phalaḡetu vibhaggaṃ puna addasaṃ. Taṃ disvāti taṃ phalaḡetu vibhaggaṃ disvā paṭiladdhasaṃvego paccekabodhiñāṇaṃ nibbattetvā imaṃ bhikkhācariyapabbajjaṃ upagatosmi, tasmā bhikkhācariyaṃ carāmīti. Iḡaṃ so phalaḡetu vibhaggaṃ ambarukkhaṃ dassanato paṭṭhāya sabbama cittācāraṃ kathesi.

Sesānaṃ vissajjanesupi eseṇa nayo. Ayaṃ pañettha anuttānapadavaṇṇanā - selanti mañivalayaṃ. Naravīraṇiṭṭhanti vīraṇarehi niṭṭhitaṃ, paṇḍitapurisehi katanti attho. Yuganti ekekasmīṃ ekekaṃ katvā ekaṃ valayaṃ yugaḷaṃ. Diḍḍha diḍḍanti gahitaṃ saṃpiṇḍaṃ diḍḍaṃ avasesadiḍḍha. Kuṇapamāharantanti maṃsaṃpiṇḍaṃ ādāya āharantaṃ. Sameccāti samāgantvā sannipatitvā. Paripātayaṃ sūti koṭṭentā anubandhiṃsu. Usabhāhamaddanti usabhaṃ ahaṃ addasaṃ. Calakkakunti calakkakudhaṃ.

Bodhisatto ekekaṃ gāthaṃ sutvā “sādhu, bhante, tumhākaṃ eva taṃ ārammaṇaṃ anurūpa”nti ekekassa paccekabuddhassa thutimaṃ akāsi. Tañca pana catūhi jānehi desitaṃ dhammakathaṃ sutvā gharāvāse anapekkho hutvā pakkantesu paccekabuddhesu bhuttaṃpātārāso sukhanisīno bhariyaṃ āmantetvā “bhadde, ete cattāro paccekabuddhā rājāṃ paḥāya pabbajitvā akiñcanaṃ apalibodhā pabbajjāsukheṇa vītināmeti, ahaṃ pana bhariyā jīvikaṃ kappemi, kiṃ me gharāvāseṇa, tvaṃ puttaka saṅgaṇhanti gehe vasa”ti vatvā dve gāthā abhāsi -

94. “Karaṇḍako kaliṅgānaṃ, gandhārānañca naggaji;
Nimirājā videhānaṃ, pañcālānañca dummukho;
Ete raṭṭhāni hitvāna, pabbajimsu akiñcanaṃ.

95. “Sabbepime devasamā samāgatā, aggī yathā pajjalito tathevime;
Ahampi eko carissāmi bhaggavi, hitvāna kāmāni yathodhikāni”ti.

94-95. Tāsaṃ attho - bhadde, esa saṅghatthero paccekabuddho dantapure nāma nagare karaṇḍako nāma kaliṅgānaṃ janapadassa rājā, dutiyo takkasīlanagare naggaji nāma gandhārānaṃ janapadassa rājā, tatiyo mithīlanagare nimi nāma videhānaṃ janapadassa rājā, catuttho kapīlanagare dummukho nāma uttarapañcālānaṃ janapadassa rājā, ete evarūpāni raṭṭhāni hitvā akiñcanaṃ hutvā pabbajimsu. Sabbepimeti ime pana sabbepi visuddhidevehi purimapaṇḍitabuddhehi samānā ekato samāgatā. Aggī yathāti yathā hi aggī pajjalito obhāsati. Tathevimeṇa imepi tatheva sīlādīhi pañcahi guṇehi obhāsanti. Yathā ete, tathā ahampi pabbajitvā eko carissāmīti attho. Bhaggavīti bhariyaṃ ālapati. Hitvāna kāmānīti rūpādayo vatthukāme hitvā. Yathodhikānīti attano odhivasena ṭhitāni. Imaṃ vuttaṃ hoti - rūpādi odhivasena yathāṭṭhite kāme paḥāya ahampi pabbajitvā eko carissāmīti. “Yatodhikāni”tipi pāṭho, tassattho - yato uparato odhi etesanti yatodhikāni, uparatakoṭṭhāsāni. Pabbajissāmīti cintitakālato paṭṭhāya hi kilesakāmānaṃ eko koṭṭhāso uparato nāma hoti niruddho, tassa vatthubhūto kāmakoṭṭhāsopi uparatova hotīti.

Sā tassa kathaṃ sutvā “mayhampi kho sāmī, paccekabuddhānaṃ dhammakathaṃ sutakālato paṭṭhāya agāre cittaṃ na saṇṭhātī”ti vatvā imaṃ gāthamāha -

96. “Ayameva kālo na hi añño atthi, anusāsitaṃ me na bhavēyya pacchā;
Ahampi eko carissāmi bhaggava, sakuṇīva muttā purisassa hatthā”ti.

Tattha anusāsitaṃ me na bhavēyya pacchāti anusāsako ovāḍako na bhavēyya dullabhataṃ ovāḍakānaṃ, tasmā ayameva pabbajitumaṃ kālo, na hi añño atthīti dasseti. Sakuṇīva muttāti yathā sakuṇikeṇa gahetvā sakuṇapacchiyaṃ khittāsu sakuṇīsu

tassa hatthato muttā ekā sakuṇī anilapathaṃ laṅghayitvā yathārucitaṭṭhānaṃ gantvā ekikāva careyya, tathā ahampi tava hatthato muttā ekikā carissāmīti sayampi pabbajitukāmā hutvā evamāha.

Bodhisatto tassā kathaṃ sutvā tuṇhī ahosi. Sā pana bodhisattaṃ vañcetvā puretaraṃ pabbajitukāmā “sāmi, pāṇiyatitthaṃ gamissāmi, dārake olokehi”ti ghaṭaṃ ādāya gacchantī viya palāyitvā nagarasāmanante tāpasānaṃ santike gantvā pabbaji. Bodhisatto tassā anāgamaṇaṃ ñatvā sayamaṃ dārake posesi. Aparabhāge tesu thokaṃ vaḍḍhitvā attano ayānaya jānana samatthataṃ sampattesu tesamaṃ vīmaṃsanatthaṃ ekadivasaṃ bhattaṃ pacanto thokaṃ uttaṇḍulaṃ paci, ekadivasaṃ thokaṃ kilinnaṃ, ekadivasaṃ supakkaṃ, ekadivasaṃ atikilinnaṃ, ekadivasaṃ aloṇakaṃ, ekadivasaṃ atiloṇakaṃ. Dārakā “tāta, ajja bhattaṃ uttaṇḍulaṃ, ajja kilinnaṃ, ajja supakkaṃ, ajja atikilinnaṃ, ajja aloṇakaṃ, ajja atiloṇaka”nti āhaṃsu. Taṃ sutvā bodhisatto “āma, tātā”ti vatvā cintesi “ime dārakā idāni āmapakkaloṇikaatiloṇikāni jānanti, attano dhammatāya jīvituṃ sakkhissanti, mayā pabbajituṃ vaṭṭatī”ti. Atha te dārake ñātakānaṃ datvā paṭicchāpetvā “ammatātā, ime dārake sādhu kaṃ posethā”ti vatvā so ñātakānaṃ paridevantānaññeva nagarā nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā nagarassa sāmante yeva vasi.

Atha naṃ ekadivasaṃ bārāṇasiyaṃ bhikkhāya carantaṃ paribbājikā disvā vanditvā “ayya, dārakā te nāsita maññe”ti āha. Mahāsatto “nāhaṃ dārake nāsemi, tesamaṃ attano ayānaya jānana kāle pabbajito mhi, tvaṃ tesamaṃ acintetvā pabbajjāya abhiraṃ”ti vatvā osānagāthamaṃ ha -

97. “Āmaṃ pakkañca jānanti, atho loṇaṃ aloṇakaṃ;
Tamahaṃ disvāna pabbajim, careva tvaṃ carāmaṃ”nti.

Tattha tamahanti taṃ ahaṃ dārakānaṃ kiriyaṃ disvā pabbajito. Careva tvaṃ carāmahanti tvampi bhikkhācariyameva cara, ahampi bhikkhācariyameva carissāmīti.

Iti so paribbājikaṃ ovaditvā uyyojesi. Sāpi ovādaṃ gahetvā mahāsattaṃ vanditvā yathārucitaṃ ṭhānaṃ gatā. Ṭhapetvā kira taṃ divasaṃ na te puna aññamaññaṃ addasaṃsu. Bodhisatto ca jhānābhiññaṃ nibbattetvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne te pañcasatā bhikkhū arahatte paṭiṭṭhahimsu. Tadā dhītā uppalavaṇṇā ahosi, putto rāhulakumāro, paribbājikā rāhulamātā, paribbājako pana ahameva ahosinti.

Kumbhakārajātakavaṇṇanā tatiyā.

409. Daḷhadhammajātakavaṇṇanā

Ahaṃ ce daḷhadhammassāti idaṃ satthā kosambimaṃ nissāya ghoṣitārāme viharanto udenassa rañño bhaddavatikaṃ hatthinimaṃ ārabha katesi. Tassā pana hatthinīyā laddhavidhānañca udenassa rājavaṃso ca mātāṅga jātaka āvi bhavissati. Ekadivasaṃ pana sā hatthinī nagarā nikkhamanti bhagavantaṃ pātova ariyagaṇaparivutaṃ anomāya buddhasiriyā nagaraṃ piṇḍāya pavisantaṃ disvā tathāgatassa pādamūle nipajjitvā “bhagavā sabbaññu sabbalokanittaraṇa udeno vaṃsarājā maṃ taruṇakāle kammaṃ nittharituṃ samatthakāle ‘imaṃ nissāya mayā jīvitañca rajjañca devī ca laddhā’ti piyāyitvā mahantaṃ parihāraṃ adāsi, sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā ṭhitatṭhānaṃ gandhena paribhaṇḍaṃ kāretvā matthake

suvaṇṇatāarakakhacitavitānaṃ bandhāpetvā samantā citrasāṇiṃ parikkhipāpetvā gandhatelena dīpaṃ jālāpetvā dhūmataṭṭakaṃ ṭhapāpetvā karīsachaddanaṭṭhāne suvaṇṇakaṭṭhaṃ paṭiṭṭhapāpetvā maṃ cittattharaṇapiṭṭhe ṭhapesi, rājārahaṇca me nānaggarasabhojanaṃ dāpesi. Idāni pana me mahallakakāle kammaṃ nittharituṃ asamatthakāle sabbaṃ taṃ parihāraṃ acchindi, anāthā nippaccayā hutvā araṇṇe ketakāni khādanti jīvāmi, aññaṃ mayhaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, udenaṃ mama guṇaṃ sallakkhāpetvā porāṇakaparihāraṃ me paṭipākatikaṃ kāretha bhagavā’’ti paridevamānā tathāgataṃ yāci.

Satthā ‘’gaccha tvaṃ, ahaṃ te raṇṇo kathetvā yasaṃ paṭipākatikaṃ kāressāmī’’ti vatvā raṇṇo nivesanadvāraṃ agamāsi. Rājā tathāgataṃ antonivesanaṃ pavesetvā buddhappamukhassa saṅghassa mahādānaṃ pavattesi. Satthā bhattakiccapariyosāne anumodanaṃ karonto ‘’mahārāja, bhaddavatikā kaha’’nti pucchi. ‘’Na jānāmi, bhante’’ti. ‘’Mahārāja, upakārakānaṃ yasaṃ datvā mahallakakāle gahetuṃ nāma na vaṭṭati, kataṇṇunā katavedinā bhavituṃ vaṭṭati. Bhaddavatikā idāni mahallikā jarājiṇṇā anāthā hutvā araṇṇe ketakāni khādanti jīvati, taṃ jiṇṇakāle anāthaṃ kātuṃ tumhākaṃ ayutta’’nti bhaddavatikāya guṇaṃ kathetvā ‘’sabbaṃ porāṇakaparihāraṃ paṭipākatikaṃ karohī’’ti vatvā pakkāmi. Rājā tathā akāsi. ‘’Tathāgatenā kira bhaddavatikāya guṇaṃ kathetvā porāṇakayaso paṭipākatiko kārīto’’ti sakalanagaraṃ patthari, bhikkhusaṅghepi sā pavatti pākāṭā jātā. Atha bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ ‘’āvuso, satthārā kira bhaddavatikāya guṇaṃ kathetvā porāṇakayaso paṭipākatiko kārīto’’ti. Satthā āgantvā ‘’kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā’’ti pucchitvā ‘’imāya nāmā’’ti vutte ‘’na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathāgato etissā guṇaṃ kathetvā naṭṭhayaṃ paṭipākatikaṃ kāresiyevā’’ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ dalhadhammo nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto amaccakule nibbattitvā vayappatto taṃ rājānaṃ upaṭṭhahi. So tassa santikā mahantaṃ yasaṃ labhitvā amaccaratanaṭṭhāne aṭṭhāsi. Tadā tassa raṇṇo ekā oṭṭhibyādhi hatthinī thāmabalasampannā mahabbalā ahosi. Sā ekadivasam yojanasataṃ gacchati, raṇṇo dūteyyaharaṇakiccaṃ karoti, saṅgāme yuddhaṃ katvā sattu maddanaṃ karoti. Rājā ‘’ayaṃ me bahūpakārā’’ti tassā sabbālaṅkāraṃ datvā udenena bhaddavatikāya dinnasadisam sabbaṃ parihāraṃ dāpesi. Athassā jiṇṇadubbalakāle rājā sabbaṃ yasaṃ gaṇhi. Sā tato paṭṭhāya anāthā hutvā araṇṇe tiṇapaṇṇāni khādanti jīvati. Athekadivasam rājakule bhājanesu appahontesu rājā kumbhakāraṃ pakkosāpetvā ‘’bhājanāni kira nappahontī’’ti āha. ‘’Gomayāharaṇayānaṃ yojetuṃ goṇe na labhāmi, devā’’ti. Rājā tassa kathaṃ sutvā ‘’amhākaṃ oṭṭhibyādhi kaha’’nti pucchi. ‘’Attano dhammatāya carati, devā’’ti. Rājā ‘’ito paṭṭhāya taṃ yojetvā gomayaṃ āharā’’ti taṃ kumbhakārassa adāsi. Kumbhakāro ‘’sādhu, devā’’ti tathā akāsi.

Athekadivasam sā nagarā nikkhamamānā nagaraṃ pavisantaṃ bodhisattaṃ disvā vanditvā tassa pādamaṃ nipajjitvā paridevamānā ‘’sāmi, rājā maṃ ‘taruṇakāle bahūpakārā’’ti sallakkhetvā mahantaṃ yasaṃ datvā idāni mahallakakāle sabbaṃ acchinditvā mayi cittampi na karoti, ahaṃ pana anāthā araṇṇe tiṇapaṇṇāni khādanti jīvāmi, evaṃ dukkhappattaṃ maṃ idāni yānaṃ yojetuṃ kumbhakārassa adāsi, ṭhapetvā tumhe aññaṃ mayhaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, mayā raṇṇo katūpakāraṃ tumhe jānātha, sādhu idāni me naṭṭhaṃ yasaṃ paṭipākatikaṃ karoṭhā’’ti vatvā tisso gāthā abhāsi -

98. “Ahaṃ ce daḷhadhammassa, vahantī nābhirādhayaṃ;
Dharantī urasi sallamaṃ, yuddhe vikkantacārinī.
99. “Nūna rājā na jānāti, mama vikkamaporisaṃ;
Saṅgāme sukatantāni, dūtavippahitāni ca.
100. “Sā nūnāhaṃ marissāmi, abandhu aparāyinī;
Tadā hi kumbhakārassa, dinnā chakaṇahārikā”ti.

98-100. Tattha vahantīti dūteyyaharaṇaṃ saṅgāme balakoṭṭhakabhindanaṃ taṃ taṃ kiccaṃ vahantī nittharantī. Dharantī urasi sallanti urasmiṃ baddhaṃ kaṇḍaṃ vā asiṃ vā sattiṃ vā yuddhakāle sattūnaṃ upari abhiharantī. Vikkantacārinīti vikkamaṃ parakkamaṃ katvā parabalavijayena yuddhe vikkantagāminī. Idaṃ vuttaṃ hoti - sace sāmi, ahaṃ imāni kiccāni karontī rañño daḷhadhammassa cittaṃ nārādhayaṃ na paritosesiṃ, ko dāni añño tassa cittaṃ ārādhayissatīti.

Mama vikkamaporisanti mayā kataṃ purisaparakkamaṃ. Sukatantānīti sukatāni. Yathā hi kammāneva kammantāni, vanāneva vanantāni, evamidha sukatāneva “sukatantānī”ti vuttāni. Dūtavippahitāni cāti gale paṇṇaṃ bandhitvā “asukarañño nāma dehī”ti pahitāya mayā ekadivaseneva yojanasataṃ gantvā katāni dūtapesanāni ca. Nūna rājā na jānātīti nūna tumhākaṃ esa rājā etāni mayā katāni kiccāni na jānāti. Aparāyinīti appatiṭṭhā appaṭisaraṇā. Tadā hīti tathā hi, ayameva vā pāṭho. Dinnāti ahaṃ raññā chakaṇahārikā katvā kumbhakārassa dinnāti.

Bodhisatto tassā kathaṃ sutvā “tvaṃ mā soci, ahaṃ rañño kathetvā tava yasaṃ paṭipākatikaṃ karissāmī”ti taṃ samassāsetvā nagaraṃ pavisitvā bhuttaṭṭarāso rañño santikaṃ gantvā kathaṃ samuṭṭhāpetvā “mahārāja, nanu tumhākaṃ asukā nāma oṭṭhibyādhi asukaṭṭhāne ca asukaṭṭhāne ca ure sallamaṃ bandhitvā saṅgāmaṃ nitthari, asukadivasaṃ nāma gīvāya paṇṇaṃ bandhitvā pesitā yojanasataṃ agamāsi, tumhepissā mahantaṃ yasaṃ adattha, sā idāni kaha”nti pucchi. “Tamahaṃ kumbhakārassa gomayaharaṇatthāya adāsi”nti. Atha naṃ bodhisatto “ayuttaṃ kho, mahārāja, tumhākaṃ taṃ kumbhakārassa yānake yojanatthāya dātu”nti vatvā rañño ovādavasena catasso gāthā abhāsi -

101. “Yāvatāsīsati poso, tāvadeva pavīṇati;
Atthāpāye jahanti naṃ, oṭṭhibyādhiṃva khattiyo.
102. “Yo pubbe katakalyāṇo, katattho nāvabujjhati;
Atthā tassa palujjanti, ye honti abhipatthitā.
103. “Yo pubbe katakalyāṇo, katattho manubujjhati;
Atthā tassa pavaḍḍhanti, ye honti abhipatthikā.
104. “Taṃ vo vadāmi bhaddante, yāvantettha samāgatā;
Sabbe katañño hotha, ciraṃ saggamhi ṭhassathā”ti.

101-104. Tattha paṭhamagāthāya tāva attho - idhekacco aññāñajātiko poso yāvatāsīsati, yāva “idaṃ nāma me ayaṃ kātuṃ sakkhissati”ti paccāsīsati, tāvadeva taṃ purisaṃ pavīṇati bhajati sevati, tassa pana atthāpāye vaḍḍhiyā apagamane

parihīnakāle taṃ nānākiccesu patthitaṃ posaṃ ekacce bālā imaṃ oṭṭhibyādhiṃ
ayaṃ khattiyo viya jahanti.

Katakalyāṇoti parena attano katakalyāṇakammo. Katatthoti nipphāditakicco.
Nāvabujjhatīti pacchāpi taṃ parena kataṃ upakāraṃ tassa jarājīṇṇakāle
asamatthakāle na sarati, attanā dinnampi yasaṃ puna gaṇhāti. Palujjantīti bhijjanti
nassanti. Ye honti abhipatthitāti ye keci atthā icchitā nāma honti, sabbe nassantīti
dīpeti. Mittadubbhipuggalassa hi patthitapatthitaṃ aggimhi pakkhittabījaṃ viya
nassati. Katattho manubujjhatīti katattho anubujjhati, ma-kāro byañjanasandhivasena
gahito. Taṃ vo vadāmīti tena kāraṇena tumhe vadāmi. Thassathāti katañño hutvā
cirakālaṃ saggamhi dibbasampattiṃ anubhavantaṃ patiṭṭhahissatha.

Evam mahāsatto rājānaṃ ādiṃ katvā sannipatitānaṃ sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Taṃ
sutvā rājā oṭṭhibyādhiyā yasaṃ paṭipākatikaṃ akāsi. Bodhisattassa ca ovāde ṭhatvā
dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā oṭṭhibyādhi
bhaddavatikā ahosi, rājā ānando, amacco pana ahameva ahosi”nti.

Daḷhadhammajātakavaṇṇanā catutthā.

410. Somadattajātakavaṇṇanā

Yo maṃ pure paccuḍḍetīti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ mahallakaṃ
ārabbha kathesi. So kirekaṃ sāmaṇeraṃ pabbājesi, sāmaṇero tassa upakārako hutvā
tathārūpena rogena kālamakāsi. Mahallako tasmim kālakate rodanto paridevanto
vicarati. Taṃ disvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso,
asukamahallako sāmaṇerassa kālakariyāya rodanto paridevanto vicarati,
maraṇassatikammaṭṭhānarahito maññe”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave,
etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave,
idāneva, pubbepesa imasmim mate rodiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tāvatimsabhavane
sakkattaṃ kāresi. Atheke kāsīgāmaṃ vāsī brāhmaṇamahāsālo kāme pahāya
himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā uñchācariyāya vanamūlaphalāphalehi
yāpento vāsaṃ kappesi. Ekadivasam phalāphalatthāya gato ekaṃ hatthichāpaṃ
disvā attano assamaṃ ānetvā puttattṭhāne ṭhapetvā somadattotissa nāmaṃ katvā
tiṇapaṇṇāni khādāpento paṭijaggi. So vayappatto mahāsārīro hutvā ekadivasam
bahum bhojanaṃ gahetvā ajīrakena dubbalo ahosi. Tāpaso taṃ assamapade katvā
phalāphalatthāya gato, tasmim anāgateyeva hatthipotako kālamakāsi. Tāpaso
phalāphalaṃ gahetvā āgacchanto “aññesu divasesu me putto paccuggamanaṃ
karoti, ajja na dissati, kahaṃ nu kho gato”ti paridevanto paṭhamaṃ gāthamāha -

105. “Yo maṃ pure paccuḍḍeti, araññe dūramāyato;
So na dissati mātāṅgo, somadatto kuhiṃ gato”ti.

Tattha pureti ito pure. Paccuḍḍetīti paccuggacchati. Araññe dūranti imasmim
nimmanusse araññe maṃ dūraṃ paccuḍḍeti. Āyatoti āyāmasampanno.

Evam paridevamāno āgantvā taṃ caṅkamanakoṭiyaṃ patitaṃ disvā gale gahetvā
paridevamāno dutiyaṃ gāthamāha -

106. “Ayaṃ vā so mato seti, allasiṅgaṃva vacchito;

Bhūmyā nipatito seti, amarā vata kuñjaro''ti.

Tattha ayaṃ vāti vibhāvanatthe vā-saddo. Ayameva so, na aññoti taṃ vibhāvento evamāha. Allasiṅganti māluvalatāya aggapavālaṃ. Vacchitoti chinno, gimhakāle majjhanhikasamaye tattavālikāpuline nakkena chinditvā pātito māluvalatāya añkuro viyāti vuttaṃ hoti. Bhūmyāti bhūmiyaṃ. Amarā vatāti mato vata, ''amarī''tipi pāṭho.

Tasmiṃ khaṇe sakko lokaṃ olokento taṃ disvā ''ayaṃ tāpaso puttadāraṃ pahāya pabbajito, idāni hatthipotake puttasaññaṃ katvā paridevati, saṃvejetvā naṃ satipaṭilabhāpessāmī''ti tassa assamapadaṃ āgantvā ākāse ṭhitova tatiyaṃ gāthamāha -

107. ''Anagāriyupetassa, vip̐pamuttassa te sato;
Samaṇassa na taṃ sādhu, yaṃ petamanusocaṣī''ti.

Athassa vacanaṃ sutvā tāpaso catutthaṃ gāthamāha -

108. ''Saṃvāseṇa have sakka, manussassa migassa vā;
Hadaye jāyate pemaṃ, taṃ na sakkā asocitu''nti.

Tattha migassa vāti imasmiṃ ṭhāne sabbepi tiracchānā ''migā''ti vuttā. Tanti piyāyitaṃ sattaṃ.

Atha naṃ ovaḍanto sakko dve gāthā abhāsi -

109. ''Mataṃ marissaṃ rodanti, ye rudanti lapanti ca;
Tasmā tvaṃ isi mā rodi, roditaṃ moghamāhu santo.

110. ''Kanditena have brahme, mato peto samuṭṭhahe;
Sabbe saṅgamma rodāma, aññaṃaññaṃsa ñātake''ti.

109-110. Tattha ye rudanti lapanti cāti brahme ye sattā rodanti paridevanti ca, sabbe te mataṃ, yo ca marissati, taṃ rodanti, tesameva evaṃ rodantānaṃ assusukkhanaḱālo natthi, tasmā tvaṃ isi mā rodi. Kiṃkāraṇā? Roditaṃ moghamāhu santo, paṇḍitā hi ''roditaṃ nipphala''nti vadanti. Mato petoti yadi esa petoti saṅkhyāṃ gato mato roditena samuṭṭhaheyya, evaṃ sante sabbepi mayaṃ samāgantvā aññaṃaññaṃsa ñātake rodāma, kiṃ nikkammā acchāmāti.

Tāpaso sakkassa vacanaṃ sutvā satipaṭilabhivā vigatasoko assūni puñchitvā sakkassa thutivasena sesagāthā āha -

111. ''Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghatasittaṃva pāvakaṃ;
Vārinā viya osiñcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daraṃ.

112. ''Abbaḱi vata me sallaṃ, yaṃāsi hadayassitaṃ;
Yo me sokaparetassa, puttasokaṃ apānudi.

113. ''Sohaṃ abbūḱhasallosmi, vītasoko anāvilo;
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna vāsavā''ti.

111-113. Tā heṭṭhā vuttatthāyeva. Evaṃ sakko tāpasassa ovādaṃ datvā sakatṭhānameva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā hatthipotako sāmaṇero ahosi, tāpaso mahallako, sakko pana ahameva ahosi”nti.

Somadattajātakavaṇṇanā pañcamā.

411. Susīmajātakavaṇṇanā

Kāḷāni kesāni pure ahesunti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhinnikkhamanaṃ ārabba kathesi. Tasmiñhi samaye bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā dasabalassa nikkhamanaṃ vaṇṇayimṃsu. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “anacchariyaṃ, bhikkhave, mayā dāni anekāni kappakoṭṭisatasahassāni pūritapāraminā mahābhinnikkhamanaṃ, pubbepāhaṃ tiyojanasatike kāsiraṭṭhe rajjaṃ chaḍḍetvā nikkhantoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohitassa aggamaheṣiṃ kucchimhi nibbatti, tassa jātadivaseyeva bārāṇasiraññoopi putto jāyi. Tesam nāmaggaḥadivase mahāsattassa susīmakumāroti nāmaṃ akaṃsu, rājaputtassa brahmadattakumāroti. Bārāṇasirājā “puttena me saddhiṃ ekadivase jāto”ti bodhisattaṃ āṇāpetvā dhātiyo datvā tena saddhiṃ ekato vaḍḍhesi. Te ubhopi vayappattā abhirūpā devakumāravaṇṇino hutvā takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgamiṃsu. Rājaputto uparājā hutvā bodhisattena saddhiṃ ekato khādanto pivanto nisīdanto sayanto pitu accayena rajjaṃ patvā mahāsattassa mahantaṃ yasaṃ datvā purohitaṭṭhāne taṃ ṭhapetvā ekadivasaṃ nagaraṃ sajjāpetvā sakko devarājā viya alaṅkato alaṅkataerāvaṇapaṭibhāgassa mattavaravāraṇassa khandhe nisīditvā bodhisattaṃ pacchāsane hatthipiṭṭhe nisīdāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ akāsi. Mātāpissa “puttaṃ olokessāmī”ti sīhapañjare ṭhatvā tassa nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā āgacchantassa pacchato nisinnaṃ purohitaṃ disvā paṭibaddhacittā hutvā sayanagabbhaṃ pavisitvā “imaṃ alabhanti ettheva marissāmī”ti āhāraṃ pacchinditvā nipajji.

Rājā mātaraṃ apassanto “kuhiṃ me mātā”ti pucchitvā “gilānā”ti sutvā tassā santikaṃ gantvā vanditvā “kiṃ amma, aphāsuka”nti pucchi. Sā lajjāya na kathesi. So gantvā rājapallaṅke nisīditvā attano aggamaheṣiṃ pakkositvā “gaccha ammāya aphāsukaṃ jānāhi”ti pesesi. Sā gantvā piṭṭhiṃ parimajjantī pucchi, itthiyo nāma itthīnaṃ rahassaṃ na niguhanti, sā tassā tamatthaṃ ārocesi. Itarāpi taṃ sutvā gantvā rañño ārocesi. Rājā “hotu, gaccha naṃ samassāsehi, purohitaṃ rājānaṃ katvā tassa taṃ aggamaheṣiṃ karissāmī”ti āha. Sā āgantvā taṃ samassāsesi. Rājāpi purohitaṃ pakkosāpetvā etamatthaṃ ārocetvā “samma, mātu me jīvitaṃ dehi, tvaṃ rājā bhavissasi, sā aggamaheṣī, ahaṃ uparājā”ti āha. So “na sakkā evaṃ kātu”nti paṭikkhipitvā tena punappunaṃ yāciyamāno sampaṭicchi. Rājā purohitaṃ rājānaṃ, mātaraṃ aggamaheṣiṃ kāretvā sayam uparājā ahosi.

Tesam samaggavāsaṃ vasantānaṃ aparabhāge bodhisatto agāramajjhe ukkaṇṭhito kāme pahāya pabbajjāya ninnacitto kilesaratiṃ anallīyanto ekakova tiṭṭhati, ekakova nisīdati, ekakova sayati, bandhanāgāre baddho viya pañjare pakkhittakukkuṭo viya ca ahosi. Athassa aggamaheṣī “ayaṃ rājā mayā saddhiṃ nābhiraṃmati, ekakova tiṭṭhati nisīdati seyyaṃ kappeti, ayaṃ kho pana daharo taruṇo, ahaṃ mahallikā, sīse me palitāni paññāyanti, yaṃnūnāhaṃ ‘sīse te deva, ekaṃ palitaṃ paññāyatī’ti musāvādaṃ katvā ekenupāyena rājānaṃ pattiyāpetvā mayā saddhiṃ

abhiramāpeyya”nti cintetvā ekadivasam rañño sīse ūkā vicinantī viya hutvā “deva, mahallakosi jāto, sīse te ekam palitam paññāyatī”ti āha. “Tena hi bhadde, etaṃ palitam luñjitvā mayhaṃ hatthe ṭhapehī”ti. Sā tassa sīsato ekam kesam luñjitvā attano sīse palitam gahetvā “idaṃ te, deva, palita”nti tassa hatthe ṭhapesi. Bodhisattassa taṃ disvāva bhītatassitassa kañcanapaṭṭasadisā nalāṭṭā sedā muccimṣu.

So attānaṃ ovadanto “susīma, tvaṃ daharo hutvā mahallako jāto, ettakaṃ kālāṃ gūthakalale nimuggo gāmasūkarō viya kāmakalale nimujjitvā taṃ kalalaṃ jahitum na sakkosi, nanu kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā pabbajitvā brahmacariyavāsassa te kālō”ti cintetvā paṭhamam gāthamāha -

114. “Kālāni kesāni pure ahesum, jātāni sīsamhi yathāpadese;
Tānaja setāni susīma disvā, dhammaṃ cara brahmacariyassa kālō”ti.

Tattha yathāpadeseti tava sīse tasmim tasmim kesānaṃ anurūpe padese ito pubbe kālāni bhamarapattavaṇṇāni kesāni jātāni ahesunti vadati. Dhammaṃ carāti dasakusalakammamapathadhammaṃ carāti attānameva āṇāpeti. Brahmacariyassāti methunaviratiyā te kālōti attho.

Evaṃ bodhisattena brahmacariyavāsassa guṇe vaṇṇite itarā “ahaṃ ‘imassa lagganaṃ karissāmī’ti vissajjanaṃ eva kari”nti bhītatassitā “idānissa apabbajjanatthāya sarīravaṇṇaṃ vaṇṇayissāmī”ti cintetvā dve gāthā abhāsi -

115. “Mameva deva palitam na tuyhaṃ, mameva sīsaṃ mama uttamaṅgaṃ;
‘Atthaṃ karissa’nti musā abhāṇim, ekāparādhaṃ khama rājasetṭha.

116. “Daharo tuvaṃ dassaniyosi rāja, paṭhamuggato hoti yathā kaḷīro;
Rajjañca kārehi mamañca passa, mā kālīkaṃ anudhāvī janindā”ti.

115-116. Tattha mameva sīsanti mameva sīse sañjātaṃ palitanti dīpeti. Itaraṃ tasseva vevacanaṃ. Atthanti attano vuḍḍhiṃ karissāmīti musā kathesiṃ. Ekāparādhanti. Imaṃ mayhaṃ ekam aparādhaṃ. Paṭhamuggatoti paṭhamavayena uggato. Hohīti hosi, paṭhamavaye patiṭṭhitasīti attho. “Hosī”tiyeva vā pāṭho. Yathā kaḷīroti yathā siniddhachavitaruṇakālīro mandavāterito ativiya sobhati, evarūposi tvanti dasseti. “Paṭhamuggato hotī”tipi pāṭho, tassattho - yathā paṭhamuggato taruṇakālīro dassanīyo hoti, evaṃ tvampi dassanīyoti. Mamañca passāti mamañca olokehi, mā maṃ anāthaṃ vidhavaṃ karohīti attho. Kālīkanti brahmacariyacaraṇaṃ nāma dutiye vā tatiye vā attabhāve vipākadānato kālīkaṃ nāma, rajjaṃ pana imasmimyeva attabhāve kāmaguṇasukhuppādanato akālīkaṃ, so tvaṃ imaṃ akālīkaṃ pahāya mā kālīkaṃ anudhāvīti vadati.

Bodhisatto tassā vacanaṃ sutvā “bhadde, tvaṃ bhavitabbamevetam kathaṃ kathesi, pariṇamante hi mama vaye imehi kālakesehi parivattetvā sāṇavākasadisēhi paṇḍarehi bhavitabbaṃ. Ahañhi nīluppālādikusumadāmasadisakumārānaṃ kañcanarūpapaṭibhāgānaṃ uttamayobbanavilāsasampattānaṃ khattiyakaññādīnaṃ vaye pariṇamante jaraṃ pattānaṃ vevaṇṇiyañceva sarīrabhaṅgañca passāmi. Evaṃ vipattipariyosānovesa bhadde, jīvaloko”ti vatvā upari buddhalīlāya dhammaṃ desento gāthādvayamāha -

117. “Passāmi vohaṃ dahariṃ kumāriṃ, sāmattṭhapassaṃ sutanuṃ sumajjhaṃ;
Kālappavāḷāva pavellamānā, palobhayantīva naresu gacchati.

118. “Tadena passāniparena nāriṃ, āsītikaṃ nāvutikaṃva jaccā;
Daṇḍaṃ gahetvāna pavedhamānaṃ, gopānasibhoggasamaṃ caranti”nti.

117-118. Tattha voti nipātamattaṃ. Sāmaṭṭhapassanti sammaṭṭhapassaṃ. Ayameva vā pāṭho, sabbapassesu maṭṭhachavivaṇṇanti attho. Sutanunti sundarasarīraṃ. Sumajjhanti susaṇṭhitamajjhaṃ. Kāḷappavāḷava pavellamānāti yathā nāma taruṇakāle susamuggatā kāḷavallī pavāḷā vā hutvā mandavāteritā ito cito ca pavellati, evaṃ pavellamānā itthivilāsaṃ dassayamānā kumārīkā palobhayantīva naresu gacchati. Samīpatthe bhumma vacanaṃ, purisānaṃ santike te purise kilesavasena palobhayantī viya gacchati.

Tadena passāniparena nārinti tadenaṃ nāriṃ aparena samayena jaraṃ pattaṃ antarahitarūpasobhaggappattaṃ passāmi. Bodhisatto hi paṭhamagāthāya rūpe assādaṃ kathetvā idāni ādīnavaṃ dassento evamāha. Āsītikaṃ nāvutikaṃva jaccāti asītisaṃvaccharaṃ vā navutisaṃvaccharaṃ vā jātiyā. Gopānasibhoggasamanti gopānasīsamaṃ bhoggaṃ, gopānasīākārena bhaggasarīraṃ onamitvā naṭṭhakākaṇikaṃ pariyesantiṃ viya caramānanti attho. Kāmañca bodhisattena daharakāle disvā puna nāvutikakāle diṭṭhapubbā nāma natthi, ñāṇena diṭṭhabhāvaṃ sandhāya panetaṃ vuttaṃ.

Iti mahāsatto imāya gāthāya rūpassa ādīnavaṃ dassetvā idāni agāramajjhe attano anabhiratiṃ pakāsento gāthādvayamāha -

119. “Sohaṃ tamevānuvicintayanto, eko sayāmi sayanassa majjhe;
‘Ahampi evaṃ’ iti pekkhamāno, na gahe rame brahmacariyassa kālo.

120. “Rajjuvāḷambanī cesā, yā gehe vasato rati;
Etampi chetvāna vajanti dhīrā, anapekkhino kāmasukhaṃ pahāyā”ti.

119-120. Tattha sohanti so ahaṃ. Tamevānuvicintayantoti tameva rūpānaṃ assādañca ādīnavañca cintento. Evaṃ iti pekkhamānoti “yathā esā pariṇatā, ahampi jaraṃ patto bhaggasarīro bhavissāmī”ti pekkhamāno. Na gahe rameti gehe na ramāmi. Brahmacariyassa kāloti bhadde, brahmacariyassa me kālo, tasmā pabbajissāmīti dīpeti.

Rajjuvāḷambanī cesāti ca-kāro nipātamatto, āḷambanarajju viya esāti attho. Katarā? Yā gehe vasato rati, yā gehe vasantassa rūpādīsu ārammaṇesu kāmaratīti attho. Iminā kāmānaṃ appassādataṃ dasseti. Ayaṃ etthādhippāyo - yathā gilānassa manussassa attano balena parivattituṃ asakkontassa “imaṃ ālambitvā parivatteyyāsī”ti āḷambanarajjuṃ bandheyyuṃ, tassa taṃ ālambitvā parivattantassa appamattakaṃ kāyikacetāsikasukhaṃ bhavye, evaṃ kilesāturānaṃ sattānaṃ vivekasukhavasena parivattituṃ asakkontānaṃ agāramajjhe ṭhapitāni kāmaratidāyakāni rūpādīni ārammaṇāni tesaṃ kilesapariḷāhakāle methunadhammapaṭisevanavasena tāni ārabha parivattamānānaṃ kāyikacetāsikasukhasaṅkhātā kāmarati nāma taṃ muhuttaṃ uppajjamānā appamattikā hoti, evaṃ appassādā kāmāti. Etampi chetvānāti yasmā pana bahudukkhā kāmā bahupāyāsā, ādīnava ettha bhiyyo, tasmā taṃ ādīnavaṃ sampassamānā paṇḍitā etampi rajjuṃ chetvā gūthakūpe nimuggapuriso taṃ pajahanto viya anapekkhino etaṃ appamattakaṃ bahudukkhaṃ kāmasukhaṃ pahāya vajanti, nikkhamitvā manoramaṃ pabbajjaṃ pabbajantīti.

Evam mahāsatto kāmesu assādañca ādīnavañca dassento buddhalīlāya dhammaṃ desetvā sahāyaṃ pakkosāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā ñātimittasuhajjānaṃ rodantānaṃ paridevantānameva sirivibhavaṃ chaḍḍetvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññaṃ nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā bahū jane amatapānaṃ pāyetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā aggamaheṣī rāhulamātā ahoṣi, sahāyarājā ānando, susīmarājā pana ahameva ahoṣi”nti.

Susīmajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

412. Koṭasimbaliyātakavaṇṇanā

Ahaṃ dasasataṃbyāmanti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Vatthu pana pānīyajātake āvi bhavissati. Idhāpi satthā antokoṭisanthāre kāmavitakkābhībhūte pañcasate bhikkhū disvā bhikkhusaṅghaṃ sannipātāpetvā “bhikkhave, āsaṅkitabbayuttakaṃ nāma āsaṅkituṃ vaṭṭati, kilesā nāma vaḍḍhantā vane nigrodhādayo viya rukkhaṃ, purisaṃ bhañjanti, teneva pubbepi koṭasimbaliyaṃ nibbattadevatā ekaṃ sakuṇaṃ nigrodhabījāni khāditvā attano rukkhassa sākhaṇṭare vaccaṃ pātentaṃ disvā ‘ito me vimānassa vināso bhavissati’ti bhayappattā ahoṣi”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto koṭasimbaliyaṃ rukkhadevatā hutvā nibbatti. Atheke supaṇṇarājā diyaḍḍhayojanasatikaṃ attabhāvaṃ māpetvā pakkhavātehi mahāsamudde udakaṃ dvidhā katvā ekaṃ byāmasahassāyāmaṃ nāgarājānaṃ naṅguṭṭhe gahetvā mukhenassa gahitagocaraṃ chaḍḍāpetvā koṭasimbaliṃ sandhāya vanamatthakena pāyāsi. Nāgarājā “olambento attānaṃ mocessāmi”ti nigrodharukkhe bhogaṃ pavesetvā nigrodhaṃ veṭhetvā gaṇhi. Supaṇṇarañño mahābalatāya nāgarājassa ca mahāsarīratāya nigrodharukkho samugghāṭaṃ agamāsi. Nāgarājā neva rukkhaṃ vissajjesi, supaṇṇarājā saddhiṃ nigrodharukkheṇa nāgarājānaṃ gahetvā koṭasimbaliṃ patvā nāgarājānaṃ khandhapitṭhe nipajjāpetvā udaramassa phāletvā nāgamedaṃ khāditvā sesakaḷevaram samudde vissajjesi. Tasmīṃ pana nigrodhe ekā sakuṇikā atthi, sā nigrodharukkhe vissatṭhe uppatitvā koṭasimbaliyā sākhaṇṭare nisīdi. Rukkhadevatā taṃ disvā “ayaṃ sakuṇikā mama rukkhakkhandhe vaccaṃ pātessati, tato nigrodhagaccho vā pilakkhagaccho vā utṭahitvā sakalarukkhaṃ ottharitvā gacchissati, atha me vimānaṃ nassissati”ti bhītatasitā pavedhi. Tassā pavedhantiyā koṭasimbaliṃ yāva mūlā pavedhi. Supaṇṇarājā taṃ pavedhamānaṃ disvā kāraṇaṃ pucchanto dve gāthā abhāsi -

121. “Ahaṃ dasasataṃbyāmaṃ, uragamādāya āgato;
Taṇca mañca mahākāyaṃ, dhārayaṃ nappavedhasi.

122. “Athimaṃ khuddakaṃ pakkhiṃ, appamaṃsataṃ mayā;
Dhārayaṃ byathasi bhītā, kamatthaṃ koṭasimbali”ti.

121-122. Tattha dasasataṃbyāmanti saḥassabyāmamattāyāmaṃ. Uragamādāya āgatoti evaṃ mahantaṃ uragaṃ ādāya idha āgato. Taṇca mañcāti taṇca uragaṃ mañca. Dhārayanti dhārayamānā. Byathasīti kampasi. Kamatthanti kiṃ atthaṃ, kena

kāraṇenāti pucchati, kaṃ vā atthaṃ sampassamānāti pi attho. Koṭasimbalīti rukkhānāmena devaputtaṃ ālapati. So hi simbalirukkhō khandhasākhamaṇṇatāya koṭasimbalināmaṃ labhati, tasmīṃ adhivatthadevaputtassapi tadeva nāmaṃ.

Athassa kāraṇaṃ kathento devaputto catasso gāthā abhāsi -

123. “Maṃsabhakkho tuvaṃ rāja, phalabhakkho ayaṃ diyo;
Ayaṃ nigrodhabījāni, pilakkhudumbarāni ca;
Assatthāni ca bhakkhitvā, khandhe me ohadissati.
124. “Te rukkhā saṃvirūhanti, mama passe nivātajā;
Te maṃ pariyanandhissanti, arukkhaṃ maṃ karissare.
125. “Santi aññepi rukkhā se, mūlino kandhino dumā;
Iminā sakuṇajātena, bījamāharitā hatā.
126. “Ajjhārūhābhivaḍḍhanti, brahantampi vanappatiṃ;
Tasmā rāja pavedhāmi, sampassamānāgataṃ bhaya”nti.

123-126. Tattha ohadissatīti vaccaṃ pātesati. Te rukkhāni tehi bījehi jātā nigrodhādayo rukkhā. Saṃvirūhantīti saṃviruhissanti vaḍḍhissanti. Mama passeti mama sākhanārādīsū. Nivātajāti mama sākkhāhi vātassa nivāritattā nivāte jātā. Te maṃ pariyanandhissantīti ete evaṃ vaḍḍhitā maṃ pariyanandhissantīti ayametthādhippāyo. Karissareti atthevaṃ pariyanandhitvā maṃ arukkhaveva karissanti sabbaso bhañjissanti. Rukkhā seti rukkhā. Mūlino kandhinoti mūlasampannā ceva khandhasampannā ca. Dumāti rukkhavevacanameva. Bījamāharitāti bījaṃ āharitvā. Hatāti aññepi imasmīṃ vane rukkhā vināsītā santi. Ajjhārūhābhivaḍḍhantīti nigrodhādayo rukkhā ajjhārūhā hutvā mahantampi aññaṃ vanappatiṃ atikkamma vaḍḍhantīti dasseti. Ettha pana vane pati, vanassa pati, vanappatīti tayopi pāṭhāyeva. Rājāti supaṇṇaṃ ālapati.

Rukkhadevatāya vacanaṃ sutvā supaṇṇo osānagāthamāha -

- 127.** “Saṅkeyya saṅkitabbāni, rakkheyyānāgataṃ bhayaṃ;
Anāgatabhayaṃ dhīro, ubho loka avekkhatī”ti.

Tattha anāgataṃ bhayanti pāṇātipātādīhi viramanto diṭṭhadhammikampi samparāyikampi anāgataṃ bhayaṃ rakkhati nāma, pāpamitte veripuggale ca anupasaṅkamanto anāgatabhayaṃ rakkhati nāma. Evaṃ anāgataṃ bhayaṃ rakkheyya. Anāgatabhayaṃ anāgatabhayaḥkāraṇā taṃ bhayaṃ passanto dhīro idhalokaṇca paralokaṇca avekkhati oloketi nāma.

Evaṇca pana vatvā supaṇṇo attano ānubhāvena taṃ pakkhiṃ tamhā rukkhā palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “āsaṅkitabbayuttakaṃ āsaṅkituṃ vaṭṭatī”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne pañcasatā bhikkhū arahattaphale patiṭṭhahimsu.

Tadā supaṇṇarājā sārīputto ahosi, rukkhadevatā pana ahameva ahosinti.

Koṭasimbalijātakavaṇṇanā sattamā.

413. Dhūmakārijātakavaṇṇanā

Rājā apucchi vidhuranti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño āgantukasaṅgahaṃ ārabha katesi. So kira ekasmiṃ samaye paveniāgatānaṃ porāṇakayodhānaṃ saṅgahaṃ akatvā abhinavāgatānaṃ āgantukānaññeva sakkārasammānaṃ akāsi. Athassa paccante kupite yujjhanatthāya gatassa “āgantukā laddhasakkārā yujjhissantī”ti porāṇakayodhā na yujjhiṃsu, “porāṇakayodhā yujjhissantī”ti āgantukāpi na yujjhiṃsu. Corā rājānaṃ jiniṃsu. Rājā parājito āgantukasaṅgahadosena attano parājita bhāvaṃ ñatvā sāvattiṃ paccāgantvā “kiṃ nu kho ahameva evaṃ karonto parājito, udāhu aññepi rājāno parājita pubbāti dasabalaṃ pucchissāmī”ti bhutta pātārāso jetavanaṃ gantvā sakkāraṃ katvā satthāraṃ vanditvā tamatthaṃ pucchi. Satthā “na kho, mahārāja, tvameveko, porāṇakarājānopi āgantukasaṅgahaṃ katvā parājita”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare yudhiṭṭhilagotto dhanañcayo nāma korabyarājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto tassa purohitakule nibbattitvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā indapatthaṃ paccāgantvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṃ labhitvā rañño atthadhammānusāsako ahosi, vidhurapaṇḍitotissa nāmaṃ kariṃsu. Tadā dhanañcayarājā porāṇakayodhe agaṇetvā āgantukānaññeva saṅgahaṃ akāsi. Tassa paccante kupite yujjhanatthāya gatassa “āgantukā jānissantī”ti neva porāṇakā yujjhiṃsu, “porāṇakā yujjhissantī”ti na āgantukā yujjhiṃsu. Rājā parājito indapatthameva paccāgantvā “āgantukasaṅgahassa katabhāvena parājito”ti cintesi. So ekadivasāṃ “kiṃ nu kho ahameva āgantukasaṅgahaṃ katvā parājito, udāhu aññepi rājāno parājita pubbā atthiti vidhurapaṇḍitaṃ pucchissāmī”ti cintetvā taṃ rājupaṭṭhānaṃ āgantvā nisinnaṃ tamatthaṃ pucchi. Athassa taṃ pucchānakāraṃ āvikaronto satthā upaḍḍhaṃ gāthamāha -

128. “Rājā apucchi vidhuraṃ, dhammakāmo yudhiṭṭhilo”ti.

Tattha dhammakāmoti sucaritadhammappiyo.

“Api brāhmaṇa jānāsi, ko eko bahu socatī”ti -

Sesaupaḍḍhagāthāya pana ayamatto - api nāma, brāhmaṇa, tvaṃ jānāsi “ko imasmiṃ loke

Eko bahu socati, nānakāraṇena socatī”ti.

Taṃ sutvā bodhisatto “mahārāja, kiṃ soko nāma tumhākaṃ soko, pubbe dhūmakārī nāmeko ajapālabrāhmaṇo mahantaṃ ajayūthaṃ gahetvā araññe vajaṃ katvā tattha ajā ṭhapetvā aggiṇca dhūmañca katvā ajayūthaṃ paṭijagganto khīrādīni paribhuñjanto vasi. So tattha āgate suvaṇṇavaṇṇe sarabhe disvā tesu sinehaṃ katvā ajā agaṇetvā ajānaṃ sakkāraṃ sarabhānaṃ katvā saradakāle sarabhesu palāyitvā himavantaṃ gatesu ajāsupi naṭṭhāsu sarabhe apassanto sokena paṇḍurogī hutvā jīvitakkhayaṃ patto, ayaṃ āgantukasaṅgahaṃ katvā tumhehi sataguṇena sahaṃsaṃ socitvā kilamitvā vināsaṃ patto”ti idaṃ udāharaṇaṃ ānetvā dassento imā gāthā āha -

129. “Brāhmaṇo ajayūthena, pahūtejo vane vasaṃ;
Dhūmaṃ akāsi vāsetṭho, rattindivamatandito.

130. “Tassa taṃdhūmagandhena, sarabhā makasaḍḍitā;
Vassāvāsaṃ upagacchum, dhūmakārissa santike.
131. “Sarabhesu manam katvā, ajā so nāvabujjhatha;
Āgacchantī vajantī vā, tassa tā vinasum ajā.
132. “Sarabhā sarade kāle, pahīnamakase vane;
Pāvisum giriduggāni, nadīnam pabhavāni ca.
133. “Sarabhe ca gate disvā, ajā ca vibhavam gatā;
Kiso ca vivaṇṇo cāsi, paṇḍurogī ca brāhmaṇo.
134. “Evaṃ yo saṃ niraṃkatvā, āgantum kurute piyaṃ;
So eko bahu socati, dhūmakārīva brāhmaṇo”ti.

129-134. Tattha pahūtejoti pahūtaindhano. Dhūmaṃ akāsīti makkhikaparipanthaharaṇatthāya aggiṇca dhūmañca akāsi. Vāseṭṭhoti tassa gottam. Atanditoti analaso hutvā. Taṃdhūmagandhenāti tena dhūmagandhena. Sarabhāti sarabhamigā. Makasaḍḍitāti makasehi upaddutā pīlitā. Sesamakkhikāpi makasaggahaṇeneva gahitā. Vassāvāsanti vassārattavāsaṃ vasiṃsu. Manam katvāti sineham upādētvā. Nāvabujjhathāti araṇṇato caritvā vajaṃ āgacchantī ceva vajato araṇṇam gacchantī ca “ettakā āgatā, ettakā anāgatā”ti na jānāti. Tassa tā vinasunti tassa tā evaṃ apaccavekkhantassa sīhaparipanthādito arakkhiyamānā ajā sīhaparipanthādīhi vinasiṃsu, sabbāva vinaṭṭhā.

Nadīnam pabhavāni cāti pabbateyyānam nadīnam pabhavaṭṭhānāni ca pavitṭhā. Vibhavanti abhāvaṃ. Ajā ca vināsaṃ pattā disvā jānitvā. Kiso ca vivaṇṇoti khīradidāyikā ajā pahāya sarabhe saṅgaṇhitvā tepi apassanto ubhato parihīno sokābhibhūto kiso ceva dubbaṇṇo ca ahosi. Evaṃ yo saṃ niraṃkatvāti evaṃ mahārāja, yo sakaṃ porāṇam ajjhattikaṃ janaṃ nīharitvā pahāya kismiñci agaṇetvā āgantukaṃ piyaṃ karoti, so tumhādiso eko bahu socati, ayaṃ te mayā dassito dhūmakārī brāhmaṇo viya bahu socatīti.

Evaṃ mahāsatto rājānam saññāpento kathesi. Sopi saññattaṃ gantvā tassa pasīditvā bahuṃ dhanam adāsi. Tato paṭṭhāya ca ajjhattikasaṅgahameva karonto dānādīni puñṇāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā korabyarājā ānando ahosi, dhūmakārī pasenadikosalo, vidhurapaṇḍito pana ahameva ahosi”nti.

Dhūmakārījātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

414. Jāgarajātakavaṇṇanā

Kodha jāgarataṃ suddhoti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram upāsakaṃ ārabha kathesi. So hi sotāpanno ariyasāvako sāvatthito sakaṭasatthena saddhiṃ kantāramaggaṃ paṭipajji. Satthavāho tattha ekasmiṃ udakaphāsukaṭṭhāne pañca sakaṭasatāni mocetvā khādaniyabhojanīyaṃ saṃvidahitvā vāsaṃ upagacchi. Te manussā tattha tattha nipajjitvā supiṃsu, upāsako pana satthavāhassa santike ekasmiṃ rukkhamūle caṅkamaṃ adhiṭṭhāsi. Atha naṃ sattham vilumpitukāmā pañcasatā corā nānāvudhāni gahetvā sattham parivāretvā aṭṭhaṃsu. Te taṃ

upāsakaṃ caṅkamantaṃ disvā “imassa niddāyanakāle vilumpissāmā”ti tattha tattha aṭṭhaṃsu, sopi tiyāmarattiṃ caṅkamiyeva. Corā paccūsasamaye gahitagahitā pāsāṇamuggarādayo chaḍḍetvā “bho satthavāha, imaṃ appamādena jaggantaṃ purisaṃ nissāya jīvitaṃ labhitvā tava santakassa sāmiko jāto, etassa sakkāraṃ kareyyāsī”ti vatvā pakkamiṃsu. Manussā kālasseva vuṭṭhāya tehi chaḍḍitapāsāṇamuggarādayo disvā “imaṃ nissāya amhehi jīvitaṃ laddha”nti upāsakassa sakkāraṃ akaṃsu. Upāsakopi icchitaṭṭhānaṃ gantvā katakicco puna sāvattiṃ āgantvā jetavanaṃ gantvā tathāgataṃ pūjetvā vanditvā nisinno “kiṃ, upāsaka, na paññāyāsī”ti vutte tamatthaṃ ārocesi. Satthā “na kho, upāsaka, tvaṃyeva aniddāyitvā jagganto visesaṃ labhi, porāṇakapaṇḍitāpi jaggantā visesaṃ guṇaṃ labhiṃsū”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgantvā agāramajjhe vasanto aparabhāge nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā na cirasseva jhānābhīṇṇaṃ nibbattetvā himavantapadese ṭhānacaṅkamiriyāpatho hutvā vasanto niddaṃ anupagantvā sabbarattiṃ caṅkamati. Athassa caṅkamanakoṭiyaṃ nibbattarukkhadevatā tussitvā rukkhaviṭape ṭhatvā pañhaṃ pucchantī paṭhamāṃ gāthamāha -

135. “Kodha jāgarataṃ sutto, kodha suttesu jāgaro;
Ko mametaṃ vijānāti, ko taṃ paṭibhaṇāti me”ti.

Tattha kodhāti ko idha. Ko mametanti ko mama etaṃ pañhaṃ vijānāti. Ko taṃ paṭibhaṇāti meti etaṃ mayā puṭṭhaṃ pañhaṃ mayhaṃ ko paṭibhaṇāti, ko byākaritaṃ sakkhissatīti pucchatī.

Bodhisatto tassā vacanaṃ sutvā -

136. “Ahaṃ jāgarataṃ sutto, ahaṃ suttesu jāgaro;
Ahametaṃ vijānāmi, ahaṃ paṭibhaṇāmi te”ti. -

Imaṃ gāthaṃ vatvā puna tāya -

137. “Kathaṃ jāgarataṃ sutto, kathaṃ suttesu jāgaro;
Kathaṃ etaṃ vijānāsi, kathaṃ paṭibhaṇāsi me”ti. -

Imaṃ gāthaṃ puṭṭho tamatthaṃ byākaronto -

138. “Ye dhammaṃ nappajānanti, saṃyamoti damoti ca;
Tesu suppaṃānesu, ahaṃ jaggāmi devate.

139. “Yesaṃ rāgo ca doso ca, avijjā ca virājitā;
Tesu jāgaramānesu, ahaṃ suttosmi devate.

140. “Evaṃ jāgarataṃ sutto, evaṃ suttesu jāgaro;
Evametaṃ vijānāmi, evaṃ paṭibhaṇāmi te”ti. - imā gāthā āha;

138-140. Tattha kathaṃ jāgarataṃ suttoti kathaṃ tvaṃ jāgarataṃ sattānaṃ antare sutto nāma hosi. Esa nayo sabbattha. Ye dhammanti ye sattā navavidhaṃ lokuttaradhammaṃ na pajānanti. Saṃyamoti damoti cāti “ayaṃ saṃyamo, ayaṃ damo”ti evaṃca ye maggena āgataṃ sīlañceva indriyasamvaraṃca na jānanti.

Indriyasamvaro hi manacchaṭṭhānaṃ indriyānaṃ damanato “damo”ti vuccati. Tesu suppmānesūti tesu kilesaniddāvasena supantesu sattesu ahaṃ appamādavasesa jaggāmi.

“Yesaṃ rāgo cā”ti gāthāya yesaṃ mahākhīṇāsavānaṃ padasatena niddiṭṭhadiyaḍḍhasahasatanaḥlobhasaṅkhāto rāgo ca navaāghātavatthusamuṭṭhāno doso ca dukkhādīsu aṭṭhasu vatthūsu aññābhūtā avijjā cāti ime kilesā virājītā pahīnā, tesu ariyesu sabbākārena jāgaramānesu te upādāya ahaṃ sutto nāma devateti attho. Evaṃ jāgaratanti evaṃ devate ahaṃ iminā kāraṇena jāgarataṃ sutto nāmāti. Esa nayo sabbapadesu.

Evaṃ mahāsattena pañhe kathite tuṭṭhā devatā tassa thutiṃ karonti osānagāthamāha -

141. “Sādhū jāgarataṃ sutto, sādhū suttasu jāgaro;
Sādhū metaṃ vijānāsi, sādhū paṭibhaṇāsi me”ti.

Tattha sādhuṭi bhaddakaṃ katvā tvaṃ imaṃ pañhaṃ kathesi, mayampi naṃ evameva kathamāti. Evaṃ sā bodhisattassa thutiṃ katvā attano vimānameva pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi - “tadā devadhītā uppalavaṇṇā ahosi, tāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Jāgarajātakavaṇṇanā navamā.

415. Kummāsapiṇḍijātakavaṇṇanā

Na kiratthīti idaṃ satthā jetavane viharanto mallikaṃ devim ārabba kathesi. Sā hi sāvattiyaṃ ekassa mālākārajetṭhakassa dhītā uttamarūpadharā mahāpuññā soḷasavassikakāle ekadivasaṃ kumārikāhi saddhiṃ pupphārāmaṃ gacchantī tayo kummāsapiṇḍe gahetvā pupphapacchiyaṃ ṭhapetvā gacchati. Sā nagarato nikkhamanakāle bhagavantaṃ sarīrappabhaṃ vissajjetvā bhikkhusaṅghaparivutaṃ nagaraṃ pavisantaṃ disvā tayo kummāsapiṇḍe upanāmesi. Satthā catumahārājadattiyaṃ pattaṃ upanetvā paṭiggahesi. Sāpi tathāgatassa pāde sirasā vanditvā buddhārammaṇaṃ pītiṃ gahetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Satthā taṃ oloketvā sitaṃ pātvākāsi. Āyasmā ānando “ko nu kho, bhante, hetu ko paccayo tathāgatassa sitakāraṇe”ti bhagavantaṃ pucchi. Athassa satthā “ānanda, ayaṃ kumārikā imesaṃ kummāsapiṇḍānaṃ phalena ajjeva kosalarāṇṇo aggamaheṣī bhavissati”ti sitakāraṇaṃ kathesi.

Kumārikāpi pupphārāmaṃ gatā. Taṃ divasameva kosalarājā ajātasattunā saddhiṃ yujjhanto yuddhaparājito palāyitvā assaṃ abhiruyha āgacchanto tassā gītasaddaṃ sutvā paṭibaddhacitto assaṃ taṃ ārāmābhimukhaṃ pesesi. Puññasampannā kumārikā rājānaṃ disvā apalāyitvāva āgantvā assassa nāsarajjuyā gaṇhi, rājā assapiṭṭhiyaṃ nisinnova “sasāmikāsi, asāmikāsī”ti pucchitvā asāmikabhāvaṃ ñatvā assā oruyha vātātapakilanto tassā aṅke nipanno muhuttaṃ vissamitvā taṃ assapiṭṭhiyaṃ nisīdāpetvā balakāyaparivuto nagaraṃ pavisitvā attano kulagharaṃ pesetvā sāyanhasamaye yānaṃ pahiṇitvā mahantena sakkārasammānena kulagharato āharāpetvā ratanarāsimhi ṭhapetvā abhisekaṃ datvā aggamaheṣiṃ akāsi. Tato paṭṭhāya ca sā raṇṇo piyā ahosi manāpā, pubbuṭṭhāyikādīhi pañcahi kalyāṇadhammehi samannāgatā patidevatā, buddhānampi vallabhā ahosi. Tassā satthu tayo kummāsapiṇḍe datvā taṃ sampattiṃ adhigatabhāvo sakalanagaraṃ

pattharivā gato.

Athekadivasam dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum “āvuso, mallikā devī buddhānam tayo kummāsapiṇḍe datvā tesam phalena tam divasaññeva abhisekam pattā, aho buddhānam mahāguṇatā”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “anacchariyam, bhikkhave, mallikāya ekassa sabbaññubuddhassa tayo kummāsapiṇḍe datvā kosalarañño aggamahesibhāvādhigamo. Kasmā? Buddhānam guṇamahantatāya. Porāṇakapaṇḍitā pana paccekabuddhānam aloṇakam asneham aphāṇitam kummāsam datvā tassa phalena dutiye attabhāve tiyojanasatike kāsiraṭṭhe rajjasirim pāpuṇimsū”ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto ekasmiṃ daliddakule nibbattitvā vayappatto ekam seṭṭhim nissāya bhatiyā kammaṃ karonto jīvikam kappesi. So ekadivasam “pātarāsathāya me bhavissatī”ti antarāpaṇato cattāro kummāsapiṇḍe gahetvā kammantaṃ gacchanto cattāro paccekabuddhe bhikkhācārathāya bārāṇasinagarābhimukhe āgacchante disvā “ime bhikkham sandhāya bārāṇasiṃ gacchanti, mayhampime cattāro kummāsapiṇḍā atthi, yaṃnūnāham ime imesaṃ dadeyya”nti cintetvā te upasaṃkamitvā vanditvā “bhante, ime me hatthe cattāro kummāsapiṇḍā, aham ime tumhākaṃ dadāmi, sādhu me, bhante, paṭiggaṇhatha, evamidaṃ puññaṃ mayham bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā”ti vatvā tesam adhivāsanaṃ viditvā vālikam ussāpetvā cattāri āsanāni paññāpetvā tesam upari sākābhāṅgaṃ attharivā paccekabuddhe paṭipāṭiyā nisīdāpetvā paṇṇapuṇena udakaṃ āharitvā dakkhiṇodakaṃ pādetvā catūsu pattesu cattāro kummāsapiṇḍe paṭiṭṭhāpetvā vanditvā “bhante, etesaṃ nissandena daliddagehe nibbatti nāma mā hotu, sabbaññutaññāṇappaṭivedhassa paccayo hotū”ti āha. Paccekabuddhā paribhuñjimsu, paribhogāvasāne anumodanaṃ katvā uppatitvā nandamūlakapabbhārameva agamaṃsu.

Bodhisatto añjaliṃ paggayha paccekabuddhagataṃ pītiṃ gahetvā tesu cakkhupathaṃ atītesu attano kammantaṃ gantvā yāvatāyukaṃ dānaṃ anussaritvā kālaṃ katvā tassa phalena bārāṇasirañño aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, brahmadattakumārōtissa nāmaṃ akaṃsu. So attano padasā gamanakā lato paṭṭhāya “aham imasmiṃyeva nagare bhatako hutvā kammantaṃ gacchanto paccekabuddhānam cattāro kummāsapiṇḍe datvā tassa dānassa phalena idha nibbatto”ti pasannādāse mukhanimittaṃ viya sabbaṃ purimajātikiriyaṃ jātissaraññaṇena pākaṭaṃ katvā passi. So vayappatto takkasilāyaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgantvā sikkhitasippaṃ pitu dassetvā tuṭṭhena pitarā oparajje paṭiṭṭhāpito, aparabhāge pitu accayena rajje paṭiṭṭhāsi. Athassa uttamarūpadharaṃ kosalarañño dhītaraṃ ānetvā aggamahesiṃ akaṃsu, chattamaṅgaladivase panassa sakalanagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkariṃsu.

So nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā alaṅkatapāsādaṃ abhiruhitvā mahātalamaṃjhe samussitasetacchattaṃ pallaṅkaṃ abhiruyha nisinno parivāretvā ṭhite ekato amacce, ekato brāhmaṇagahapatiādayo nānāvibhave sirivilāsasamujjale, ekato nānāvidhapaṇṇākārahatthe nāgaramanusse, ekato alaṅkatadevaccharasaṅghaṃ viya soḷasasahassasaṅkhaṃ nāṭakitthigaṇanti imaṃ atimanoramaṃ sirivibhavaṃ olokento attano pubbakammaṃ anussaritvā “idaṃ suvaṇṇapiṇḍikaṃ kañcanamālaṃ setacchattaṃ, imāni ca anekasahassāni hatthivāhanaassavāhanarathavāhanāni, maṇimuttādipūritā sārāgabbhā, nānāvidhadhaññapūritā mahāpathavī,

devaccharapaṭibhāgā nāriyo cāti sabbopesa mayhaṃ sirivibhavo na aññaṃ
santako, catunnaṃ paccekabuddhānaṃ dinnassa catukummāsapiṇḍadānasseva
santako, te nissāya mayā esa laddho’’ti paccekabuddhānaṃ guṇaṃ anussaritvā
attano kammaṃ pākaṭaṃ akāsi. Tassa taṃ anussarantassa sakalasarīraṃ pītiyā pūri.
So pītiyā temitahadayo mahājanassa majjhe udānagītaṃ gāyanto dve gāthā abhāsi -

142. “Na kiratthi anomadassisu, pāricariyā buddhesu appikā;
Sukkhāya aloṇikāya ca, passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā.

143. “Hatthigavāssā cime bahū, dhanadhaññaṃ pathavī ca kevalā;
Nāriyo cimā accharūpamā, passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā’’ti.

142-143. Tattha anomadassissūti anomassa alāmakassa paccekabodhiññaṃ
diṭṭhattā paccekabuddhā anomadassino nāma. Pāricariyāti
abhivādanapaccuṭṭhānañjalikammādibhedā sāmīcikiriyāpi, sampatte disvā attano
santakaṃ appaṃ vā bahuṃ vā lūkhaṃ vā paṇītaṃ vā deyyadhammaṃ cittaṃ
pasādetvā guṇaṃ sallakkhetvā tisso cetanā visodhetvā phalaṃ saddahitvā
pariccajanakiriyāpi. Buddhesūti paccekabuddhesu. Appikāti mandā parittā nāma
natthi kira. Sukkhāyāti nisnehāya. Aloṇikāyāti phāṇitavirahitāya. Nipphāṇitattā hi sā
“aloṇikā’’ti vuttā. Kummāsapiṇḍiyāti cattāro kummāsapiṇḍe ekato katvā gahitaṃ
kummāsaṃ sandhāya evamāha. Guṇavantānaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ guṇaṃ
sallakkhetvā cittaṃ pasādetvā phaluppattiṃ pāṭikaṅkhamānānaṃ tisso cetanā
visodhetvā dinnapadakkhiṇā appikā nāma natthi, nibbattanibbattaṭṭhāne
mahāsampattimeva detīti vuttaṃ hoti. Hoti cettha -

“Natthi citte pasannamhi, appikā nāma dakkhiṇā;
Tathāgate vā sambuddhe, atha vā tassa sāvake.

“Tiṭṭhante nibbute cāpi, same citte samaṃ phalaṃ;
Cetopaṇidhihetu hi, sattā gacchanti sugati’’nti.

Imassa panatthassa dīpanatthāya -

“Khīrodanaṃ ahamadāsiṃ, bhikkhuno piṇḍāya carantassa;
Tassā me passa vimānaṃ, accharā kāmavaṇṇiniḥamasmi.

“Accharāsahassassāhaṃ, pavarā passa puññaṃ vipākaṃ;
Tena metādiso vaṇṇo, tena me idha mijjhati.

“Uppajjanti ca me bhogā, ye keci manaso piyā;
Tenamhi evaṃ jalitānubhāvā, vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati’’ti. -

Evamādīni vimānavatthūni āharitabbāni.

Dhanadhaññanti muttādidhanañca satta dhaññāni ca. Pathavī ca kevalāti sakalā cesā
mahāpathavīti sakalapathaviṃ hatthagataṃ maññaṃ vadaṃ. Passa phalaṃ
kummāsapiṇḍiyāti attano dānaphalaṃ attanāva dassento evamāha. Dānaphalaṃ kira
bodhisattā ca sabbaññubuddhāyeva ca jānanti. Teneva satthā itivuttake suttantaṃ
kathento -

“Evañce, bhikkhave, sattā jāneyyūṃ dānaṣaṃvibhāgassa vipākaṃ, yathāhaṃ jānāmi, na adatvā bhuñjeyyūṃ, na ca nesaṃ maccheramalaṃ cittaṃ pariyādāya tiṭṭheyya. Yopi nesaṃ assa carimo ālopo carimaṃ kabaḷaṃ, tatopi na asaṃvibhajitvā bhuñjeyyūṃ, sace nesaṃ paṭiggāhakā assu. Yasmā ca kho, bhikkhave, sattā na evaṃ jānanti dānaṣaṃvibhāgassa vipākaṃ, yathāhaṃ jānāmi, tasmā adatvā bhuñjanti, maccheramalañca nesaṃ cittaṃ pariyādāya tiṭṭhatī”ti.

Bodhisattopi attano chattamaṅgaladivase sañjātapītipāmojjo imāhi dvīhi gāthāhi udānagītaṃ gāyi. Tato paṭṭhāya “rañño piyagīta”nti bodhisattassa nāṭakitthiyo ca sesanāṭakagandhabbādayopi ca antepurajanopi antonagaravāsīnopi bahinagaravāsīnopi pānāgāresupi amaccamaṇḍalesupi “amhākaṃ rañño piyagīta”nti tadeva gītaṃ gāyanti. Evaṃ addhāne gate aggamaheṣī tassa gītassa atthaṃ jānitukāmā ahoṣi, mahāsattaṃ pana pucchitūṃ na visahati. Athassā ekasmiṃ guṇe paśīditvā ekadivasam rājā “bhadde, varaṃ te dassāmi, varaṃ gaṇhāhī”ti āha. “Sādhu, deva, gaṇhāmī”ti. “Hatthiassādīsu te kiṃ dammī”ti? “Deva, tumhe nissāya mayhaṃ na kiñci natthi, na me etehi attho, sace pana dātukāmāttha, tumhākaṃ gītassa atthaṃ kathetvā dethā”ti. “Bhadde, ko te iminā varena attho, aññaṃ gaṇhāhī”ti. “Deva, aññaṃ me attho natthi, etadeva gaṇhāmī”ti. “Sādhu bhadde, kathessāmi, tuyhaṃ pana ekikāya raho na kathessāmi, dvādasayojanikāya bārāṇasiyā bheriṃ carāpetvā rājadvāre ratanamaṇḍapaṃ kāretvā ratanapallaṅkaṃ paññāpetvā amaccabrāhmaṇādīhi ca nāgarehi ceva soḷasahi itthisahashehi ca parivuto tesam majjhe ratanapallaṅke nisīditvā kathessāmī”ti. Sā “sādhu, devā”ti sampatiṇṇā.

Rājā tathā kāretvā amaragaṇaparivuto sakko devarājā viya mahājanakāyaparivuto ratanapallaṅke nisīdi. Devīpi sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā kañcanabhaddapīṭhaṃ attharitvā ekamante akkhikoṭiyā oloketvā tathārūpe ṭhāne nisīditvā “deva, tumhākaṃ tussitvā gāyanamaṅgalagītassa tāva me atthaṃ gaganatale puṇṇacandaṃ utṭhāpento viya pākaṭaṃ katvā kathethā”ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha -

144. “Abhikkhaṇaṃ rājakuñjara, gāthā bhāsasi kosalādhipa;
Pucchāmi taṃ raṭṭhavaḍḍhana, bālhaṃ pītimano pabhāsasī”ti.

Tattha kosalādhipātī na so kosalaraṭṭhādhipo, kusale pana dhamme adhipatiṃ katvā viharati, tena naṃ ālapantī evamāha, kusalādhipa kusalaṃ bhāsasīti attho. Bālhaṃ pītimano pabhāsasīti ativiya pītiyuttacitto hutvā bhāsasi, tasmā kathetha tāva me etāsaṃ gāthānaṃ atthanti.

Athassa gāthānamatthaṃ āvi karonto mahāsatto catasso gāthā abhāsi -

145. “Imasmiṃyeva nagare, kule aññatare ahuṃ;
Parakammakaro āsiṃ, bhatako sīlasaṃvuto.
146. “Kammāya nikkhamantohaṃ, caturo samaṇeddasam;
Ācārasīlasampanne, sītibhūte anāsava.
147. “Tesu cittaṃ pasādetvā, nisīdetvā paṇṇasanthate;
Adaṃ buddhānaṃ kummāsaṃ, pasanno sehi pāṇibhi.
148. “Tassa kammaṃ kusalassa, idaṃ me edisaṃ phalaṃ;
Anubhomi idaṃ rajjaṃ, phītaṃ dharaṇimuttama”nti.

145-148. Tattha kule aññatareti nāmena vā gottena vā apākaṭe ekasmiṃyeva kule. Ahunti nibbattiṃ. Parakammakaro āsinti tasmīṃ kule jātovāhaṃ daliddatāya parassa kammaṃ katvā jīvikaṃ kappento parakammakaro āsiṃ. Bhatakoti paravetanabhato. Sīlasaṃvutoti pañcasīlasaṃvare t̥hito, bhatiyā jīvantopi dussīlyaṃ pahāya sīlasaṃpannova ahosinti dīpeti. Kammāya nikkhamantohanti taṃ divasaṃ kattabbakiccassa karaṇatthāya nikkhanto ahaṃ. Caturo samañneddasanti bhadde, ahaṃ nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ āruyha attano kammabhūmiṃ gacchanto bhikkhāya bārāṇasinagaraṃ pavisante samitapāpe cattāro pabbajite addasaṃ. Ācārasīlasaṃpanneti ekavīsatiyā anesanāhi jīvikakappanaṃ anācāro nāma, tassa paṭipakkhena ācārena ceva maggaphalehi āgatena sīlena ca samannāgate. Sītibhūtetī rāgādiparijāhavūpasamena ceva ekādasaagginibbāpanena ca sītibhāvappatte. Anāsaveti kāmāsavādivirahite. Nisīdetvāti vālikāsanānaṃ upari santhate paṇṇasanthare nisīdāpetvā. Santharo hi idha santhatoti vutto. Adanti nesaṃ udakaṃ datvā sakkaccaṃ sakehi hatthehi kummāsaṃ adāsiṃ. Kusalassāti ārogyānavajjaṭṭhena kusalassa. Phalanti tassa nissandaphalaṃ. Phīṭanti sabbasampattiphullitaṃ.

Evañca mahāsattassa attano kammaphalaṃ vitthāretvā kathentassa sutvā devī pasannamanā “sace, mahārāja, evaṃ paccakkhato dānaphalaṃ jānātha, ito dāni paṭṭhāya ekaṃ bhattapiṇḍaṃ labhitvā dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ datvāva paribhuñjeyyāthā”ti bodhisattassa thutiṃ karontī -

149. “Dadaṃ bhuñja mā ca pamādo, cakkaṃ vattaya kosalādhipa;
Mā rāja adhammiko ahu, dhammaṃ pālāya kosalādhipā”ti. - imaṃ
gāthamāha;

Tattha dadaṃ bhuñjāti aññesaṃ datvāva attanā bhuñja. Mā ca pamādoti dānādīsu puññesu mā pamajji. Cakkaṃ vattaya kosalādhipāti kusalaṃjāhāsaya, mahārāja, patirūpadesavāsādikāṃ catubbidhaṃ dhammacakkaṃ pavattehi. Pakatiratho hi dvīhi cakkehi gacchati, ayaṃ pana kāyo imehi catūhi cakkehi devalokaṃ gacchati, tena te “dhammacakka”nti saṅkhaṃ gatā, taṃ tvaṃ cakkaṃ pavattehi. Adhammikoti yathā aññe chandāgatiṃ gacchantā lokaṃ ucchuyante pīletvā viya dhanameva saṃkaḍḍhantā adhammikā honti, tathā tvaṃ mā adhammiko ahu. Dhammaṃ pālayāti -

“Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ, ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ;
Akkodhaṃ avihiṃsañca, khantiñca avirodhana”nti. -

Imaṃ pana dasavidhaṃ rājadhammameva pālāya rakkha, mā pariccaji.

Mahāsatto tassā vacanaṃ sampañcchanto -

150. “Sohaṃ tadeva punappunaṃ, vaṭumaṃ ācarissāmi sobhane;
Ariyācaritaṃ sukosale, arahanto me manāpāva passitu”nti. - gāthamāha;

Tattha vaṭumanti maggaṃ. Ariyācaritanti ariyehi buddhādīhi āciṇṇaṃ. Sukosaleti sobhane kosalarāñño dhītetī attho. Arahantoti kilesehi ārakattā, arānañca arīnañca hatattā, paccayānaṃ arahattā evaṃladdhanāmā paccekabuddhā. Idaṃ vuttaṃ hoti - bhadde, kosalarājadhīte so ahaṃ “dānaṃ me dinna”nti tittiṃ akatvā punappunaṃ tadeva ariyācaritaṃ dānamaggaṃ ācarissāmi. Mayhañhi aggadakkhiṇeyyattā arahanto manāpadassanā, cīvarādīni dātukāmatāya teyeva passituṃ icchāmīti.

Evañca pana vatvā rājā deviyā sampattiṃ oloketvā “bhadde, mayā tāva purimabhavē attano kusalakammaṃ vitthāretvā kathitaṃ, imāsaṃ pana nārīnaṃ majjhe rūpena vā līlāvilāsena vā tayā sadisī ekāpi natthi, sā tvaṃ kiṃ kammaṃ katvā imaṃ sampattiṃ paṭilabhī”ti pucchanto puna gāthamāha -

151. “Devī viya accharūpamā, majjhe nārīgaṇassa sobhasi;
Kiṃ kammamakāsi bhaddakaṃ, kenāsi vaṇṇavatī sukosale”ti.

Tassattho - bhadde sukosale kosalarañño sudhīte tvaṃ rūpasampattiyā accharūpamā tidasapure sakkassa devarañño aññatarā devadhītā viya imassa nārīgaṇassa majjhe sobhasi, pubbe kiṃ nāma bhaddakaṃ kalyāṇakammaṃ akāsi, kenāsi kāraṇena evaṃ vaṇṇavatī jātāti.

Athassa sā purimabhavē kalyāṇakammaṃ kathenti sesagāthādvayamāha -

152. “Ambaṭṭhakulassa khattiya, dāsyāhaṃ parapesiyā ahaṃ;
Saññatā ca dhammajīvinī, sīlavatī ca apāpadassanā.

153. “Uddhaṭṭabhattaṃ ahaṃ tadā, caramānassa adāsiṃ bhikkhuno;
Vittā sumanā sayam ahaṃ, tassa kammaṃ phalaṃ mamedisa”nti.

Sāpi kira jātissarāva ahosi, tasmā attano jātissaraññaṇena paricchinditvāva kathesi.

152-153. Tattha ambaṭṭhakulassāti kuṭumbiyakulassa. Dāsyāhanti dāsī ahaṃ, “dāsāha”ntipi pāṭho. Parapesiyāti parehi tassa tassa kiccassa karaṇatthāya pesitabbā pesanakārikā. Saññatāti dāsīyo nāma dussīlā honti, ahaṃ pana tīhi dvārehi saññatā sīlasampannā. Dhammajīvinīti paravañcanādīni akatvā dhammena samena pavattitajīvikā. Sīlavatīti ācārasampannā guṇavatī. Apāpadassanāti kalyāṇadassanā piyadhammā.

Uddhaṭṭabhattanti attano pattakoṭṭhāsavasena uddharitvā laddhabhāgabhattaṃ. Bhikkhunoti bhinnakilesassa paccekabuddhassa. Vittā sumanāti tuṭṭhā somanassajātā kammaphalaṃ saddahantī. Tassa kammassāti tassa ekabhikkhādānakammaṃ. Idam vuttaṃ hoti - ahaṃ, mahārāja, pubbe sāvatthiyaṃ aññatarassa kuṭumbiyakulassa dāsī hutvā attano laddhabhāgabhattaṃ ādāya nikkhamantī ekaṃ paccekabuddhaṃ piṇḍāya carantaṃ disvā attano taṇhaṃ milāpetvā saññatādiguṇasampannā kammaphalaṃ saddahantī tassa taṃ bhattaṃ adāsiṃ, sāhaṃ yāvatāyukaṃ ṭhatvā kālaṃ katvā tattha sāvatthiyaṃ kosalarañño aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattitvā idāni tava pāde paricaramānā evarūpaṃ sampattiṃ anubhavāmi, tassa mama kammaṃ idamīdisaṃ phalanti. Tattha guṇasampannānaṃ dinnadānassa mahapphalabhāvadassanatthaṃ -

“Aggato ve pasannāna”nti ca.

“Esa devamanussānaṃ, sabbakāmadado nidhī”ti ca. -

Ādigāthā vitthāretabbā.

Iti te ubhopi attano purimakammaṃ vitthārato kathetvā tato paṭṭhāya catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāreti cha dānasālāyo kāretvā sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā mahādānaṃ pavattetvā sīlaṃ rakkhितvā uposathakammaṃ katvā jīvitapariyosāne saggaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā devī rāhulamātā ahosi, rājā pana ahameva ahosi”nti.

Kummāsapiṇḍijātakavaṇṇanā dasamā.

416. Parantapajātakavaṇṇanā

Āgamissati me pāpanti idaṃ satthā veļuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkaṃ ārabba kathesi. Tadā hi dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, devadatto tathāgatassa māraṇatthameva parisakkati, dhanuggahe payojesi, silaṃ pavijjhi, nāḷagiriṃ vissajjāpesi, tathāgatassa vināsatthameva upāyaṃ karotī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mama vadhāya parisakki, tāsamattampi pana kātuṃ asakkonto attanāva dukkhaṃ anubhosī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni sikkhi, sabbarutajānanamantaṃ uggaṇhi. So ācariyassa anuyogaṃ datvā bārāṇasiṃ paccāgacchi, pitā taṃ oparajje ṭhapesi. Kiñcāpi oparajje ṭhapeti, mārāpetukāmo pana na hutvā datṭhumpi na icchi. Athekā siṅgālī dve potake gahetvā rattiṃ manussesu paṭisallīnesu niddhamanena nagaraṃ pāvisi. Bodhisattassa ca pāsāde sayanagabbhassa avidūre ekā sālā atthi, tattheke addhikamanusso upāhanā omuñcitvā pādamūle bhūmiyaṃ ṭhapetvā ekasmiṃ phalake nipajji, na tāva niddāyati. Tadā siṅgāliyaṃ potakā chātā viraviṃsu. Atha tesam mātā “tātā, mā saddaṃ karittha, etissā sālāya eko manusso upāhanā omuñcitvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā phalake nipanno na tāva niddāyati, etassa niddāyanakāle etā upāhanā āharitvā tumhe khādāpessāmī”ti attano bhāsāya āha. Bodhisatto mantānubhāvena tassā bhāsaṃ jānitvā sayanagabbhā nikkhamma vātapānaṃ vivaritvā “ko etthā”ti āha. “Ahaṃ, deva, addhikamanusso”ti. “Upāhanā te kuhi”nti? “Bhūmiyaṃ, devā”ti. “Ukkhitvā olambetvā ṭhapehī”ti. Taṃ sutvā siṅgālī bodhisattassa kujjhi.

Puna ekadivasaṃ sā tatheva nagaraṃ pāvisi. Tadā ceko mattamanusso “pāṇiyaṃ pivissāmī”ti pokkharāṇiṃ otaranto patitvā nimuggo nirassāso mari. Nivatthā panassa dve sāṭakā nivāsanantare kahāpaṇasahassaṃ aṅguliyaṃ ca muddikā atthi. Tadāpi sā puttake “chātāmhā, amma”ti viravante “tātā, mā saddaṃ karittha, etissā pokkharāṇiyā manusso mato, tassa idaṇcidaṇca atthi, so pana maritvā sopāneyeva nipanno, tumhe etaṃ manussaṃ khādāpessāmī”ti āha. Bodhisatto taṃ sutvā vātapānaṃ vivaritvā “sālāya ko atthi”ti vatvā ekenuṭṭhāya “ahaṃ, devā”ti vutte “gaccha etissā pokkharāṇiyā matamanussassa sāṭake ca kahāpaṇasahassaṃ aṅgulimuddikaṇca gahetvā sarīramassa yathā na utṭhahati, evaṃ uduke osīdāpehī”ti āha. So tathā akāsi. Sā punapi kujjhitvā “purimadivase tāva me puttakānaṃ upāhanā khādituṃ na adāsi, ajja matamanussaṃ khādituṃ na deti, hotu, ito dāni tatiyadivase eko sapattarājā āgantvā nagaraṃ parikkhipissati. Atha naṃ pitā yuddhatthāya pesessati, tatra te sīsaṃ chindissanti, atha te galalohitaṃ pivitvā veraṃ muñcissāmi. Tvaṃ mayā saddhiṃ veraṃ bandhasi, jānissāmī”ti viravitvā bodhisattaṃ tajjetvā puttake gahetvā nikkhamati.

Tatīyadivase eko sapattarājā āgantvā nagaram parivāresi. Rājā bodhisattam “gaccha, tātā, tena saddhim yujjhā”ti āha. “Mayā, deva, ekaṃ diṭṭham atthi, gantum na visahāmi, jīvitantarāyaṃ bhāyāmī”ti. “Mayham tayi mate vā amate vā kiṃ, gacchāheva tva”nti? So “sādhū, devā”ti mahāsatto parisam gahetvā sapattarañño tṭhitadvārena anikkhamitvā aññaṃ dvāraṃ vivaritvā nikkhami. Tasmim gacchante sakalanagaram tucchaṃ viya ahosi. Sabbe teneva saddhim nikkhamimsu. So ekasmim sabhāgaṭṭhāne khandhāvāraṃ nivāsetvā acchi. Rājā cintesi “uparājā nagaram tucchaṃ katvā balaṃ gahetvā palāyi, sapattarājāpi nagaram parivāretvā tṭhito, idāni mayham jīvitam natthī”ti. So “jīvitam rakkhissāmī”ti deviñca purohitañca parantapaṃ nāmekam pādamūlikañca dāsaṃ gahetvā rattibhāge aññātakavesena palāyitvā araññaṃ pāvisi. Bodhisatto tassa palātabhāvaṃ ñatvā nagaram pavisitvā yuddham katvā sapattam palāpetvā rajjaṃ gaṇhi. Pitāpissa ekasmim nadītīre paṇṇasālaṃ kāretvā phalāphalena yāpento vasi. Rājā ca purohito ca phalāphalatthāya gacchanti. Parantapadāso deviyā saddhim paṇṇasālāyameva hoti. Tatrāpi rājānaṃ paṭicca deviyā kucchismim gabbho patiṭṭhāsi. Sā abhiñhasaṃsaggavasena parantapena saddhim aticari. Sā ekadivasam parantapaṃ āha “rañña ñāte neva tava, na mayham jīvitam atthi, tasmā mārehi na”nti. “Katham māremī”ti? Esa tam khaggañca nhānasāṭakañca gāhāpetvā nhāyitum gacchati, tatrassa nhānaṭṭhāne pamādaṃ ñatvā khaggena sīsaṃ chinditvā sarīraṃ khaṇḍākhaṇḍikaṃ katvā bhūmiyaṃ nikhaṇāhīti. So “sādhū”ti sampaṭicchi.

Athekadivasam purohitoyeva phalāphalatthāya gantvā avidūre rañña nhānatitthasāmaṇṭe ekaṃ rukkham āruya phalāphalaṃ gaṇhāti. Rājā “nhāyissāmī”ti parantapaṃ khaggañca nhānasāṭakañca gāhāpetvā nadītīraṃ agamāsi. Tattha naṃ nhānakāle pamādamāpannaṃ “māressāmī”ti parantapo gīvāya gahetvā khaggaṃ ukkhipi. So maraṇabhayena viravi. Purohito tam saddam sutvā olovento parantapaṃ rājānaṃ mārentaṃ disvā bhīttasito sākhaṃ vissajjetvā rukkhato oruya ekaṃ gumbaṃ pavisitvā nilīyi. Parantapo tassa sākāvissajjanasaddam sutvā rājānaṃ māretvā bhūmiyaṃ khaṇitvā “imasmim tṭhāne sākāvissajjanasaddo ahosi, ko nu kho etthā”ti vicinanto kañci adisvā nhatvā gato. Tassa gatakāle purohito nisinnaṭṭhānā nikkhamitvā rañña sarīraṃ khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinditvā āvāṭe nikhātabhāvaṃ ñatvā nhatvā attano vadhābhayena andhavesam gahetvā paṇṇasālaṃ agamāsi. Tam disvā parantapo “kiṃ te, brāhmaṇa, kata”nti āha. So ajānanto viya “deva, akkhīni me nāsetvā āgatomhi, ussannāsivise arañña ekasmim vammikapasse aṭṭhāsim, tatrena āsivisena nāsavāto vissatṭho me bhavissatī”ti āha. Parantapo “na maṃ sañjānāti, ‘devā’ti vadati, samassāsessāmi na”nti cintetvā “brāhmaṇa, mā cintayi, aham tam paṭijaggissāmī”ti assāsetvā phalāphalaṃ datvā santappesi. Tato paṭṭhāya parantapadāso phalāphalaṃ āhari, devīpi puttaṃ vijāyi. Sā putte vadḍhante ekadivasam paccūsasamaye sukhanisinnā saṇikaṃ parantapadāsaṃ etadavoca “tvam rājānaṃ mārento kenaci diṭṭho”ti. “Na maṃ koci addasa, sākāvissajjanasaddam pana assosim, tassā sākāya manussena vā tiracchānena vā vissatṭhabhāvaṃ na jānāmi, yadā kadāci pana me bhayaṃ āgacchantam sākāvissatṭhatṭhānato āgamissatī”ti tāya saddhim sallapanto paṭhamam gāthamāha -

- 154.** “Āgamissati me pāpaṃ, āgamissati me bhayaṃ;
Tadā hi calitā sākā, manussena migena vā”ti.

Tattha pāpanti lāmakam anittam akantam. Bhayanti cittutrāsabhayampi me āgamissati, na sakkā nāgantum. Kimkāraṇā? Tadā hi calitā sākhā manussena migena vāti na paññāyati, tasmā tato maṃ bhayaṃ āgamissati.

Te “purohito niddāyati”ti maññimsu. So pana aniddāyamānova tesam katham assosi. Athekadivasam purohito parantapadāse phalāphalatthāya gate attano brāhmaṇiṃ saritvā vilapanto dutiyam gāthamāha -

155. “Bhīruyā nūna me kāmo, avidūre vasantiyā;
Karissati kisaṃ paṇḍum, sāva sākhā parantapa”nti.

Tattha bhīruyāti itthi ca nāma appamattakenāpi bhāyati, tasmā “bhīrū”ti vuccati. Avidūreti nātidūre ito katipayayojanamattake vasantiyā bhīruyā mayham brāhmaṇiyā yo mama kāmo uppanno, so nūna maṃ kisaṇca paṇḍuṇca karissatīti dasseti. “Sāva sākhā”ti iminā pana opammaṃ dasseti, yathā sākhā parantapaṃ kisaṃ paṇḍum karoti, evanti attho.

Iti brāhmaṇo gāthameva vadati, attham pana na katheti, tasmā imāya gāthāya kiccaṃ deviyā apākaṭam. Atha naṃ “kim kathesi brāhmaṇā”ti āha. Sopi “sallakkhitam me”ti vatvā puna ekadivasam tatiyam gāthamāha -

156. “Socayissati maṃ kantā, gāme vasamaninditā;
Karissati kisaṃ paṇḍum, sāva sākhā parantapa”nti.

Tattha socayissatīti sokuppādanena sukkhāpessati. Kantāti itṭhabhāriyā. Gāme vasanti bārāṇasiyam vasantīti adhippāyo. Aninditāti agarahitā uttamarūpadharā.

Punekadivasam catuttham gāthamāha -

157. “Tayā maṃ asitāpaṅgi, sitāni bhaṇitāni ca;
Kisaṃ paṇḍum karissanti, sāva sākhā parantapa”nti.

Tattha tayā maṃ asitāpaṅgīti tayā maṃ asitā apaṅgi. Idaṃ vuttam hoti - bhadde, akkhikoṭito añjanasālākāya nīharitvā abhisaṅkhataasitāpaṅgi tayā pavattitāni mandahasitāni ca madhurabhāsītāni ca maṃ sā vissaṭṭhasākhā viravamānā parantapaṃ viya kisaṃ paṇḍum karissatīti. Pa-kārassa va-kāram katvā “vaṅgi”tipi pāṭhoyeva.

Aparabhāge kumāro vayappatto ahosi soḷasavassuddesiko. Atha naṃ brāhmaṇo yaṭṭhikoṭiṃ gāhāpetvā nhānatittham gantvā akkhīni ummīletvā olokesi. Kumāro “nanu tvaṃ brāhmaṇa, andho”ti āha. So “nāham andho, iminā me upāyena jīvitam rakkhāmī”ti vatvā “tava pitaram jānāsī”ti āha. “Ayaṃ me pitā”ti vutte “nāyaṃ tava pitā, pitā pana te bārāṇasirājā, ayaṃ tumhākaṃ dāso, so mātari te vipaṭṭipajjitvā imasmim ṭhāne tava pitaram māretvā nikhaṇī”ti aṭṭhīni nīharitvā dassesi. Kumārassa balavakodho uppajji. Atha naṃ “idāni kim karomī”ti pucchi. “Yaṃ te ismiṃyeva titthe pitu tena kataṃ, taṃ karohī”ti sabbaṃ pavattiṃ ācikkhitvā kumāram katipāham tharugaṇhanam sikkhāpesi. Athekadivasam kumāro khaggaṇca nhānasāṭakaṇca gahetvā “nhāyitum gacchāma, tātā”ti āha. Parantapo “sādhū”ti tena saddhiṃ gato. Athassa nhāyitum otiṇṇakāle dakkhiṇahatthena asim, vāmahatthena cūlam gahetvā “tvaṃ kira imasmimyeva titthe mama pitaram cūlāya gahetvā viravantam māresi, ahampi taṃ tatheva karissāmī”ti āha. So maraṇabhayaabhīto paridevamāno dve gāthā abhāsi -

158. “Āgamā nūna so saddo, asaṃsi nūna so tava;
Akkhātaṃ nūna taṃ tena, yo taṃ sākhamakampayī.

159. “Idaṃ kho taṃ samāgama, mama bālassa cintitaṃ;
Tadā hi calitā sākā, manussena migena vā”ti.

158-159. Tattha āgamāti so sākhasaddo nūna taṃ āgato sampatto. Asaṃsi nūna so tavāti so saddo tava ārocesi maññe. Akkhātaṃ nūna taṃ tenāti yo satto tadā taṃ sākhaṃ akampayī, tena “evaṃ te pitā mārito”ti nūna taṃ kāraṇaṃ akkhātaṃ. Samāgammāti saṅgama, samāgatanti attho. Yaṃ mama bālassa “tadā calitā sākā manussena migena vā, tato me bhayaṃ uppajjissatī”ti cintitaṃ parivitakkitaṃ ahosi, idaṃ tayā saddhiṃ samāgatanti vuttaṃ hoti.

Tato kumāro osānagāthamāha -

160. “Tattheva tvaṃ avedesī, avañci pitaraṃ mama;
Hantvā sākāhi chādentō, āgamissati me bhaya”nti.

Tattha tattheva tvaṃ avedesīti tattheva tvaṃ aññāsī. Avañci pitaraṃ mamāti tvaṃ mama pitaraṃ “nhāyituṃ gacchāmā”ti vissāsetvā nhāyantaṃ māretvā khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinditvā nikhaṇitvā “sace koci jānissati, mayhampi evarūpaṃ bhayaṃ āgacchissatī”ti vañcesi, idaṃ kho pana maraṇabhayaṃ idāni tavāgatanti.

Iti taṃ vatvā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpetvā nikhaṇitvā sākāhi paṭicchādetvā khaggaṃ dhovitvā nhatvā paṇṇasālaṃ gantvā tassa māritabhāvaṃ purohitassa kathetvā mātaraṃ paribhāsivā “idha kiṃ karissāmā”ti tayo janā bārāṇasimeva agamaṃsu. Bodhisatto kaniṭṭhassa oparajjaṃ datvā dānādīni puñṇāni katvā saggapadaṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi -
“tadā piturājā devadatto ahosi, purohito ānando, puttārājā pana ahameva ahosi”nti.

Parantapajātakavaṇṇanā ekādasamā.

Gandhāravaggo dutiyo.

Jātakuddānaṃ -

Kukku manoja sutano, gijjha dabbhapuppha paṇṇako;
Sattubhasta atṭhiseno, kapi bakabrahmā dasa.

Gandhāro mahākapi ca, kumbhakāro daḥhadhammo;
Somadatto susīmo ca, koṭasimbali dhūmakārī;
Jāgaro kummāsapiṇḍo, parantapā ekādasa.

Sattakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1. 7. Το κεφάλαιο των επτά έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org